

G.Ü. İSLÂHIYE İİBF ULUSLARARASI E-DERGİ
GAZİANTEP UNİVERSİTY INTERNATIONAL E-JOURNAL OF FACULTY
OF ECONOMICS AND ADMINISTRATIVE SCIENCES IN ISLAHIYE

İSİDER

Cilt: 3 • Sayı: 3 • Aralık 2019
Vol: 3 • No: 3 • December 2019

e-ISSN: 2148-5593

<http://dergipark.gov.tr/iibfud>
e-mail: islahiyeiibfdergi@gmail.com

İSİDER, uluslararası hakemli, açık erişimli bilimsel bir dergidir.

EDİTÖR KURULU (EDITORIAL BOARD)

Editörler (Editors)

Prof. Dr. Mustafa PAKSOY

Editör Yardımcıları (Assistant Editors)

Dr. Eray GEMİCİ

Dr. Kazım SARIÇOBAN

Yayın Kurulu (Board of Editors)

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Saadettin PAKSOY
(Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Eray GEMİCİ
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi F. Serkan ÖNGEL
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Orhun Burak SÖZEN
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kazım SARIÇOBAN
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi M. Cevat YILDIRIM
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Saeid HAJIHASSANISASL
(Gaziantep Üniversitesi)

Muhasebe-Finansman Alan Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Murat KARAHAN
(Gaziantep Üniversitesi)

Araş. Gör. Ali KESTANE
(Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Türkçe Dil Editörü

(Turkish Language Editor)

Zekeriye Şimşek

(Gaziantep Üniversitesi)

Yönetim Yeri ve Adresi (Executive Office)

Gaziantep Üniversitesi
İslâhiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
27800, İslâhiye / GAZİANTEP

Web: dergipark.gov.tr/iibfud

E-Mail: islahiyeiibfdergi@gmail.com

HAKEM KURULU

Prof. Dr. H. Mustafa PAKSOY
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Murat KARAHAN
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Sadettin PAKSOY
(Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet TAN
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Mahmut YARDIMCIOĞLU
(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Cuma ERCAN
(Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa TAŞLIYAN
(Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AKCAN
(Gaziantep Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet MARANGOZ
(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet AYTEKİN
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Rüstem YANAR
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Uygur Dursun YILDIRM
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Ramazan AKBULUT
(Harran Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Eray GEMİCİ
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi F. Serkan ÖNGEL
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Gör. Gönül SEVİNÇ
(Harran Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Kazım SARIÇOBAN
(Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi)

Dr. Erhan KILINÇ
(Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin KOÇARSLAN
(Selçuk Üniversitesi)

Dr. B. Dilek ÖZBEZEK
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Vahit EREN
(Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Orhun Burak SÖZEN
(Gaziantep Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet ÖZÇALICI
(Kilis 7 Aralık Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi M. Cevat YILDIRIM
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Sabiha ANNAÇ GÖV
(Gaziantep Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Reşit SEVİNÇ
(Harran Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Erkan ALSU
(Gaziantep Üniversitesi)

G.Ü. İslâhiye İİBF Uluslararası E-Dergi (İSİDER), yılda bir kez Aralık ayında elektronik olarak yayımlanan uluslararası hakemli, bilimsel bir dergidir.

Dergide yer alan yazılar kaynak gösterilmeksizin kısmen ya da tamamen iktibas edilemez. Bu dergide yayınlanan çalışmaların bilim ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergimize gönderilen çalışmalar, alanında uzman iki ayrı hakem tarafından incelendikten sonra uygun görülenler yayınlanmaktadır. Yazım kurallarına ilişkin bilgilere dergimizin web adresinde yer verilmiştir.

Bu derginin tüm hakları saklıdır. Önceden yazılı izin almaksızın hiçbir iletişim ve kopyalama sistemi kullanılarak yeniden kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve satılamaz.

Gaziantep University International E-Journal Of Faculty Of Economics And Administrative Sciences In Islahiye (JFEASI), is an international peer-reviewed journal which is published electronically once a year in December. The articles cannot be cited partly or entirely without showing resources. The responsibility about scientific and grammatical issues is belong to authors. The papers sent to the journal are reviewed by two referees and after their approval, they will be sent to edit before being published. Writing & Publishing Policies can be found in the journal's website.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored or introduced into a retrieval system without prior written permission.

Makaleler / Articles

Hisse Senedi Volatilitesi ve Finansal Performans Arasındaki İlişki: BIST İmalat Sektörü Üzerine Ekonometrik Bir Uygulama

Relationship Between Financial Performance and The Volatility of Stock Prices: An Econometric Application on BIST Manufacturing Industry Index

Erkan ALSU & Metin YİĞİTÜŞAĞI

88-105

Ulus - Devlet Düşüncesi ve Çokkültürlülük

Nation-State Thinking and Multiculturalism

Emel TOPÇU & İbrahim Halil MENEK

106-120

Sağlıklı Yaşam Sendromuna Dair Kavramsal Bir İnceleme

A Conceptual Review of Healthy Life Syndrome

Sümeyye GÜNGÖR & Ramazan ERDEM

121-131

İşletme Yöneticilerinin Ticaret Hukuku Farkındalıklarına İlişkin Bir Araştırma

A Research on The Extension of Commercial Law of Business Administrators

Mahmut YARDIMCIOĞLU & Medine Rukiye GÜL

132-151

Türkiye’de Lojistik Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of Postgraduate Theses Performed on Logistics In Turkey

Gülhan DURAN & Süha ÇELİKKAYA

152-167

Yönetimin Tutumu ve Kararlılığının Çalışan Performansına Etkisi: Gaziantep ve Kahramanmaraş Bölgesi Tekstil Sektörü Üzerine Bir Araştırma

The Impact of Management Attitude and Stability on Employee Performance: A Research on Textile Sector in Gaziantep And Kahramanmaraş Region

Saleh ALMACHI & Ramazan ERDEM

168-185

HİSSE SENEDİ VOLATİLİTESİ VE FİNANSAL PERFORMANS ARASINDAKİ İLİŞKİ: BIST İMALAT SEKTÖRÜ ÜZERİNE EKONOMETRİK BİR UYGULAMA

RELATIONSHIP BETWEEN FINANCIAL PERFORMANCE AND THE VOLATILITY OF STOCK PRICES: AN ECONOMETRIC APPLICATION ON BIST MANUFACTURING INDUSTRY INDEX¹

Erkan ALSU*

Metin YİĞİTUŞAĞI**

Öz

Bu çalışmanın amacı, panel veri ekonometrik analiz metodu kullanılarak finansal performans ve hisse senetleri fiyat oynaklığı arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu çalışma Türkiye’de Borsa İstanbul’da imalat sanayii sektöründeki 123 şirketin 2007-2017 arasındaki yıllık bilanço verilerini içermektedir. Modelde kullanılan serilere durağan olup olmadıklarını belirlemek için birim kök testleri uygulanmıştır. Daha sonra korelasyon matris analizi, klasik, sabit ve tesadüfi etkiler regresyon modelleri elde edilmiştir. Bu çalışmadaki bağımlı değişken, hisse fiyat oynaklığı ve bağımsız değişkenler ise Cari Oran, Alacak Devir Hızı, Firma Değeri, Firma Değeri/Defter Değeri, Aktif Karlılık, Stok Devir Hızı, aktif Büyüme oranı ve Aktif Devir Hızı gibi finansal rasyolardır. Bu çalışmaya dayalı olarak, finansal oranların hisse senetleri fiyat oynaklığı üzerindeki etkilerinin farklı anlam düzeylerinde değiştiği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar Borsa İstanbul’daki yatırımcılar için önemli işaretler taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Finansal rasyolar, Oynaklık, Hisse Senedi Fiyatı, Panel Veri Analizi.

Jel Kod: G20, G20,C58

Abstract

The aim of this study is to determine the relationship between financial performance and the volatility of stock prices by using an econometric analysis such as panel data techniques. The study covers the balance data of the period from 2007 to 2017 for the 123 companies from manufacturing industry in Borsa Istanbul in Turkey. The series to be used in the model were applied “unit root tests” and examined whether they are stationary or not. Correlation matrix analysis, the classical, fixed effect and random effect regression models were obtained. The dependent variable used in the study is the Volatility of the Stock Price and independent variables are financial ratios such as Current Ratio, Receivables Turnover Ratio, Company value, Company value/Book value, Return on Assets, Stock Turnover Ratio, Assets Turnover Ratio and Assets Growth. Based on the study, it was determined that the effects of financial ratios on the volatility of stock prices vary in different significance levels. The results carry important implications for the investors in Borsa Istanbul.

Keywords: Financial ratios, Volatility, Stock price, Panel Data Analysis.

Jel Codes: G20, G20,C58

¹ This study is derived from the thesis named “Relationship between financial ratios and the volatility of stock prices: an econometric application on Bist Manufacturing Industry Index” .

* Asst.Prof.Dr., University of Gaziantep, alsu@gantep.edu.tr

** Phd. Student, University of Gaziantep, metinyigitusagi@hotmail.com

1. INTRODUCTION

In this study, we try to demonstrate the relationship between financial performance and volatility and then whether financial ratios affect volatilities as a cause. At this point, there's an essential question about why we consider volatilities in stock markets. Tesfatsion (2004) suggests that the financial performance measures of firms is able to be used to guess stock prices.

The volatility in financial markets plays an crucial role in investment decisions for investors. Unexpected events constantly affect the volatility of the stock price. In this case, investors cannot predict future stock prices. So, no investor now has the opportunity to get profits. For this reason, investors who are interested in the stock market focus on stock market volatility. In other words, investors try to see and predict the change over time in stock price by analyzing the financial ratios playing an important role in the stability of stock prices in long-term period.

In some recent studies, there is an acceptance about a connection between macroeconomic state and financial markets, especially, in developing markets. For example, Kashyap (2016) states that the general macroeconomic indicators affect the changes in stock prices. The macroeconomic variables are surely important for the investors to understand the movements of financial markets as external indicators, but financial ratios, as internal variables, are more important than them because when it's spoken of market volatility, it means stock prices being effective on market volatility.

There are two reasons why the changes in stock prices started to have a high importance in recent years. The first one is that the volatility may affect the psychological situations of investors in financial and derivatives markets, which makes them panic. The second one is that it causes highly big financial crises, such as in Turkey on 21 February 2001. Therefore, all macroeconomic indicators began to be distorted in parallel with financial ratios.

With the deepening of financial markets, globalization and the increase of international capital movements, the effect of financial ratios variables affecting the volatility of stock prices has begun to gain importance. Price volatility in financial markets, and especially in stock markets, is an important factor in investment decisions. For this reason, investors who are interested in the stock market place have emphasis on stock market volatility to guess stock prices in the future. In other words, investors try to see and predict the change over time in stock price volatility because the volatility of stock price is related to risk.

Some studies demonstrate that the market volatility is not stable over time in capitalist economies. For instance, Köse (2003) states that the fragility, instability and turmoil of the financial sector and the financial movements of the real sector of the securities market are valid for all markets in the world. According to the rate of change in earnings in the financial markets in Turkey and the analysis of results of studies that violently play any of these macros cannot be explained by economic or financial factors An explanation for changes in stock prices is concerned with general macroeconomic uncertainty. This uncertainty may be clarified with the help of financial ratios by using econometric analyses. For example, in New York Stock exchange (NYSE) during the Great Depression, stock prices have a high volatility, as in 2001 in Borsa Istanbul (BIST). Therefore, it is very essential to estimate these volatile times because these are presumable and constant changes in the levels of volatility. Today, we are still getting and estimating the factors that naturally affect the stock returns and many methods that take into account different views (basic analysis, technical analysis, financial asset pricing model etc.) are used to guess volatilities over time (Kalaycı and Karatas, 2005). That's why, some studies offer to use some efficient ways together, such as financial ratios and technical analyses such as MACD, SO and RSI, and interest rates.

Financial ratios are treated as sources of information used by investors and the effect of these on the firm's share price volatility is examined if there is a meaningful impact. At this point, if there is a meaningful impact, financial ratios affect company value. Sarıkamış (2009) points out that this information will provide a significant benefit to make investment decisions in stock markets and also with the help of this information, the real savings owners earn, speculators lose. Of course, this situation contributes to the rapid growth of national economy.

The analysis of hypotheses in this study might be tested for different companies in different sectors because the companies and sectors in stock markets may be different from others in their structures. For example, banks are most likely affected by the movements of interest rates, but oil firms are mostly affected by global oil prices. Therefore, the factors of volatility will be examined based on the companies from manufacturing industry in Borsa Istanbul rather than the whole stock market.

From the perspective of this study, the high stock price volatility indicates that the price of the stock may rise high. Investors investing in a stock with a high volatility will be able to gain considerable profits from price increases or face significant losses in price declines. So they will want to know the factors that cause price volatility and take into account many parameters.

In order to both consider many parameters and measure the strength of these relationships, the correlation matrix analysis, unit root tests and then model estimates will be obtained by considering the pooled model, fixed and random effects regression models in panel data technique, and the validity of the predictions will be determined by testing with F test, Breush Pagan test and Hausman test. The data will be analyzed using Eviews package program and Stata program with the volatility of stock prices, as a dependent variable, and the financial ratios as independent variables, calculated for a year between 2007 and 2017 and the datasets obtained from Finnet 2000 plus and Mynet finance historical data.

Finally, in the study, national and international literature are examined, the data set and method used in the model are mentioned and then the findings obtained from the analyses are evaluated and some suggestions are given to investigate the performance of firms.

2. LITERATURE REVIEW

Throughout the history of stock exchange, firstly investors and then brokers, dealers, traders academicians tried to understand why volatility as a phenomenon as well as a concept maintains in the centre of modern financial markets and academic researchs. In this section, we will give literature review.

Basu examines (1977). The impact of price/earnings ratio (P/E) on stock prices in New York Stock Exchange traded on the 1400 industrial companies' analysis between 1956: 09-1971: 08 in his work. Basu's work on P/E ratio to stock prices, the results of P/E had to be reflected quickly in terms of the effective market hypothesis but it is the result that was not reflected.

Shiller (1989) points out the importance of both changes in economic fundamentals and changes in opinion or psychology in the volatility of stock prices. Efficient markets theory says that prices in speculative markets are caused by fundamentals; however, even other theories suggest psychological factors affect changes in stock prices. It may be true in short-term, but in long-terms financial ratios affect the volatility more than opinion or psychology.

Dwyer and Hafer (1990) try to know what determines stock prices, that is, volatility. Thus, they test a particular model of financial ratios. They find out that changes in stock prices are not generally

related with financial ratios, but with changes in long term interest rates. They suggest that the volatility of stock prices has been produced by various factors.

Damien (1997) the economic added value is determined that there is a very high correlation between the financial ratio and the stock price.

Mramor and Mramor-Kosta (1997) studied the operating companies in Slovenia and they found non-linear relationships between stock returns and accounting-based performance measures.

Hull (1999) examined whether the average leverage ratio of the industry was affected by changes in stock price in terms of levels of borrowing. He found that the industry average was regarded as the optimal borrowing rate by the market, and significant earnings differences arise in connection with optimal capital structure.

Mramor and Pahor (2000) studied the operating companies in the United States and Japan. They identified non-linear relationship between financial rates and stock prices.

Muradoglu and Whittington (2001) study the power of debt ratios in predicting company performance and stock returns in the long run. They find out that companies with moderately low debt ratios get abnormal returns of up to 20% in three years.

Lewellen (2002) has developed a new test on the ability of financial ratios to predict stock returns. In the study, data were used from 1946 to 2000. He found out that Profit Share predicted market return, the Market Value / Book Value and the Price / Earnings Rate could predict the return in the shorter term.

Canbaş et al. (2002) found the significant financial ratios used in the estimation of stock returns of 173 industrial company operations traded in the BIST during 1993-1997 period, as price / earnings ratio, market value / book value ratio and liquidity, profitability and capital structure ratios. In addition, the ratios that provide useful information for the investor in the study were liquidity, financial structure and profitability ratios.

Omran and Ragab (2004) investigate whether there's a relationship between financial ratios and changes in stock prices for the operating companies in Egypt. They found a non-linear relationship between them.

Kalev and others (2004) examined the effect of firm-level announcements on the volatility of stock returns in their studies. By using GARCH model, they found a positive and statistically significant relationship between incoming news and volatility.

Şamiloğlu (2005) studied 58 companies in the leather and food sector traded on BIST based on earnings per share, cash current earnings per share and book value per share for the period 1999-2002 by using multiple regression models. He observed that there was a significant relationship between P/E, BV and share prices, but he observed that there was no meaningful relationship between currents, operating profits, annual growth and stock prices.

Yılgör (2005) investigates the impact of the changes in the financial ratios of the companies on the stock price and how these changes are perceived by the investors. As a result of the review, she finds out that the announcement of the increase in the level of debts was perceived by investors as information affecting the future of the business in certain periods. However, this information has been considered as a factor to decrease the real value of stocks in some periods and to increase the real value of stocks in some periods.

Kothari and Warner (2006) investigated the reaction of the stock market to total earnings announcement in their work. By using correlation analysis, they found that there's a negative relationship between positive earnings announcement and stock returns, while waiting for total returns to respond positively to earnings announcements.

Horasan (2009) examined the impacts of price / earnings ratio on the share returns based on the companies in BIST for 6 years period and found that the impact of P/E ratio on stock prices is significant, but there is a correlation in the opposite direction.

Gregoriou (2009) says that the importance of volatility is generally in the section of financial economic. Therefore, analysts often argue that there is a link between speculation and volatility. Investment managers closely follow volatility trends as changes in prices might have a major effect on their investment and risk management decisions. So, volatility has to reflect fundamental indicators, information and market expectations.

Büyükşalvarcı (2011) studies the effects of financial rates on stock prices during the crisis periods. For this purpose, he uses the manufacturing industry companies traded on BIST. Financial ratios differ for periods. In addition, financial ratios in 2008 economic crisis period explain the change in stocks more strongly than the 2001 economic crisis period.

Suleman et al. studied (2011) the effects of dividend policy on share price volatility in Pakistan. The study extracted data from Karachi Stock Exchange regarding five important sectors for the period of 2005 to 2009 and used multiple regressions model for their analysis. The study also revealed that share price volatility has significant negative relationship with growth. The study also found that share price volatility has significant positive relationship with dividend yield.

Habib et al. (2012) analyzed the relationship between dividend policy and stock price volatility. They used a horizontal section regression model to analyze the relationship between dividend yield and dividend distribution ratio and stock price. In their study, they found a positive relationship between stock price and dividend yield and a negative relationship with dividend payout ratio.

Bayrakdaroglu (2012) analyses the existence of the relationship between financial ratios and stock returns and the power of testing and explaining stock returns. He finds out that stock returns can be explained statistically by the financial ratios of shares in the related period but the power of this explanation is not very high.

Aydemir et al. (2012) tried to determine financial ratios that are effective in specifying stock prices by using the data set of 73 companies in the manufacturing sector from the year 1990 to 2009. At the end of the study, it is determined that financial ratios' effect on determining stock prices is low, however, net profit margin, return on equity and operating profit margin affects stock returns positively and statistically meaningful.

Karaca and Korkmaz (2013) analyses the factors affecting the performance of firms. The results of their study show that Dividend Payout Ratio and Earnings Per Share increase Share Closing Price, but Market Value Book Value and Market Value Increase do not affect the Share Closing Price.

Kenyonu et al. (2013) studied in Kenya to determine the impact of dividend policy on share price volatility. The study used data from the actively trading companies listed in the Nairobi Securities Exchange for a period of ten years from 1999-2008. The estimation is based on multiple regression analysis between dividend policy measures (dividend payout ratio and dividend yield) and share price volatility. The results of the study were that payout ratio is determinant for share price volatility.

Profilet and Bacon (2013) identified the impact of certain financial variables on the stock price volatility. The study used samples of 500 publicly traded firms were taken to explain the results on dividend policy and stock price volatility in the U.S. The ordinary least square multiple regression is used to find the results. The study revealed that leverage and growth both have negative relationship with stock price volatility and there is positive relationship observed between the payout ratio and the stock price volatility.

Menike and Prabath (2014) examine the factors that affect stock price. Using a single and multiple regressions model the results reveals that EPS, DPS, BVPS were positive and had a significant impact on the stock price in the CSE.

Dadrasmoghadam and Akbari (2015) examined the relationship between financial ratios and stock prices in the food groups, sugar, agricultural machinery and equipment and related services to companies listed on the Stock Exchange of Iran. They found that the significant negative relationship with stock market activity in the stock industries of agriculture.

Goncharov (2015) investigates whether the impact of fair value earnings components on stock price volatility is consistent with sophisticated analyses of financial ratios. He finds that the volatility of the stock price is higher than the volatility of fair value earnings and theoretical predictions.

Sharif et al. (2015) analyzed panel data set of 41 firms traded in Bahrain Stock Exchange during the period 2006-2010. In this study which firm size was used as a control variable, effects of entity-specific variables such as return on equity, book value per share, earnings per share, dividend per share, dividend yield, price earnings, debt to assets on market price of stocks was analyzed. Results of the study indicates that, return on equity, book value per share, dividend per share, dividend yield, price earnings ratio and firm size variables are important determinants of stock prices in Bahrain Stock Exchange.

Aktaş and Ünal (2015) studied the relationship between the financial efficiency ratios and stock prices of insurance firms, whose stocks are publicly traded in Borsa Istanbul. Taking three sets of efficiency ratios, which are namely cost, revenue and profit efficiency, as proxy, they run a regression analysis against stock prices. Their findings suggest that all of employed models confirm statistically significant relationships between the ratios and stock prices.

Güngör and Yerdelen (2015) discuss the factors that affect share prices in both micro- and macro-economic point of view using dynamic panel data analysis. In this study, quarterly balance sheets and income statements of manufacturing firms, which were publicly traded in Borsa Istanbul between 2005 and 2011. As a result of the analysis in this study, direction of the relationship between micro- and macro-economic factors, and the share price has been determined.

Kaya and Öztürk (2015) investigate relationship between accounting profit and stock prices. For this aim relationship between stock prices and accounting profits of companies operating in BIST Food, Beverage and Tobacco Sector over the period of 2000-2013 is investigated by using panel cointegration analysis and Granger causality test. As a result of analysis, it was determined cointegration between accounting profit and stock prices and single direction causality from variables of asset profit and net profit margin that represents accounting profits to stock price variable and bidirectional causality between operating profit variable and stock price variable.

Özen et al. (2015) show the financial ratios of the firms by using TOPSIS to calculate the relationship between stock returns and the financial performances with financial ratios. The results

find out that share prices were determined by external factors rather than internal factors in small firms.

Cengiz and Püskül (2016) revealed the relationship between profitability and stock returns by identifying that increase in profitability of equity and gross sales margin lead to increase in stock returns whereas increase in operating profit margin result in decrease in stock prices.

Sevim (2016) studied the effect of financial ratios including the sales, asset and equity profitability ratios on stock returns over 32 manufacturing entities. Finally, this study revealed that there is no statistically significant relationship between these profitability ratios and stock returns.

Bayrakdaroglu et al. (2017) aimed to show whether there is a relationship between share prices and profitability ratios which take place in financial ratios and also to analyze if profitability ratios can be directive indicator while investing in stocks with the aim of maximizing earnings. In this research, panel data regression analysis was applied between lagged stock prices of firms in BIST 100 and their profitability ratios including gross profit margin, operating profit margin, net profit margin, return on asset and return on equity. They concluded that while making investment decisions, taking net profit margin into consideration can contribute to investors' earnings.

Parlakkaya and Kahraman (2017) studied with the data set of 77 firms which place in ISE-100 index between the years 2012-2015 so as to determine the degree of explanation of stock prices with firms' accounting information. In the research, earnings per share and book value per share was taken into consideration as independent variables and share price was considered as dependent variable. At the end of the panel data regression analysis, they indicated that stock price movements are directly proportional to profitability ratios. In other words, accounting information obtained from the company's balance sheet and income statements have a role in explaining stock prices of the firm.

Gutam (2017) shows that causal comparative research design which deals with how bank specific variables, specifically, leverage ratio, market capitalization, growth of assets, earning price ratio, dividend yield and book to market effect on stock price volatility and stock return. He found that growth of assets, book to market and earnings price ratio are the major determining variables of stock return of Nepalese commercial banks. Furthermore, growth of assets, leverage, dividend payment ratio, book to market and dividend yield are the major determining variables of share price volatility of Nepalese commercial banks.

3. MATERIALS AND METHODS

In this study, panel data analysis technique was used to investigate the impacts of financial ratios on the volatility of stock prices with the help of Stata and Eviews software. the stability of the data set covering 157 companies and 2007-2017 was examined with different panel unit root tests. Correlation analysis was calculated to show the relation between variables. In the study, the data sets including 157 companies in BIST manufacturing industry, covering the years 2007 to 2017 were used.

3.1. Panel Data Analysis

In econometric studies; Gujarati (1999) states that three types of data are used: time series data, cross-sectional data, and mixed data, which is a combination of time-series data and cross-sectional data. If the same cross-sectional unit (individual, family, or business) is being traced over time, such mixed data is called panel data.

In his book, Baltagi (1995) points out that Hsiao (2003) and Klevmarcken (1989) list many of the benefits of using panel data. These include the following:

1. To control individual heterogeneity. Panel data shows that individuals, firms, states or countries are heterogeneous. It is certain that there is a heterogeneity in these units. Panel data estimation techniques can clearly account for this heterogeneity by permitting certain cross-specific variables.
2. Panel data gives more informative data, more variability, less collinearity among the variables, more degrees of freedom and more efficiency.
3. Panel data creates less the problem of multicollinearity between variables.
4. Panel data can better study the dynamics of adjustment.
5. Panel data can better identify and measure effects that are simply not detectable in pure cross-section or pure time-series data.
6. Panel data models allow us to construct and test more complicated behavioral models than purely cross-section or time-series data. For example, technical efficiency is better studied and modeled with panels.
7. Micro panel data gathered on individuals, firms and households may be more accurately measured than similar variables measured at the macro level.
8. Macro panel data on the other hand have a longer time series and unlike the problem of nonstandard distributions typical of unit roots tests in time-series analysis.

Baltagi (1995) considers some limitations of panel data models in his book as follows:

1. Design and data collection problems.
2. Distortions of measurement errors.
3. Selectivity problems.
4. Short time-series dimension.
5. Cross-section dependence.

Hsiao (2003) defines three goals in panel data research. The first goal is to define inter-unit variability or the variability of each unit over time. Thus, it is possible to know both the magnitude of certain variabilities and the course of these variabilities. The second goal is to explain these variabilities in terms of some other variables. These variables may be constant over time, such as gender, or may be non-constant over time, such as mental state. The third objective is to estimate each unit in terms of the relevant variables.

The panel data can also be defined as a data set with time series of multiple units or a cross-section data with time dimension. If the panel data sets contain a time series of equal length for each section, such panel data is referred to as "balanced panel data" and "unbalanced panel data" if it contains time series at different lengths. The simple functional representation of the panel data is as follows;

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_{1it}X_{1it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + e_{it} \quad i=1,2,\dots,N \quad t=1,2,3,\dots,T$$

Here i is the cross section and t is the time. Since Y variable has different values in each time period of each unit, it is expressed with two sub-indices as i and t .

3.1.1. Panel Unit Root

The panel data analysis created by combining the time series with the cross section also brings together time series features and time series problems. Just as it is in the time series, it should be examined whether there are the variables with unit root at the same level. The reason for this is that if the data are not stationary, the relations that are obtained are spurious estimates. Therefore, panel unit root tests are applied for this purpose.

Im, Peseran and Shin look at the average test statistic of the ADFs by calculating the ADF for each unit in the panel with the Dickey Fuller (ADF) test statistic in the panel unit root test. For panel unit root test application, N horizontal section and T time series; y_{it} first degree autoregressive process defined as follows:

$$\Delta y_{it} = \alpha_i + \beta_i y_{it-1} + e_{it} \quad i=1,2,\dots,N \quad t=1,2,3,\dots,T$$

Established hypotheses:

$$H_0: \beta_i = 0 \quad i = 1, 2, \dots, N_i \quad \beta_i = 0 \quad i = N_1 + 1, N_1 + 2, \dots, N$$

$$H_a: \beta_i < 0$$

The acceptance of the hypothesis H_0 implies the existence of the panel unit root, and the acceptance of the alternative hypothesis H_a implies that the panel unit root is not.

3.2. Findings

In this section, the stability of the data set covering 123 companies and 2007-2017 was examined with different panel unit root tests Then model estimates were obtained by considering the pooled model, fixed and random effects regression models, and the validity of the predictions was determined by testing with F test, Breush Pagan test and Hausman test. The data were analyzed using Eviews package program and the results obtained are presented in tabular form.

Static panel model has pooled, fixed and random effects model in terms of coefficients. In the study, first the pooled model - fixed effects model is tested with the help of F test. If the probability value is greater than 0.10, the H_0 hypothesis is rejected. The H_0 hypothesis implies that the model is pooled. If the H_0 hypothesis is rejected, it is stated that the model is consistent with the fixed effect model. In the second stage, the Pooled Model-Random Effects Model is tested with the help of the Breusch-Pagan LM test. If the probability value is greater than 0,10, the H_0 hypothesis is rejected. If the H_0 hypothesis is rejected, it is stated that the model is appropriate to the Random effects model. In the third stage, the Hausman test is tested to make the choice between the fixed effects model and the random effects model. In the Hausman test,

H_0 hypothesis: the model is appropriate to the random effects model.

H_1 hypothesis: the model is appropriate to the fixed effects model.

If the probability value is greater than 0,10, the H_0 hypothesis is rejected. In this case it is said that there are fixed effects in the data set. On the contrary, it is said that there are random effects in the data set.

At the last stage, the regression model is estimated. The Volatility of Stock Prices (VSP) will be used as a dependent variable to analyze the effect of financial ratios on the Volatility of Stock Prices. Current Ratio (CR), Receivables Turnover Ratio(RTR), Company or Enterprise value(CV), Company value/Book value(CB), Stock Turnover Ratio(STR), Assets Growth Ratio(AGR), Assets Turnover Ratio(ATR) and Return on *Assets*(ROA) will be used as independent variables.

In the study, the regression model is estimated as follows.

$$VSP_{it} = \beta_0it + \beta_1it CR_{it} + \beta_2it RTR_{it} + \beta_3it CV_{it} + \beta_4it CBit + \beta_5it ROA_{it} + \beta_6it STR_{it} + \beta_7it AG_{it} + \beta_8it ATR_{it} + \epsilon_{it}$$

Table 3.1 : Descriptive Statistics of Variables

Variables	Obs	Mean	Std.Dev.	Min	Max	p1	p99	Skew.	Kurt.
ID	1353	62	35.519	1	123	2	122	0	1.8
TIME	1353	2012	3.163	2007	2017	2007	2017	0	1.78
CR	1353	2.313	2.088	.1	24.98	.34	10.46	3.245	20.259
STR	1353	7.336	12.699	.01	195.81	.92	87.48	7.849	80.512
RTR	1353	6.51	7.662	.01	108.21	.97	38.88	6.596	65.37
AGR	1353	.146	.286	-.71	4.33	-.29	.96	7.011	90.876
CV	1353	19.433	2.493	0	24.33	7.94	23.52	-4.472	36.368
CVBV	1353	2.35	4.856	-60.9	78.45	-4.31	14.79	5.238	119.015
ATR	1353	.971	.477	0	3.44	.1	2.6	1.165	5.521
ROA	1353	5.181	10.672	-128.93	92.8	-20.01	35.88	-.75	26.354
VSP	1353	30.134	78.438	-83.93	805.56	-72.15	327.13	3.207	21.723

Table 3.1 shows the descriptive statistics of the variables to be used in the model. The descriptive statistics of the firms in BIST operating in the manufacturing industry in Turkey taken as a sample (123 companies) are presented above. The number of observations is 1353. Annual data between 2007 and 2017 are used. Generally speaking, the average of the volatility of the stock prices is 30,13 as a whole. The average annual rate of the current ratio of the companies in the 11-year period is 2.31. This means that there is a variable amount of assets in place to meet short term liabilities. The firms transfer average stocks 7,34 times a year. And they collect their receivables on average 6,51 times a year. the assets growth rate of the companies in the sector is about 15%. At the same time, the company value / book value ratio of firms is 2,35.

Different tests are used to test whether panel data sets have unit root. It is necessary for the series to have no unit roots in terms of realistic results of regression analyses to be obtained from the data sets to be used in the study.

The series must be stationary. The hypotheses for the unit root test are as follows.

H_0 : Series has a unit root.

H_1 : Series has no unit root.

When all the root tests are examined, it is understood that all variables are stationary for the level values. According to the results of Im, Pesaran and Shin Wstat and ADF-Fisher Chi-square test, there is no unit root at the level of significance of 10%, 5% and 1%. H_0 hypothesis is rejected because probability value is smaller than all significance values. H_1 cannot be rejected that is, they are stationary at the level of the series.

Table 3.2 : Correlation Matrix of Variables

Variables	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
(1) ID	1.000										
(2) TIME	0.000	1.000									
(3) CR	-0.030	-0.105	1.000								
(4) STR	-0.080	0.018	0.011	1.000							
(5) RTR	0.016	-0.084	0.060	0.080	1.000						
(6) AGR	0.002	0.082	-0.066	-0.031	0.063	1.000					
(7) CV	0.025	0.146	-0.264	-0.003	-0.281	0.032	1.000				
(8) CVBV	-0.030	0.058	-0.075	-0.002	-0.035	0.005	0.137	1.000			
(9) ATR	0.126	-0.084	-0.194	0.248	0.112	0.059	0.102	0.053	1.000		
(10) ROA	-0.076	0.069	0.374	0.026	0.028	0.128	0.149	-0.034	0.147	1.000	
(11) VSP	0.034	-0.010	0.053	-0.015	0.040	0.034	0.110	0.076	0.004	0.123	1.000

In the analysis of Pearson correlation coefficients, as seen in the table 3.2, the relation between independent variables seems to be very weak because there is no bigger 0,50 correlation coefficient between variables, so we can include all of them in the model.

There are some tests that need to be done to select the regression model. These tests include the F test, Bresuch-Pagan LM test and Hausman test. First, the F test is applied to determine the appropriate model between the pooled model and the fixed effect model. The F test basic hypothesis is shown below:

H₀: Pooled model is appropriate

H₁: Fixed Effect Model is appropriate

Table 3.3: Panel Regression Model(fixed effects)

VSP	Coef.	St.Err.	t- value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
CR	5.745	1.793	3.20	0.001	2.226	9.263	***
STR	0.050	0.386	0.13	0.896	-0.707	0.808	
RTR	1.024	0.440	2.33	0.020	0.161	1.887	**
AGR	-11.784	8.004	-1.47	0.141	-27.487	3.919	
CV	10.699	1.400	7.64	0.000	7.952	13.447	***
CVBV	2.159	0.537	4.02	0.000	1.106	3.212	***
ATR	-0.333	10.058	-0.03	0.974	-20.065	19.400	
ROA	1.630	0.289	5.64	0.000	1.063	2.198	***
C	-209.577	30.884	-6.79	0.000	-270.169	-148.985	***
Mean dependent var		30.134	SD dependent var			78.438	
R-squared		0.096	Number of obs			1353.000	
F-test		16.229	Prob > F			0.000	
Akaike crit. (AIC)		15462.703	Bayesian crit. (BIC)			15509.593	
F test that all u _i =0:							
F(122, 1222) =	1.16						
Prob > F =	0.1171						

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

When Table 3.3 is examined, it is seen that the probability value of F test is greater than 0,05, (0,1171>0,01, 0,05, 0,10), that's why Ho hypothesis is not rejected at all levels of significance (1%,5%,10%). Instead of the fixed effects regression model, the pooled model seems to be appropriate.

The Bresuch-Pagan (LM) test will be applied to the data to determine the appropriate model between the pooled model and the random effects model in this stage. The basic hypothesis is shown below:

H_0 : Pooled model is appropriate

H_1 : Random Effect Model is appropriate

Table 3.4: Panel Regression Model (Rassal effects)

VSP	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf	Interval]	Sig
CR	1.909	1.209	1.58	0.114	-0.461	4.279	
STR	-0.110	0.172	-0.64	0.520	-0.447	0.226	
RTR	0.759	0.290	2.62	0.009	0.190	1.328	***
AGR	4.977	7.483	0.67	0.506	-9.689	19.643	
CV	3.868	0.957	4.04	0.000	1.992	5.744	***
CVBV	1.126	0.438	2.57	0.010	0.268	1.984	**
ATR	-3.328	4.823	-0.69	0.490	-12.780	6.125	
ROA	0.641	0.231	2.78	0.005	0.189	1.094	***
CONSTANT	-57.041	20.452	-2.79	0.005	-97.126	-16.956	***
Mean dependent var		30.134	SD dependent var			78.438	
Overall r-squared		0.036	Number of obs			1353.000	
Chi-square		50.221	Prob > chi2			0.000	
R-squared within		0.085	R-squared between			0.000	

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Breusch-Pagan LM Test for Random Effects Summary

Test: $\text{Var}(u) = 0$

chibar2(01) = 0.00

Prob > chibar2 = 1.0000

According to the results given in table 3.4, null hypothesis is not rejected because p-value is greater than 0,05, that is to say, Pooled Model is appropriate.

If the models above are examined to decide which model is good to accept, it can be seen that the appropriate model is the pooled model and in such a case it is not necessary for panel data models to apply the Hausman test because both appropriate models are the pooled model.

The pooled model can carry auto-correlation and heteroscedacity problems. In this case, the regression estimates do not show actual values. That's why, Wooldridge test for auto-correlation in panel data and Breusch-Pagan/Cook-Weisberg test for heteroskedasticity will be applied to test auto-correlation and varying variance. The result of the Wooldridge test for auto-correlation is showed in Table 3.5.

H_0 : There is no first-order autocorrelation.

H_1 : There is auto correlation.

Table 3.5: Wooldridge Test Summary

Wooldridge test for autocorrelation in panel data

H0: no first-order autocorrelation

F(1, 122) = 0.001
Prob > F = 0.9697

According to the results of Wooldridge test statistic in the table above, the p-value F is bigger than 0,05, so null hypothesis is not rejected. In this case, there is no auto-correlation problem between the series for the first difference values.

Table 3.6: Heteroskedasticity Test Summary

. estat hettest

Breusch-Pagan / Cook-Weisberg test for heteroskedasticity

Ho: Constant variance

Variables: fitted values of VSP

chi2(1) = 27.60
Prob > chi2 = 0.0000

As seen in table 3.6, null hypothesis is rejected and then alternative hypothesis is not rejected because prob>chi2 value is smaller than 0,05 significance level, so it can be said that in the model there is varying variance(heteroskedasticity) in other words, there's no constant variance.

The correction is carried out to eliminate the heteroskedasticity problem with the help of Robust linear regression model. The robust estimation results are shown in Table 3.7.

Table 3.7: Linear Regression Model (Robust)

Vsp	Coef.	St.Err.	t-value	p-value	[95% Conf Interval]	Sig
CR	1.535	2.048	0.75	0.453	-2.479 5.550	
STR	-0.138	0.075	-1.85	0.065	-0.285 0.008	*
RTR	0.651	0.361	1.80	0.072	-0.057 1.359	*
AGR	0.108	0.759	1.34	0.181	-0.463 0.059	
CV	2.542	0.796	3.19	0.001	0.981 4.103	***
CVBV	0.795	0.577	1.38	0.168	-0.335 1.925	
ATR	-1.989	3.435	-0.58	0.563	-8.721 4.744	
ROA	0.394	0.238	1.66	0.098	-0.072 0.859	*
CONSTANT	-0,295	0,192	-1.48	0.039	-0.681 0.954	**
Mean dependent var		30.134	SD dependent var		78.438	
Number of obs		1353.000	Chi-square		30.873	

*** $p < 0.01$, ** $p < 0.05$, * $p < 0.1$

Estimation Equation with Substituted Coefficients:

$$VSP = -0.295 - 0.138 * STR + 0.651 * RTR + 2.542 * CV + 0.394 * ROA + \epsilon_{it}$$

According to the results given in table 3.7 of the panel regression (Robust model), the model is significant at 1%, 5% and 10% significance levels because P-value is smaller than all the significance levels. So H_0 is rejected that is, the financial ratios in the model jointly affect the volatility of stock prices. Also some p-values of the independent variables in the model are significant at 1%, 5%, and 10% significance levels, such as Stock Turnover Ratio (STR), Receivables Turnover Ratio (RTR), Company value (CV) and Return on Assets (ROA) because their P-values are smaller than the significance level 1%, 5%, and 10%. Thus, it can be said that these financial ratios can jointly influence the volatility of stock prices. However, the other financial ratios are not significant at all the significance levels (1%, 5%, and 10%).

On the one hand, if Stock Turnover Ratio (STR) increases by 1 unit, the volatility of the stock price will decrease by 0.13 units, or if it decreases by 1 unit, VSP will increase by 0.13 units, namely STR seems to have a negative effect on the volatility of the stock price. If (RTR) increases by 1 unit, the volatility of the stock price will increase by 0,65 units, or if it decreases by 1 unit, VSP will decrease by 0,65 units, namely RTR seems to have a positive effect on the volatility of the stock price. Also CV seems to have a positive effect on the volatility of the stock price. If company value (CV) increases by 1 unit, the volatility of the stock price will increase by 2.5 units or if CR decreases by 1 unit, VSP will decrease by 2.5 units. On the one hand, if ROA increases by 1 unit, the volatility of the stock price (VSP) will increase by 0.394 units or if ROA decreases by 1 unit, VSP will decrease by 0,394 units.

All of the variables included in the analysis are the coefficient of multiple determinants (R^2) indicating the degree of effect is 0,0854. The R^2 value can range from 0 to 1. If R^2 is close to value 1, it is better that the change in the dependent variable is explained by the independent variable changes. The fact that R^2 is close to 0 indicates that the changes in the dependent variable are due to factors other than the changes in the independent variables. The R^2 value of the model is 0.0854. This ratio implies that independent variables can account for nearly 9% of the dependent variable (VSP).

CONCLUSION

In this study, it was tried to demonstrate the relationship between financial ratios and volatility and then whether financial ratios affect volatilities as a cause. For this reason, the stability of the data set covering 123 companies and 2007-2017 was examined with different panel unit root tests such as Im, Pesaran and Shin W-stat and ADF Fisher. Then model estimates were obtained by considering the pooled model, fixed and random effects regression models, and the validity of the predictions was determined by testing with F test and Breush Pagan test.

With the deepening of financial markets, the increase of globalization and international capital movements, the influence of the financial ratios variables, which affect the volatility of stock prices, has begun to gain importance. Price volatility in financial markets, especially in stock markets, is an important factor in investment decisions. For this reason, investors who are interested in the stock market are emphasizing the volatility in the stock market in order to forecast stock market prices in the future. In other words, investors are interested in seeing and forecasting the volatility in stock prices since they are concerned with volatility risk in stock prices.

As for the results, it can be concluded that some financial ratios in the model such as Stock Turnover Ratio (STR), Current Ratio (RTR), Company Value (CV) and Return on Assets (ROA) can jointly affect and explain the volatility of stock prices. In general, the increase and decrease of Company Value (CV) is interpreted as a good indicator. Namely, Company Value (CV) is sensitive to the Volatility of Stock Prices and explanatory positively. The evaluation of this ratio (ROA) stems

from the fact that it shows how much profitable companies are, so it is an important evaluation criterion. Assets Growth Ratio (AGR), which is not ratio in the model, also no affects the volatility of stock prices. On the other hand, according to the analysis results; it is understood that there is no statistically significant relationship between Current Ratio (CR), Assets Growth Ratio (AGR), Company Value/Book Value (CVBV) and Assets Turnover Ratio (ATR).

In conclusion, it can be said that there are many reasons for the changes in stock prices in collaboration with financial ratios, such as macroeconomic indicators, interest rates, the psychological situations of investors and the internal dynamics of a stock market, namely, technical analysis. Financial ratios are just one of them.

RECOMMENDATIONS

- The investors in stock markets should pay attention not only to financial ratios but also to certain underlying factors affecting the volatility of share prices when they buy and sell stocks. In addition to these, they should know and remember that the best indicator and essential backbone to long-term performance of a company's stock price is the earnings and assets making it valuable.
- In considering BIST Manufacturing Industry Index, it can be recommended that the investors may use Assets Growth Ratio to predict the volatility of stock prices (VSP) because it is the most sensitive ratio to the volatility of stock prices and explanatory in the model, but negatively.
- It can be suggested that the regulatory authorities should focus on insider trading to improve the competitiveness and international efficiency in emerging markets because of unequal access to financial performance rates.
- Politics should develop policies to increase the contribution of the stock market to the development and economic growth. Realizing all variables on the volatility of stock prices is very important in terms of economic, financial and political future. Therefore, macroeconomic variables which have long-term relationships with stock prices must be meticulously monitored in terms of individual and institutional investors in stock markets.

REFERENCES

- AKBARI, S. M. AND DADRASMOGHADAM, A. (2015). Relationship between Financial Ratios in the Stock Prices of Agriculture-Related Companies Accepted On the Stock Exchange for Iran. *Research Journal of Fisheries and Hydrobiology*, 10(9), May , 586-591.
- AKTAS, R. AND UNAL, S. (2015). The relationship between Financial Efficiency Ratios and Stock Prices: an Empirical Investigation on Insurance Companies Listed in Borsa Istanbul. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7(12), Ocak, ss.1-16.
- AYDEMİR, O. ÖGEL, S. AND DEMİRTAŞ, G. (2012). Hisse Senetleri Fiyatlarının Belirlenmesinde Finansal Oranların Rolü, Yönetim ve Ekonomi: *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2):277-288.
- BALTAGI, B.H.(1995). *Econometric Analysis Of Panel Data*, John Wiley and Sons, New York, 458p.:13
- BASU, S.(1977). Investment Performance of Common Stocks in Relation to Their Price-Earnings Ratios: A Test of The Efficient Market Hypothesis. *The Journal of Finance*, 32(3):663-682.
- BAYRAKDAROĞLU, A. (2012). An Empirical Study on Performance Criteria's Explanatory Power of Stock Returns. *The Journal of Accounting and Finance*, January, pp.139-153.
- BAYRAKDAROĞLU, A., MIRGEN, C., KUYU, E. (2017). Relationship between profitability ratios and stock prices: an empirical analysis on BIST-100. *PressAcademia Procedia (PAP)*, V.6.,p.1-10.
- BÜYÜKŞALVARCI, A. (2011). finansal analizde kullanılan oranlar ve hisse senedi getirileri arasındaki ilişki: ekonomik kriz dönemleri için imkb imalat sanayi şirketleri üzerine ampirik bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(1):225-240.
- CANBAŞ, S., DÜZAKIN, H. AND KILIÇ, S.B. (2002). Fundamental and Macroeconomic Information for Common Stock Valuation: The Turkish Case. *Yapı Kredi Economic Review*, 13(1):55-64.
- CENGİZ, H., & PÜSKÜL, A. Ö. (2016). Hisse Senedi Getirileri ve Karlılık Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul Endeksinde İşlem Gören İşletmelerin Analizi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12):295-306.
- DAMIEN, PAUL (1997), *Economic Value Added Model to Assess Bank Performance*. University of Michigan Business School Working Paper.
- DWYER, G. JR. AND HAFER, R. W. (1990). *The Stock Market: Bubbles, Volatility, and Chaos*. Springer Science+Business Media, New York, pp.3.
- Finnet 2000 Plus. <http://www.finnet2000plus.com/>(23.03.2018).
- GONCHAROV, I. (2015). Fair Value Accounting, Earnings Volatility, and Stock Price Volatility. Lancaster University, Management School, Lancaster, pp.29-30.
- GUJARATI, D.N. (1999). Temel Ekonometri , (Çev. Ü. Şenesen, G.G.Şenesen), *İstanbul, Literatür*, 849s.
- GUTAM, R. (2017). Impact of Firm Specific Variables on Stock Price Volatility and Stock Returns of Nepalese Commercial Banks. *International Journal of Research in Business Studies and Management*, 4(6):33-44.
- GÜNGÖR, B., YERDELEN, K. C. (2015). Determination Of The Factors That Affect Share Prices Using Dynamic Panel Data Analysis. *The Journal of KAU IIBF*, 6(9):149-168.
- GREGORIOU, G. (2009). *Stock Market Volatility*. CRC Press, New York, pp.3-4-8.

- HABIB, Y., ZERNIGAH, I.K. AND MUHAMMAD A.K (2012). Dividend Policy and Share Price Volatility: Evidence from Pakistan. *Global Journal Of Management And Business Research*, 12(5):78-84.
- HORASAN, M. (2009). Fiyat/Kazanç Oranının Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: MKB30 Endeksi Üzerine Bir Uygulama. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(1):181-192.
- HSIAO, C. (2003). *Analysis of Panel Data* (Cambridge University Press, Cambridge).
- HULL, R.M. (1999). Leverage Ratios, Industry Norms and Stock Price Reaction: An Empirical Investigation of Stock-For-Debt Transactions. *Financial Management, Summer*, 28(2):32-45.
- KALAYCI, S. AND KARATAS, A. (2005). Hisse Senedi Getirileri ve Finansal Oranlar ilişkisi: MKB’de Bir Temel Analiz Arastırması. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 27, ss. 146-157.
- KALEV, P., S., VD. (2004). Public Information Arrival and Volatility of Intraday Stock Returns. *Journal of Banking and Finance*, 28:1441-1467.
- KARACA, S. AND KORKMAZ, Ö. (2013). The Factors Affecting Firm Performance: The Case of Turkey. *Ege Academic Review*, 13(2), April, pp.169-179.
- KASHYAP, A. (2016). Financial Market Regulations and Legal Challenges in South Asia. IGI Global, Hershey PA, pp.135.
- KAYA, A. AND ÖZTÜRK, M. (2015). Muhasebe Karları İle Hisse Senedi Fiyatları Arasındaki İlişki : BİST Firmaları Üzerine Bir Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 67(Temmuz), 37–54.
- KENYORU, N. D., KUNDU, S. A., & KIBIWOTT, L. P. (2013). Dividend Policy and Stock Price Volatility. *Research Journal of Finance and Accounting*, 6(6):115-120.
- KLEVMARKEN, N.A. (1989). Panel studies: What can we learn from them? Introduction, *European Economic Review*, 33, 523–529.
- KOTHARI, S. P, WARNER. J., B. (2006). Stock Returns, Aggregate Earnings, Surprises, and Behavioral Finance. *Journal of Financial Economics*, 79.
- LEWELLEN, J. (2002). Predicting Returns with Financial Ratios. Social Science Research Network Working Paper Series, 4371(2).
- MENIKE, M. G. P. D. AND PRABATH, U. S. (2014). The Impact of Accounting Variables on Stock Price: Evidence from the Colombo Stock Exchange, Sri Lanka. *International Journal of Business and Management*, 9(5).
- MURADOGLU, G. AND WHITTINGTON, M. (2001). Predictability of uk stock returns by using debt ratios. CUBS Faculty of Finance Working Papers, 5, October, pp.1-24. <http://papers.ssrn.com/abstract=287653/>.
- MRAMOR, D. AND MARMOR-KOSTA, N. (1997). Accounting Ratios as Factors of Rate of Return on Equity. *New Operational Approaches for Financial Modeling*. Heidelberg: Physica-Verlag, pp. 335-348.
- MRAMOR, D. PAHOR, M. (2000). Testing Nonlinear Relationships Between Excess Rate of Return on Equity and Financial Ratios. *Faculty of Economics, University of Ljubljana*.
- Mynet Finans. [https://finans.mynet.com/tarihselveriler/\(05.04.2018\)](https://finans.mynet.com/tarihselveriler/(05.04.2018)).
- OMRAN, M. RAGAB, A. (2004). Linear Versus Non-Linear Relationships Between Financial Ratios and Stock Returns: Empirical Evidence Form Egyptian Firms. *Review of Accounting and Finance*, 3(2):84-102.
- OZEN, E., YESILDAG, E., AND SOBA, M. (2015). TOPSIS Performance Evaluation Measures and Relation Between Financial Ratios and Stock Returns. *Journal of Economics Finance and Accounting*, 2(4).

- PARLAKKAYA, R. & KAHRAMAN, Ü. M. (2017). Muhasebe Bilgilerinin Hisse Fiyatlarını Açıklama Düzeyi Üzerine Bir Araştırma: Bist100 Uygulaması. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(33):46-58.
- PROFİLET AND BACON (2013). Dividend Policy and Stock Price Volatility in the U.S. Equity Capital market. *Proceedings of ASBBS*, 20(1).
- SEVİM, U. (2016). İşletme Finansal Oranlarının Hisse Senedi Getirileri Üzerine Etkisi: BİST 100 İmalat İşletmeleri Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 11(2):221-235.
- SHARIF, T., PUROHIT, H., & PILLAI, R. (2015). Analysis of Factors Affecting Share Prices: The Case of Bahrain Stock Exchange. *International Journal of Economics and Finance*, 7(3):207-216.
- SHILLER, R, J. (1989). Market Volatility. The MIT Press, London, pp.5.
- SULEMAN, M., ASGHAR M., ALI SHAH, S., & HAMID, K. (2011). Impact of dividend policy on stock price risk: Empirical evidence from equity market of Pakistan. *Journal of Finance*, 4(1), 45-52.
- ŞAMILOĞLU, F. (2005). Hisse Getirileri ve Fiyatlarıyla, Kazanç ve Nakit Akımları Arasındaki İlişki: Deri ve Gıda Şirketlerinde Ampirik Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 26:120-126.
- TESFATSION, L. (2004), Financial Market Illustrations: Some Stock-Market Basics. Pearson Addison-Wesley.
- YILGÖR, A. G. (2005). İşletmelerde borçlanma düzeyindeki değişimin hisse senedi getirileri üzerindeki etkileri. *D.E.Ü.İ.İ.B.F.Dergisi*, 20(1).15-28.

ULUS-DEVLET DÜŞÜNCESİ VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK¹

NATION-STATE THINKING AND MULTICULTURALISM

Emel TOPÇU*

İbrahim Halil MENEK**

Öz

Tarihsel olarak imparatorlukların bünyesinde varlık gösteren çokkültürlülük, Vestfalya antlaşmasından itibaren ortaya çıkan milliyetçi akımlar sebebi ile imparatorluklardaki yaşam alanını kaybetmeye başlamış ve ulus-devletlerin hâkim konuma yükselmesi ile birlikte birkaç yüzyıl boyunca etkisini neredeyse tamamen kaybetmiştir. Ancak küreselleşme süreci ile birlikte, ulus-devlet düşüncesine bir meydan okuma biçimde yeniden ortaya çıkan çokkültürlülük, modern dönemde, ulus-devletlerin yetersiz kaldığı noktalarda alternatif üretebilmeyi amaçlayan yeni bir siyaset fikri olarak ortaya çıkmıştır. Bu düşünce ile şekillenen çalışmada, öncelikle çokkültürlülüğün ara dönemi olarak adlandırılan ulus-devlet düşüncesi ve milliyetçiliğin yükselişi, sonrasında ise çokkültürlülüğün modern dönemde yeniden sahneye çıkışı ve gelişimi açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çokkültürlülük, tarihsel çokkültürlülük, ulus-devlet, modern dönem.

JEL Kodları: F68, H83

Abstract

Multiculturalism, which historically existed within empires, began to lose its habitat in Empires due to the nationalist movements that emerged upon the Treaty of Westphalia, and almost completely lost its influence over several centuries with the rise of nation-states to the dominant position. However, with the globalization process, multiculturalism, which re-emerged as a challenge to nation-state thinking, emerged as a new idea of politics aimed at producing alternatives where nation-states were insufficient in the modern era. In this study being shaped with this idea, it is aimed at first explaining nation-state thought and the rise of nationalism, which is called the intermediate period of multiculturalism, and later on, the re-emergence and development of multiculturalism in the modern period.

Keywords: Multiculturalism, historical multiculturalism, nation-state, modern period.

JEL Codes: F68, H83

¹ Bu çalışma devam etmekte olan doktora tezinden türetilmiştir.

* Prof. Dr. Hasan Kalyoncu Üniversitesi / İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi / Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, emel.topcu@hku.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4606-5961

** Doktora Öğrencisi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ihmenek91@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6339-4161

1. GİRİŞ

Kültür ve toplum iç içe geçmiş iki olgu olduğundan dolayı, farklı kültürlerin aynı toplum içerisinde bir arada yaşaması çokkültürlülük olarak adlandırılmaktadır. Sosyolojik açıdan değerlendirildiğinde, toplumsal aktörler toplum içerisinde mevcut olan günlük davranışlarını (yani asıl olarak toplumsal olanı) kültürel öğelere dayanarak gerçekleştirirler. Yani kültür ve toplum, aslında bütünleşmiş iki olguyu ifade etmektedir. Bu sebepten dolayı toplumsal duruş, kültürel farklılıkların ve karşılaştırmaların neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu şekilde kimin hâkim kültüre ait bir parça, kimin öteki olduğu belirlenir. Dolayısıyla toplumun çoğunluğu veya hâkim kültür tarafından ötekileştirilen kesimlerle olan temasların niteliği, toplumlar ve kültürlerin kendine özgü farklılıkları neticesinde ortaya çıkmaktadır (Nassehi, 2011:24).

Bu aşamada hâkim kültürler tarafından ortaya konulan iki temel eğilimden söz edebilmemiz mümkündür. Kimi hâkim kültürler “ötekilerini” ortadan kaldırma ve sindirmeye dönük politikalar uygulamaya karar verirken, kimi hâkim kültürler ise farklılıkları olduğu gibi kabul ederek onları herhangi bir dönüştürme ya da tek tipleştirme çabasına girmez yani çokkültürcü bir tutum takınır. Tam da bu noktada, günümüz hâkim kültürlerinin farklılıklar karşısında takındıkları tavrı, tarihsel arka planını anlamadan analiz edebilmemizin mümkün olmadığını altını çizmemiz gerekmektedir. Bu sebeple çokkültürlülük kavramının tarihsel perspektifte incelenmesi önem taşımaktadır (Parekh, 2002).

Günümüzde farklılıklara sahip toplumların birlikte yaşamaları temel olarak; göçler, misyonerlik faaliyetleri, şehirleşme ve küreselleşme gibi gerekçeler ile tartışılmaktadır. Ancak bu modeller, sadece günümüz toplumlarında rastlanan bir olgu olarak görülmemelidir. Tarihsel süreç içerisinde, tek bir siyasal yönetimin tebaası olarak çok sayıda ırk, din, kavim, millet ve kültüre mensup olan halkların bir arada yaşama örneği verilmiştir (Berson, 2011:57).

Çokkültürlülüğün tarihsel geçmişine baktığımızda, 20. yüzyılın ürünü bir fenomen olarak kabul edilmemesi gerektiği çünkü antik dünyadaki Ahameniş (Pers) İmparatorluğu örneğinden bu yana, Ortadoğu ve Akdeniz havzasında varlık göstermiş çok sayıda çokkültürlü yapılanmaya rastlayabilmemizin mümkün olduğu görülmektedir. Tarihteki ilk çokkültürlü yönetim modelini ortaya koyan siyasal güç olarak kabul edilen Ahamenişler, Doğu’da Hindistan’dan, Batı’da Ege denizi sahillerine, o döneme kadar bilinen bütün uygarlık merkezlerini bir çatı altında toplayarak hoşgörülü ve çokkültürlü bir yönetim modeli ile bu farklılıkları tek bir siyasal sistem altında birleştirmiştir. Ahamenişlerin akabinde, Helenistik dönemde Yunanca konuşan kentsel elitler, Mısır’dan Orta Asya’ya, Makedonya’dan Kuzey Hindistan’a kadar çok çeşitli dillere, dinlere ve kültürel geleneklere sahip olan halklara hükmetmişlerdir (Fedoseev, 2015).

Roma yönetim tarzı da birçok açıdan Pers ve Grek etkisine kalan bir sistem olarak, Akdeniz havzasının neredeyse tamamını kontrolü altına almış ve çok çeşitli toplulukları sınırları içerisinde barındırmış bir siyasal sistem olarak kabul edilmektedir. İslamiyet’in doğuşu ve yükselişi ile birlikte dünya üzerindeki sisteme hâkim olan gücün, dini ve dili değişmiş olmasına rağmen bu kültürel mozaik herhangi bir törpülenmeye maruz kalmamış, aksine gelişerek güçlenmiştir. Hâkim iradenin kontrolü altında yaşayan farklı topluluklar, antik çağlardan bu yana imparatorlukların dini ve ekonomik yaşantılarında büyük roller üstlenmişlerdir. Bu farklı grupların, hâkim kültürün temsilcisinin lütfu ile hayatlarını sürdüren topluluklar olmanın ötesinde çoğu zaman hâkim kültür üzerinde yönlendirici bir konumda oldukları görülmektedir (Berson, 2011: 60).

Osmanlı çokkültürlü sistemi de bu anlamda verilebilecek önemli örneklerden birisidir. Fatma Müge Göçek, Osmanlı çokkültürlülüğünü araştırdığı çalışmasında, millet sistemi ve dini faktörler

üzerinden bir çıkarımda bulunmuştur. İstanbul'un fethiyle beraber II. Mehmet'in haklı olarak Orta Asya, İslam ve Bizans'ın varisi rolüne büründüğünü belirten Göçek, Sultan'ın bu üç kültürel geleneği farklılık olarak kabul ederek, aynı imparatorluk çatısı altında birleştirme düşüncesi neticesinde çokkültürlü bir dünya imparatorluğunun ortaya çıktığını belirtmiştir. Sultan Mehmet'in Yunan ve Ermeni patriklerini atayarak onların himayelerini üstlenmesi ve Müslüman olmayan toplulukların asimile edilmeye çalışılmasından ziyade korunmasına yönelik bir politika izlemesi de Osmanlı çokkültürlülüğünün bir başka yansıması olarak değerlendirilebilir. Osmanlı millet sistemi ise özellikle dine odaklanan ve yabancıların koruma altına alınması anlayışının son ürünü olarak kabul edilmektedir (Göçek, 1993).

Kymlicka, Osmanlı millet sistemini; Müslümanlar, Hıristiyanlar ve Yahudilerin millet olarak tanımlandığı bir "*teokrasiler konfederasyonu*" olarak nitelermekte ve bu sistemin dinsel hoşgörü temelinde işlediğini belirtmektedir. Bu özelliği ile Osmanlı millet sistemi, farklı dinsel ve kültürel grupların bir arada ve birbirlerine müdahale etmeden bir yaşam sürmelerini sağlayan kozmopolit bir sistemdir (Kymlicka, 1998).

Braude & Lewis ise, Osmanlı İmparatorluğu'nun dini azınlıklarla olan ilişkilerini kurumsallaştırmak için "*millet sistemi*" ni kurduğunu ve bu şekilde dini azınlıkların sınıflandırılarak resmi milletler (Yahudi ve Hıristiyan) olarak tanıdığını belirtmiştir. Osmanlıların topraklarında yaşayan toplulukları bu şekilde kategorize etmesinin, devletin farklı grupların varlığını resmi olarak tanımasını sağladığı için, çokkültürcülüğün önemli bir örneğini teşkil ettiğini savunmaktadır (Braude & Lewis, 1982).

Fransız İhtilali'nin akabinde güçlenen milliyetçi akımlar ve ulusçuluk düşüncesi, bünyesinde farklı etnik, dinsel, sosyal ve kültürel grupları barındıran imparatorlukların parçalanmasına giden süreci başlatmıştır. Çokkültürlülüğün ara dönemi olarak adlandırdığımız bu süreç, toplumsal ve siyasal yaşamın ulusçuluk çerçevesinde gelişmesini ve şekillenmesini ifade etmektedir (Wimmer ve Feinstein, 2010).

II. Dünya Savaşı sonrasında siyasal bir yönelim şeklinde ortaya çıkan çokkültürlülük, sanayileşme ilişkilerinin doğurduğu göç dalgaları sonucunda özellikle Batılı ülkelerde iyiden iyiye artan kültürel farklılıklara vurguyu güçlendirmiştir. Hatta yirminci yüzyılın ikinci yarısında işçi ihtiyacı nedeniyle dışarıdan göçmen kabul eden Kanada, Avustralya ve ABD gibi ülkeler genel itibarla çokkültürlülükle anılmaktadırlar. ABD resmi olarak çokkültürlü bir politika izlediğini belirtmemiştir ama diğer iki devlet resmi olarak çokkültürlülük politikasını benimsediklerini beyan etmişlerdir (Kymlicka, 1998).

Günümüze dönecek olursak, çağdaş çokkültürlülük kavramının çeşitli açılardan tarihsel örneklerinden farklılık arz ettiği görülmektedir. Coğrafi keşifler ile başlayan ve 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ulaşım ve telekomünikasyon teknolojilerinin gelişimi ile birlikte hızlı ve devamlı bir dönüşümü ifade eden küreselleşme süreci, çokkültürlülüğü destekleyen en önemli parametrelerden birisidir. Özellikle ulaşım imkanlarının artması ve hava yolculuğunun yaygınlaşması ile birlikte toplumlar arası temaslar hızlı bir artış göstermiştir. Ulaşım ağlarının bu derece gelişmesi, kalkınmış ya da kalkınmakta olan ülkelerin büyük metropol şehirlerine olan göçü arttırmış ve böylece metropol şehirlerde giderek artan bir toplumsal çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Telekomünikasyon teknolojisinin gelişiminin bir başka etkisi ise göçmenlerin, kendi ülkeleri ile bağlarını koparmama imkanına kavuşmaları ve bu şekilde büyük şehirlerde yaşayan çeşitli kültürel ve dinsel grupların farklılıklarını koruyabilmesine imkân tanımış olmasıdır (Eiseinstadt, 1983:225).

Çeşitli toplulukların bu şekilde bir araya gelmesi ve kültürel farklılıkların muhafaza edilmesinin mümkün olması ile birlikte, özellikle metropol şehirlerde olmak üzere yeni bir ideolojinin, modern çokkültürlülüğün yükselişi ortaya çıkmıştır. Tarihsel serüveni içerisinde, ulusçu akımların ve ulus-devlet düşüncesinin imparatorlukları tarih sahnesinden teker teker silmesinin akabinde bir uyku dönemini giren çokkültürlülük, küreselleşmenin önü alınamaz bir biçime dönüşmesi ve gelişmiş ülkelere olan yoğun göçmen akışı ile birlikte ulus-devlet düşüncesine bir meydan okuma biçiminde yeniden ortaya çıkmıştır (Fedoseev, 2015).

Bu çalışmada ise öncelikle, tarihsel çokkültürlülük ile 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ulus-devlet düşüncesine karşı bir meydan okuma olarak, teorik ve pratik bir biçimde ortaya çıkan modern çokkültürlülük düşüncesinin ara dönemi olarak tanımladığımız, ulusçuluk ve ulus-devlet düşüncesinin yükselişine değinilecektir. Bu anlamda, çokkültürlülük düşüncesinin anlaşılabilmesine önemli katkı sağlayacağı değerlendirildiği için, uluslararası sistemde halen en etkili aktör olarak kabul edilen ulus-devlet kavramına değinilme düşüncesi ortaya çıkmıştır (Berson, 2011:64). Sonrasında ise ulus-devlet düşüncesinin aşınmasının gerekçelerine ve modern çokkültürlülük düşüncesinin ortaya çıkışına, gelişimine ve çeşitli çokkültürlülük tanımlarına değinilecektir.

2.ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK'ÜN UYKU DÖNEMİ: ULUS-DEVLET VE MİLLİYETÇİLİK DÜŞÜNCESİ

2.1. Ulus-Devlet ve Milliyetçilik

İmparatorluklar çağının sona ermesi ve birbirinin peşi sıra ortaya çıkan devrimler neticesinde, yeni bir devlet örgütlenmesi, ulus-devlet, uluslararası sistemin hâkim unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle 18. yüzyılın sonlarında meydana gelen Fransız ve Amerikan devrimleri, ulus temeline dayanan devletlerin kurulması düşüncesinin büyük oranda yerleşmesini sağlayan iki önemli devrim olarak kabul edilmektedir. Son üç yüz yıldır, uluslararası sistemin ana aktörü olarak kabul edilen ulus-devletlerin ortaya çıkması ve hâkim olması neticesinde, toplumsal ve siyasal hayatın işleyişi ulusçuluk düşüncesi çerçevesinde gelişmeye ve şekillenmeye başlamıştır (Wimmer ve Feinstein, 2010:772).

Ulus-devletin icat edilmesi serüvenini temel alacak olursak, yakın bir geçmişe kadar dünyanın büyük bir bölümünde, hanedanlık ve siyasal-askeri-dini elitlerin kontrolünde olan bir yönetim mekanizmasının hâkim olduğunu belirtebiliriz. Bu sistemlerde etnik kökenlerin ötesinde sınıfsal farklılıklar belirleyici oluyor; krallar, teokratik yöneticiler ve emperyal elitler, egemenlikleri altına aldıkları insanların etnik kökenlerine bakmaksızın yönettikleri devletin sınırlarını genişletme düşüncesi ile hareket ediyorlardı (Zizek, 2001:153).

Ancak Batı dünyasında 15. yüzyıldan itibaren beklenmeyen bir gelişme, Rönesans ve Reform hareketlerinin ortaya çıkması, zaman içerisinde feodal sistemdeki sosyal yapıda büyük değişikliklerin oluşmasına, ekonomik hayatın farklılaşmasına, hayat şartlarında keskin değişikliklerin olmasına ve soyluların hâkim konumunu kaybetmesine sebep olmuştur. Feodal sistemde bir ülke sınırlarında dahi güven içerisinde seyahat edebilme ve ticaret yapabilme imkânına sahip olamayan bir tüccar, güçlü bir ulus devletin yurttaşı sıfatını kazandıktan sonra, bütün Avrupa'yı daha güvenli bir şekilde gezebilme ve ulus ötesi ticaret yapabilme imkânına kavuşmuştur. Bu şekilde tüccar sınıfının zenginleşerek güçlendiği ve feodaliteden siyasal ödünler koparıp, doğuştan gelen soyluluk sisteminin siyasal hâkimiyetini ortadan kaldırması ile ulus temelli devletlerin kurulmasının yolunun açıldığı süreç başlamıştır (Foucault, 2004).

Bu dönüşümden dolayı günümüzde, imparatorlukların ortadan kalktığı, teokrasilerin büyük oranda yok olduğu, çoğunluğu Ortadoğu'da yer alan ve kralın hükmettiği ulusun değil, Tanrı'nın adına yönettiğini iddia ettiği sistemi ifade eden, sadece birkaç monarşik yapının varlığını sürdürebildiği bir tablo ile karşı karşıyayız. Bu çerçevede modern ulus-devletlerin hâkim durumu, "millet" ve "devlet" terimlerinin çoğunlukla birbirilerinin yerine kullanılmasından anlaşılabilir (Wimmer ve Feinstein, 2010:778).

Bernard Lewis'den aktaran Karyelioğlu, millet sözcüğünün kökeninin antik çağlara kadar uzandığını ve Aramice'deki "milla" sözcüğüne dayandığını savunmakta ve bu sözcüğün "aynı kutsal kitaba inanan topluluğu" tanımladığını belirtmektedir. Buna göre, etimolojik köken olarak dinsel bir anlamı ifade eden millet sözcüğü dinsel bir ortaklığı ifade ederken, Moğolca bir kökene dayanan "nation" yani ulus sözcüğü, etnik bir topluluğu tanımlamak için kullanılmaktadır (Karyelioğlu, 2012).

Leca'nın tabiri ile ulus kelimesi, siyasi ve felsefi bireyciliği merkeze alan ve modern döneme ait olup onunla anlam kazanan bir olgudur. Sosyolojik açıdan ulus, aynı kültür ve egemenlik alanı üzerindeki kültürel, ekonomik ve siyasi sistemlerin etkileşimde bulunmaları neticesinde çeşitli kültürlerin birleştirilerek hâkim güç tarafından tek bir standart kültür haline getirilmesi anlamını taşımaktadır. Siyasal açıdan ise ulus, hem bir bireyler topluluğu olarak oluşturulan bir grup, hem de diğer uluslara göre siyasi bir bireyi temsil etmektedir (Leca,1998). Foucault, tarihsel süreçte devletin artık kendisini ifade edemediğini, tarihsel anlatının birincil nesnesinin artık ulus olduğunu belirtmektedir. Bu düşünceye göre milliyet, ırk ve sınıf kavramlarının tamamı, ulus kavramının etrafında şekillenmektedir (Foucault, 2004).

Ulus öncesi toplumların hem uluslaşma aşmasında hem de ulus-devlet haline geldikten sonra dayandıkları birincil güç olan "milliyetçilik" in ise kavram olarak ilk defa 1774 yılında Johann G. Herder tarafından kullanıldığı düşünülmektedir (Uzun, 2003:141). Ulusal bir topluluk kurma düşüncesinin bir aracı olarak devlet ve toplum arasında bir köprü olma görevini üstlenen milliyetçilik, ulus-devlet inşasının ilk aşamasını temsil etmektedir (Leca, 1998). Bir başka görüşe göre, aynı siyasi düzen altında yaşamını sürdüren bireylerin ortak geçmiş ve kültürlerine vurgu yaparak oluşturulan psikolojik bir bağlılık duygusunu ifade eden milliyetçilik, homojenleştirme ve aidiyet temelinde bir bağlılık duygusunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Milliyetçilik, modern toplumlara has bir özellik olarak, devlet ile toplum arasında bulunan mesafeyi kapatmayı ve bireyin topluma tam olarak bir aidiyet duymasını hedeflemektedir (Breuilly, 2000). Zizek ise milliyetçiliği, toplumsal farklılıkların ideal bir şekilde homojen hale getirilmesinin ve yurttaşın tam olarak aidiyetinin sağlanmasının bir aracı olarak tanımlamaktadır (Zizek, 2001).

Bu tanımlardan yola çıkacak olursak, milliyetçiliği, ortak değerlere dayanan bir topluluk kurma amacı güden bir ideoloji olarak tanımlayabiliriz. Buna göre, milliyetçilik, homojenleştirme ve farklılıkların asimile edilmesi düşüncesini ulus-devletlerin kullanması gereken meşru bir hak ve ulusal birliğin tam anlamı ile sağlanabilmesi için gerekli bir politika olarak gördüğünü belirtebiliriz (Uzun, 2003).

Milliyetçilik ve ulus düşüncesinin uzun yıllar boyunca oluşturduğu altyapının sonrasında milliyetçi akımlar güçlenme dönemine girmiş ve 19. yüzyılın ilk yarısında itibaren siyaset biliminin temel konularından birisini teşkil eden "ulus devlet" düşüncesi ete kemiğe bürünmeye başlamıştır. Günümüzde, çok sayıda eleştiriye maruz kalmasına ve zamanla önemli dönüşümler geçirmiş olmasına rağmen, halen uluslararası sistemin ana aktörü olarak kabul edilen ulus-devletin asıl olarak ortaya çıkması, 1648 Vestfalya anlaşmasından itibaren gerçekleşen gelişmelerin bir ürünüdür. Mezhepsel gerekçeler ile ortaya çıkmış olmasına rağmen, ülkelerin ulusal çıkarları için, mezhepsel

ortaklıklarını ötelediği bu savaş, en nihayetinde dinsel otoritenin zayıflaması sürecini başlatmıştır. Bu aşamadan sonra, aynı siyasal idare altında yaşayan topluluğun birlik ve bütünlüğünün asıl olarak milli aidiyetler etrafından gerçekleşebileceği düşüncesi gün geçtikçe etkisini arttırmıştır (Breuilly, 2000).

Ulus-devlet, asıl olarak milliyetçiliği merkezine koyan siyasal bir kurum olarak, devlet ile halkın milli duygular çerçevesinde bir ve beraber olması temeline dayanmaktadır. Ulus-devlet düşüncesi, sosyal birleşmeyi tesis edebilmek için milliyetçiliği temel aldığından dolayı, kavmiyetçiliğin ve dinsel birliklerin yerine milliyetçiliği koyarak alt kültürleri bir üst kültür çatısında birleştirmeyi hedeflemektedir (Jaffrelot, 1998).

Özetle, siyasal egemenliği herhangi bir hanedana ya da dinselliğe değil, belirlenmiş bir ulusun mensuplarına dayandıran ulus devlet düşüncesi, Guibernau'nun ifadesi ile "*Sınırları belirlenmiş bir toprak parçası içinde yasal güç kullanma hakkına sahip ve yönetimi altındaki halkı türdeşleştirerek, ortak kültür, simgeler, değerler yaratarak, gelenekler ile köken mitlerini canlandırarak birleştirmeyi amaçlayan bir tür devletin oluşumuyla tanımlanan modern bir olgu*" şeklinde tanımlanabilir (Guibernau, 1997).

2.2. Ulus-Devlet Düşüncesinin Aşınması

Milliyetçi akımların bu şekilde güçlenmesi, ulusçuluğun bariz bir şekilde uluslararası sistemde hâkimiyetini kurması ve nihayetinde ulus devletlerin tarih sahnesinde rakipsiz bir aktör haline gelmesi ile beraber imparatorlukların bünyesinde varlığını sürdüren çokkültürlülük, bir uyku dönemine girmiş ve 20. yüzyılın ikinci yarısında modern çokkültürlülük düşüncesinin ortaya çıkmasına kadar tarih sahnesindeki etkisini büyük oranda yitirmişti (Breuilly, 2000).

Gücü tek bir merkezde toplayan ve şiddet kullanım hakkını meşru olarak merkezi bir idarenin eline ver ulus-devlet düşüncesi, parçalanmışlığı birleştirme ve güçlü merkezi devletlerin kuruluş ideolojisini sağlama anlamında önemli bir vazife üstlenmiş vebu şekilde homojen uluslar devleti değil, devletler tepeden uygulanan politikalar ile kendi uluslarını inşa etmişlerdi. Ancak bu inşa beraberinde, çok sayıda tarihsel tecrübenin gösterdiği gibi, farklılıkların yok sayılması ve şiddet kullanılarak tek tipleştirme politikalarının uygulanmasını da getirmiştir (Anderson, 2007).

Ulus-devlet düşüncesi; bir millet, kültür ve resmi olarak benimsediğini deklare etmese dahi bir din üzerine inşa edilmekte ve çeşitli etno-kültürel grupların farklı tanınma talepleri ulus-devletin özüne aykırı düşebilmektedir. Bu sebeple, bütün etnik farklılıkları tek bir çatı altında ve tek bir gaye ile bir arada topladığını savunan ulus-devletlerin, bu birliği sağlama uğruna çeşitli halkları (büyük bir bölümünü kendi öz yurdunda) azınlık durumuna düşürmüş olduğu anlaşılmış ve ulus-devlet ile çokkültürlülük arasındaki gerilimin kaynak noktası ortaya çıkmıştır. Bu azınlıkların farklılıklarına ısrarlı bir şekilde sahip çıkması ve zamanla farklılıklarının kabul edilmesi ve tanınmasını talep etmeleri, ulus devletin homojen bir toplumsal yapı oluşturamadığının anlaşılması ile çokkültürlü söylemlerin güçlenmesinin yolunu açmıştır (Baumann, 2006).

Ulus-devlet düşüncesinin yansıması bir öz-inşa (self-construction) olarak kültürün, öznenin vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi, insanların farklı dil, din, mezhep ve etnisite taşıyıcısı olduğu ve bunların özelde bireyin genelde ise toplumun kimlik oluşumunda göz ardı edilemez etkilerinin olduğunun benimsenmesi süreci gelmiştir. Bu şekilde farklı kimlikler temelinde ortaya çıkan uluslararası sistemde, aidiyetini milli unsurlara dayandıran bazı toplumlar ve ulus-devletler, diğerlerinden üstün olduklarını ve onlar üzerinde hâkimiyet kurma hakkına sahip oldukları düşüncesi ile hareket etmişlerdir. Bu şekilde ulusal etkenlerin tetiklemesi ile meydana gelen ikisi dünya çapında olmak üzere çok sayıda savaşın yaşandığı bir süreç başlamıştır (Kymlicka, 1998).

Ulusçu düşüncelerin tetikleme ile ortaya çıkan, ulus-devletlerin ana aktörü olduğu yıpratıcı savaşlar, göçler, katliamlar ve ulus temelli düşüncenin ötekilerine karşı duyduğu nefretin ve onların üzerinde hakimiyet kurma düşüncesinin ne derece tehlikeli olduğunun anlaşılmasının akabinde ise milliyetçiliğin kontrol altına alınamaması durumunda ortaya çıkabilecek olan yıkıcı etkilerine dikkat çekilmesi, entegrasyon çağrılarının yapılması ve uluslararası sistemde yeni bir sürecin başlamasına giden yol açılmıştır. Bu entegrasyon çağrılarının, AB merkezli olmak üzere somut bir şekilde faaliyete geçirildiği çeşitli somut adımlarında atılması ile birlikte, bu çağrılar daha da yoğun bir şekilde yapılmaya devam edilmektedir (Wimmer ve Feinstein, 2010).

Ulus-devlet düşüncesini aşındıran bir başka etken ise ortaya çıkan problemleri çözebilmek için yetersiz kalan bir aktör haline dönüşmüş olmasıdır. Bu durum, ulus-devletin modern dönemde ortaya çıkan çeşitli problemlere çözüm üretebilmek için *“çok küçük ve çok büyük”* olması şeklinde tanımlanmaktadır. Şeyla Benhabib, Vestfalyan model olarak tanımladığı ulus-devlet sisteminin, *“sınırları net bir şekilde çizilmiş olan hâkim ve bütünleşik bir siyasal gücün varlığını”* gerektirdiğini belirtmektedir. Ancak küreselleşme, ulus üstü kurumların ve ekonomik bağlantıların kurulması, kültürel, sosyal vb. ulus üstü ağların ortaya çıkması gibi etkenler, ulus-devlet düşüncesini aşındırmaktadır. Benhabib’e göre, ulus-devlet, *“ekonomik, ekolojik ve bilişimsel problemleri çözebilmek için çok küçük, kimlik kaynaklı sosyal ve bölgesel merkezlerin istekleri uzlaştırabilmek için ise çok büyük olmaktadır”*. Çünkü ulus-devlet sistemi, millet temelinde şekillenen bir vatandaşlık düşüncesine dayanmakta ve mevcut durumda uluslararası yapıda var olan çoğulculuğu kapsayacak bir sistem geliştirebilmesi mümkün olmamaktadır (Benhabib, 2006).

Buna göre ulus-devletin, içerisinde bulunan mevcut konjonktürde ortaya çıkan ve çıkmaya devam eden problemlere çözüm üretebilmesi gün geçtikçe zorlaşmakta ve bünyesinde yer alan farklılıkları, ulus temelli sisteminden dolayı hakkaniyetli ve düzenli bir şekilde bir arada tutamamaktadır. Bu sebeple son yıllarda çokkültürlülük ve tanınma siyasetinin etkinliği artış göstermekte ve çokkültürlü çağrılar yoğun bir şekilde artarak yapılmaya devam edilmektedir (Taylor, 2005).

3. ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK

Çeşitli ulusların ortaya çıkardığı nüfus hareketlerinin hedefi konumunda olan ülkelerde, uzun yıllardır devam eden bu nüfus akımlarının sonunda, farklı kültürlerin etkisi ile oluşan yeni bir toplumsal sistem ortaya çıkmıştır. Küresel düzeyde var olan göçlerin yarısından fazlasını alan Avustralya, ABD ve Kanada, bu ülkelerin önde gelenleri arasında kabul edilmektedir. Bu ülkeler, kuruluş dönemlerinden itibaren maruz kaldıkları bu yoğun göç akımları sebebi ile ulus-devletlerin sahip olduğu düzeyde bir homojenliğe hiçbir zaman sahip olamamışlar, göçmen ülkeleri olmaları sebebiyle, toplumsal uyum ve istikrarı sağlama konusunda uyguladıkları politikalarda her zaman farklı kültürlerin varlığını göz önünde bulundurmaya mecbur kalmışlardır. Bu sebepten dolayı, *“farklılıkların birliği”* (unity in diversity) temelinde toplumsal uyumu sağlayabilmenin ulaştığı sonuç olarak kabul edilen *“çokkültürlülük”* konusunda bu ülkeler zengin deneyimlere sahiplerdir. Ancak çokkültürlülük rüzgârı, bu ülkelerdeki varlığının ötesine geçmiş ve ulus-devletlere meydan okur bir tarzda modern dönemin en fazla tartışılan kavramlarından birisi haline gelmiştir (Frelas ve Elliott, 1992:56).

Geçtiğimiz birkaç on yıl içerisinde, kavramsal olarak popüler hale gelen çokkültürlülük, genel olarak çeşitli toplulukların içerisinde buldukları toplumun hâkim kültüründen farklı olan özelliklerini ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu kavram, sadece kültürel farklılıkların nasıl ortaya çıktığına değil aynı zamanda bu süreçlerin ortaya çıkardığı sorun ve gerginliklere de odaklanmakta,

bu problemlere çözüm önerileri üretebilmek için alternatifler geliştirmeye çabalamaktadır (Colombo, 2014).

Bir siyaset felsefesi kadar kapsamlı bir yaklaşımı ifade etmeyen, bu sebepten dolayı yeni bir siyaset fikri olarak tanımlayabileceğimiz çokkültürlülük, yegâne ve bütünleşik bir tanıma sahip olmadığından dolayı farklı çokkültürlülük tanımları yapılabilmektedir. Bu sebepten dolayı, çeşitli düşünürler kendi bakış açıları ve dünya görüşleri çerçevesinde çokkültürlülük tanımları yapmaktadırlar (Modood, 2014).

Uluslararası literatürde “*multiculturalism*” olarak isimlendirilen çokkültürlülük; entegrasyon politikaları, göç ve ulusal sınırların yönetimi, tanınma ve saygı politikaları, kimlik, kültürler ve ideolojik temsil gibi çok çeşitli konular çerçevesinde tartışılmaktadır. Bu yönü ile felsefe, sosyoloji, antropoloji, sosyal psikoloji, siyaset bilimi gibi farklı disiplinlerin perspektiflerini de içermekte, bu şekilde öznel ve çoğulcu tanımlamaların yapılmasına imkân veren bir kavram haline gelmektedir. Bu şekilde çokkültürlülük ile ilgili, farklı ve taraflı tanımların yapılması kaçınılmaz olmaktadır (Colombo, 2014).

Küreselleşmenin önü alınmaz bir hızla ilerlemesi ve sağladığı imkânlar ile dünya üzerinde homojen ve kapalı bir toplumsal sistemin neredeyse kalmamış olması, son zamanlarda çokkültürlülük tartışmalarının yoğun bir şekilde yapılmasına sebep olmuştur. Küreselleşmenin bu gücü, çokkültürlülüğün, gezegenin neredeyse her köşesine yayılmasını sağlamıştır. Ancak tarihsel çokkültürlülük farklı şartlarda gelişmiş, dünya üzerindeki belli başlı coğrafyalarda var olmuş olan imparatorluklar bünyesinde bir gelişim göstermiştir (Taylor, 2005).

Bu çalışmada çokkültürlülüğün tanımı yapılırken, teorik olmanın ötesinde ifade ettiği anlam çerçevesinde incelenmesine gayret edilmiştir. Hem tarihsel hem de modern çokkültürlülüğün ifade ettiği bu ortak anlamı, Parekh’in ifadesi ile kısaca: “*iki veya daha çok sayıda kültürel topluluğun bir arada bulunduğu toplum*” olarak tanımlayabiliriz. Çokkültürcü yönetimler ise iki veya daha fazla kültürün bu birlikteliğini özgürlükçü bir temelde tesis eden yönetimleri tanımlamak için kullanılmaktadır (Parekh, 2002).

3.1. Çokkültürlülüğün Tanımı

Belirttiğimiz üzere çokkültürlülük hem teorik olarak hem de uygulamada çeşitlilik gösteren bir kavramdır ve yegâne bir tanımlama ile ifade edilmesi mümkün olmamaktadır. Bu sebepten dolayı, devam eden bölümde “*iki veya daha çok sayıda kültürel topluluğun bir arada bulunduğu toplum*” düşüncesinden yola çıkılmakla birlikte, çokkültürlülüğün yegâne bir tanımına odaklanmadan çeşitli düşünürlerin çokkültürlülük tanımlarına bakılacak, sonrasında ise çokkültürlülüğün tarihsel gelişimi incelenecektir.

Çokkültürlülüğün içerisinde geçen kültür kavramı, bu kavramın kelime anlamının ötesinde, onun farklı topluluklar ile bir arada yaşam süren ve diğerlerinin içerisindeki varlığı ile anılmasının gerekliliğini beraberinde getirmektedir. Çünkü çokkültürlülük içerisindeki kültür, toplumsal bir grubun ya da herhangi bir topluluğun konumunu farklılık içerisinde tanımlaması ile anlaşılmaktadır. Zira, Bryson’un ifadesiyle, “*çokkültürlülük tanımlaması çoğunlukla kavramın tam anlamını içermemekte ve muğlak bir durumun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır*”. Her ne şekilde tanımlanırsa tanımlansın, çokkültürlülüğün genel anlamı farklı kültürlerin aynı ortamda bir arada bulunmalarını ifade etmektedir. Bu açıdan bakacak olursak çokkültürlülük, her şeyden önce siyasal bir tanımlamadır (Bryson, 2005).

Genel anlamı ile farklılıkların bir arada bulunmasını açıklamaya gayret eden bir yaklaşım olarak çokkültürlülük; yegâne, baskın ve egemen bir kültürel hegemonyanın olmadığı ve farklılıkların, farklılıklarını muhafaza ederek bir arada yaşamasını ifade eden normatif yaklaşıma denilmektedir. Buna göre çokkültürlülük, homojen kültür algısını kabul etmemektedir. Genel hatları ile tanımlamaya çabaladığımız çokkültürlülük, belirttiğimiz üzere, herkesin üzerinde uzlaştığı ortak bir tanıma sahip olmamaktadır ve bu özelliğinden dolayı yaklaşık otuz yıldır literatürde farklı tanımlamalar ile tartışılmaktadır (Willet, 1998).

Altaş'a göre çokkültürlülük, bir toplumda farklı kültürlerin birlikte yaşamasını sağlayan bir tanımlama politikasını ifade etmektedir (Altaş, 2003). Vatandaş'a göre ise çokkültürlülük, farklı etnik, kültürel kökenlere sahip toplulukların kendi özgün kimliklerini korumalarını onaylayan bir model olarak topluluklar üstü yeni bir tarz bir ulusal kimliğin şemsiyesi altında, her çeşit kültürel kimliklere yaşam alanı açar ve onların bu alanda varlıklarını korumalarını destekler (Vatandaş, 2002).

Çokkültürlülük kavramının farklı kültürel kimlikleri ifade ettiği bilinmekle birlikte asıl olarak, neyin kültürel olduğu tartışmalı bir konu olmaktadır. Çokkültürlülük düşünürlerinin büyük bir bölümü, kültürel kimliği etnisite ve dinsel inanış bazında değerlendirmekte ve kültürel kimlik denilirken bir ülkedeki azınlık kültürlerinin kastedildiği görüşüne odaklanmaktadır. Bu düşünürler, bireysel yaşam tarzlarını kültürel kimliğin unsuru olarak kabul etmemekte ve çokkültürlülük çerçevesinde değerlendirmemektedir. Buna göre çokkültürlülük düşüncesi, tarihsel olarak olduğu gibi günümüzde de topluluklar bazında bir değerlendirmeye tabi tutulmaktadır (Bryson, 2005). Parekh'e göre, kendi inanç biçimlerine göre bir yaşam sürmek isteyen; göçmenler, dinsel gruplar ve yerli azınlıklar toplumsal çeşitlilik unsuru olarak değerlendirilmelidir. Çünkü tercih edilen kimlikler değil, içine doğulan kimlikler çokkültürlülük bağlamında değerlendirilmelidir (Parekh, 2006).

3.2. Modern Çokkültürlülüğün Tarihsel Gelişimi

Aydınlanma projesi, insan doğası, evren ve toplum ile ilgili problemlerin yegâne, evrensel ve rasyonel bir bakış açısıyla çözülebileceğini varsaymıştı. Batılı düşünürler, yirminci yüzyılın ilk yarısına kadar aydınlanma dönemi mirasını muhafaza ettiler ve modernizasyonu bütün dünya için geçerli, homojenleştirici bir süreç ve çözüm aracı olarak kabul ettiler. Modernizasyon teorisi, 1960'lı yılların sonuna kadar ekonomik, sosyal ve siyasal olarak geri kalmışlığın tek çözümünün Batı tarzı ekonomik sistem ile bütünleşmekten geçtiğini tereddütsüz bir şekilde savundu. Daniel Lerner, "*Batılı olmayan dünya modernizasyon teorisini kendine uyarlayarak geri kalmışlığın ortaya çıkardığı problemleri çözebilir*" düşüncesini net bir biçimde iddia etti. Bu görüş, çok sayıdaki diğer batılı düşünürler tarafından da savunuldu (Lerner, 1964).

Ancak bu hava 1970'li yıllar ve sonrasında dağılmaya başladı. Sosyal bilimciler, dünya çapında meydana gelen etnik ve kültürel bilinç uyanışlarını ve daha iyi bir yaşam için batı ülkelerine giden göçmenlerin neticesinde Batı'nın değişen demografik yapısının farkına varmaya başladılar. Vestfalya Antlaşması'ndan itibaren varlığını güçlenerek devam ettiren ulus-devlet düşüncesi duraksamaya girerken, çoğulculuk, etnisite ve çokkültürlülük gibi kavramlar popülaritesini arttırmaya başladı (Momin, 2010).

Bu kavramların yükselmesi ile beraber çoğulculuğun şu üç önemli boyutu ortaya çıkmış oldu; Öncelikle, Asya ve Afrika'da olduğu gibi batıda da ulus-devlet yapılanmalarının yalnızca kültürel olarak değil aynı zamanda etnik ve dinsel olarak da çeşitlilikler arz ettiği görüldü. İkinci olarak, farklı toplumsal grupların, hâkim kültürün ana görüşüne entegre olmasının birçok problemi beraberinde getiren ihtilafli bir durum olduğu fark edildi. Üçüncü olarak ise modern dünyanın ulus-

devletlerini karakterize etmenin ötesinde bir arada yaşama, barış, hoşgörü ve empati gibi insani değerleri de ifade ettiği anlaşıldı (Van Den Berge, 1973).

Çoğul toplumlar, çok sayıda etnik, dinsel, kültürel ve mezhepsel grupları merkezi bir siyasal sistem içerisinde kontrol eder şeklinde tanımlanabilir. Dünya savaşlarının akabinde, ülkeleri hatta kıtaları aşan hızlı göç dalgalarının yaşanması, dillerin, kültürlerin, inançların kısacası farklılıkların milli sınırların ötesinde bir araya gelmesini sebep olmuş ve homojen milli kültür kavramına meydan okumuştur. Günümüzde Asya ve Avrupa ve Amerika’da yer alan birçok ülke çokkültürlü olarak tanımlanabilir. Örneğin Birleşik Krallık; Galler, İskoçya ve İrlanda gibi kimlik ve kültürlerini hassasiyetle muhafaza eden bölgeleri içermesi hasebiyle çokkültürlü olarak tanımlanabilir. Kuzey Amerika içinde benzer bir durumu söyleyebilmemiz mümkündür. Amerikan Nüfus Sayım Bürosu’nun tahminlerine göre, Birleşik Devletlerde yaşayan beyaz olmayan nüfus 2050 yılına kadar yarım kat artış gösterecek ve genel nüfusun %47’sini oluşturacaktır. 1997 yılında düzenlenen bir konferansta Başkan Bill Clinton, Birleşik Devletleri çok ırklı bir toplum olarak tanımlamıştır. Avustralya resmi olarak çokkültürcü bir devlet olduğunu deklare etmiş, uzun yıllar boyunca asimilasyon ve sindirme politikalarını büyük bir sertlikle uygulayan Fransa çokkültürlülüğün rüzgârın uzun bir süre dayanamamıştır. Nüfusun çeyreğini oluşturan 14 milyon Fransa vatandaşı, göçmen kökenli olarak tanımlanmaktadır. Buna ek olarak birçok Batı ülkesinde yerli kültürlerin yeniden açığa çıkmaya, yerli azınlıklar yeniden güç kazanmaya başlamışlardır. Fransa’da Breton lisanının yaygınlık kazanmaya başlaması ve Kelt müziğinin popülerliğini arttırması bu konu ile ilgili verilebilecek önemli örneklerden birisidir. Yine İspanya’nın Bask bölgesinde yer alan azınlıkların kültürel taleplerinin gittikçe artış göstermesi verilebilecek bir başka örnektir (Momin, 2010:209).

3.3. Çokkültürlülüğün Politikliği

Heywood, küresel dünyada var olan ve çeşitliliklerin altını çizen “farklılık siyaseti” üzerine odaklanmış bir kavram olarak, çokkültürlülüğün, 1960’lı yıllardan beri yükselişe geçmiş hem tasvir edici hem de normatif bir kavram olduğunu belirtmektedir. Heywood, çokkültürlülüğün tasvir edici bir kavram olarak, toplumda iki ve daha fazla grubun var olmasından hareketle kültürel çeşitliliği nitelediğini, normatif olarak ise farklılıkların saygı duyulma ve kabul görme hakkı ile kültürel farklılıkların pozitif onayını ima ettiğini savunmaktadır (Heywood, 2007).

Jupp ve Clyne ise çokkültürlü sistemlerin, 1970’li yıllardan bu yana Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya’da tartışılan bir kavram olarak, aslen liberal demokrasinin temelleri üzerine inşa edilen politik bir sistem olduğunu belirtmektedir. Buna göre çokkültürlülük kavramı, asıl olarak liberal demokrasinin temelleri üzerine inşa edilmiş politik bir sistemi referans alarak özgürlükçü ve farklılıklara saygıyı içeren bir mesaj vermektedir (Jupp ve Clyne, 2011:92).

Buna göre çokkültürlülük ile alakalı iki temel kavram ön plana çıkmaktadır:

- 1- Çokkültürlülük, politik bir kavram olarak yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren tartışılmaya başlanmıştır.
- 2- Bizzat çokkültürlülük kavramı, salt bir kelimenin ötesinde birden fazla kültürün aynı kurallar bütününe tabi olarak aynı ortam içerisinde var olmasını ifade etmek için kullanılmaktadır. Çokkültürlülük kavramı içerisinde yer alan kültür, herhangi bir kültürel grup ya da topluluğun farklılığını ifade etmesiyle ortaya çıkmaktadır (Heywood, 2007).

Bryson, çokkültürlülük kavramı ele alınırken birçok noktanın muğlak kaldığını ve bunun asıl sebebinin ise kavramın anlamının çok açık olmamasından kaynakladığını belirtmektedir. Ancak Bryson’a göre, her ne olursa olsun farklı kültürlerin bir arada bulunmasını ifade eden bu kavram, her şeyden önce siyasal bir nitelemedir (Bryson, 2005).

3.4. Modern Vatandaşlık ve Çokkültürlülük

Ulusal kimlik modern dönemde, hâkim konuma gelen bir üst kimlik olarak kabul edilmektedir. Ancak ulusal kimliğin iki yüzyıl boyunca devam eden hâkim durumu, çeşitli tarihsel ve toplumsal etkenlerin değiştirici, yıpratıcı etkilerine maruz kalmakta ve dönüşüme uğramaktadır. Buna göre, alt kimliklerin nerdeyse tamamı üzerinde hakimiyet kurarak modern dönemde egemen konuma gelen ulusal kimlik, küreselleşme çatısı altında toplanabilecek bir değişim süreci vasıtasıyla, hızlı bir değişim geçirmektedir (Harvey, 1997).

Günümüzde modern vatandaşlık algısı; etnik köken, dinsel inanç ve kültürel aidiyet gibi herhangi bir ayrıma bakmadan bütün vatandaşların eşit hak ve hürriyetlere sahip olduğu ve eşit vatandaşlık sorumluluklarını taşıdıkları düşüncesi çerçevesinde şekillenmektedir. Ancak bu vatandaşlık algısı, devlet ile vatandaş arasındaki hak ve sorumlulukları belirleyen ulus-devlet düşüncesinin ortaya çıkışı ile paralel olarak gelişen bir hukuki bağ olarak ortaya çıkmıştır. Bu “eşit” hak ve hürriyetler, çeşitli toplumsal grupların eleştirilerine maruz kalmakta ve bu toplumsal gruplar, farklılıklarını muhafaza edebilme ekseninde bir takım hak taleplerinde bulunmaktadırlar. Çokkültürlülüğün temel problemlerinden birisi, belki de en önemlisi, etno-kültürel grupların bu taleplerine nasıl cevap verileceği ile ilgilidir (Raz, 1995:184).

Belirttiğimiz gibi, modern vatandaşlık olgusu; ırk, etnik köken ve dinsel farklılıklara karşı tarafsız bir duruş sergilediğini iddia etse de belirlenmiş bir ulusal dil ve kültürü benimsemiş olması sebebi ile azınlık haklarının tanınması noktasında yetersiz kalabilmektedir. Geniş bir nüfusa ve farklılıklara sahip olan ülkelerde, bu yetersizlik daha bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Nitekim Rousseau’da, yıllar öncesinde bu öngöründe bulunmuş ve herkesin eşit haklara sahip olduğu çoğunlukçu bir modelin ideal toplum modeli olduğunu ancak bu modelin optimum bir şekilde uygulanabilmesinin, küçük bir nüfus ve topraklar içerisinde mümkün olabileceğini belirtmiştir. Buna ek olarak, böyle bir sistemin işleyebilmesi için soy birliğinin de önemli olduğunun altını çizmiştir (Rousseau, 2012). Yani modern vatandaşlık düşüncesinin farklılıklara pek sıcak bakmadığını söylenebilir. Nitekim Taylor, Rousseau’nun, “*özgürlük, farklılaşmış rollerin olmaması ve çok güçlü bir ortak amaç*” biçiminde tanımladığı üçlü rolünün 20. yüzyılda totaliter rejimler tarafından kullanılan bir öğretisi olduğunun altını çizmiştir (Taylor, 2005:84).

Buna göre esas olarak ulus-devlet öğretileri üzerine kurulan ve herkesin sahip olduğu haklar temeli üzerine işleyen modern vatandaşlık olgusu, çokkültürlülük ile bir çatışma içerisine girmektedir. Çünkü herkes için geçerli olan ortak haklar, farklı grupların özgürlükçü ihtiyaçlarını karşılayamamakta ve bazı durumlarda yetersiz kalmaktadır. Bu sebepten dolayı, etno-kültürel ve etno-dini gruplar ile tarihsel süreç içerisinde ayrımcılık ve asimilasyon politikalarına maruz kalmış olan topluluklar farklı hak, hürriyet ve ayrıcalık taleplerinde bulunmaktadırlar. Bu grupların taleplerini ortaya koyma ve çözüm önerileri geliştirme aşamasında ise çokkültürlülük devreye girmektedir. Çokkültürlülük kavramsal olarak, genel anlamda alt gruplar şeklinde adlandırılabilir olan hâkim kültür dışındaki bu toplulukları bünyesinde barındıran ve onların taleplerine çözüm bulmaya çalışan yaklaşım olarak adlandırılmaktadır (Raz, 1995:176).

Çokkültürlülük, modernizmin homojen toplum fikrinin dışında bir konum olarak heterojen bir toplumsal sistemi ön plana çıkarmaktadır. Bu çerçevede siyasal bütünlüğü ve merkezi sistemi muhafaza ederek, hâkim düşüncenin dışında yer alan yaşam pratiklerinin tamamını kapsayacak şekilde bir çeşitliliği savunmaktadır. Çokkültürlülük politikaları ise farklılıkların normal kabul edildiği ve normalleşen bu zemin üzerinde bir toplumsallığın inşa edildiği bir sistem kurmayı amaçlamaktadır (Frelas ve Elliott, 1992: 59).

Ancak bu anlamda, yaşam pratiklerindeki farklılıkla ilgili nitelendirme açısından muğlak bir durum söz konusu olmaktadır. Yani bu farklılıkların ne olduğunun ölçütü açık değildir. Bu anlam çokluğu, son zamanlarda hızlı bir şekilde artış göstermeye başlamış ve bu konuda çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Ancak çokkültürlülüğün geleneksel olarak “*farklılıkların bir arada yaşaması*” temel düşüncesinden hareketle şekillendiğini de belirtmemiz gerekmektedir. Bu anlamda çokkültürlülük, kendini bir arada bulunan farklı kültürlerle tanımlama ve ifade etme aracı olarak ortaya koymaktadır (Deleuze ve Guattari, 2014).

Giddens’in da altını çizdiği gibi modern dünyada ulus devletlerin hakimiyeti devam etmekte ve bu devletler; ulusal aidiyet, dinsel inanış ve kültürel birliktelik gibi etkenlere dayanmaktadır (Giddens, 2008). Bu durum farklı azınlıklar açısından dezavantajlı durumları ortaya çıkarmakta ve statüsel eşitsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Bu şekilde modern devletler ve her ne kadar bütün vatandaşların eşit hak ve hürriyetlere sahip olduğu bir modeli ifade ettiği söylene de modern vatandaşlık eşitsizlikçi bir temel üzerinde varlığını sürdürmektedir. Bu sebeple çokkültürlülük savunucuları, modern devletin kültürel açıdan taraflı olduğunu ve ortaya çıkan bu adaletsizliğin, azınlıkların tanınması ve onlara birtakım hakların verilmesi ile giderilebileceğini savunmaktadırlar. Kymlicka’ya göre bu eşitsizlikler, yeniden dağıtım ve tanınma politikası ile çözülebilir (Kymlicka, 1998:38).

4. SONUÇ

Sosyal ve siyasal bir gerçeklik olarak çokkültürlülüğün kavramsal çerçevede ortaya çıkması 1970’li yılları bulmaktadır. Bu sebeple çokkültürlülük tartışmaları, özellikle son yıllarda yoğunluk kazanmış ve bu durum çokkültürlü toplumların yakın bir zamanda ortaya çıktığı şeklinde doğru olmayan bir düşüncenin hâkim olmasına sebep olmuştur. Bu yanlış fikir, ulus-devletlerin dünya siyasi tarihinde yeni olmasından dolayı, bu kavrama meydan okuyan çokkültürlülüğünde yeni olduğu şeklinde bir düşüncenin etkili olmasına sebep olmuştur. Ancak siyasi tarih içerisinde bir yolculuk yapıldığında, bu düşüncenin doğru olmadığı ve çokkültürlü yönetimlerin temellerinin çok daha eskilere dayandığı görülmektedir.

Geçmiş dönemlerde birbirlerinden farklı yönetim tarzları benimseyen ve birden fazla kültürel grubu içeren siyasal örgütlenme modellerinden dolayı, çokkültürlülüğün sadece günümüze özgü olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Farklı kültür ve etnisitelere sahip toplumların bir arada yaşaması, tarihsel süreç boyunca birçok toplumun yüzleşmek zorunda olduğu önemli bir problem olmuştur. Bu süre içerisinde kimi imparatorluklar farklılıkları bir arada yaşatmak konusunda çok başarılı politikalar uygulamış ve çokkültürcülük için iyi birer örnek teşkil etmişlerdir. Literatürde çokkültürlü imparatorlukların, antik dönemlerden itibaren Osmanlı İmparatorluğu’nun düşüşüne kadar varlıklarını devam ettirdikleri şeklinde bir görüş hakimdir.

Tarihsel olarak imparatorluklar bünyesinde varlığını sürdüren çokkültürlülük, modern dönemde milliyetçi akımların güçlenmesi, ulus devletlerin ortaya çıkması ve güçlenmesi sonucunda bir uyku dönemine girmiştir. Ancak ulus-devlet düşüncesinin aşınması ve modern çağda ortaya çıkan problemleri çözmekte yetersiz kalması ile birlikte çokkültürlülük düşüncesi, ulus-devlete karşı bir meydan okuma biçiminde yeni bir yaşam alanı bulmuştur.

Homojenleştirmeye karşı bir tepkinin ürünü olarak ortaya çıkan modern çokkültürlülük, ulus-devletler içerisinde bariz bir şekilde bulunan kültürel çeşitlilikler tarafından tek tipleştirmeye karşı oluşan bir tepkinin yansıması olarak kabul edilmektedir. Bir toplumun sınırları içerisinde; kendi değer, inanç ve kültürel gelenekleri olan farklı grupların var olması durumu çokkültürlülüğün savunulmasının en önemli dayanaklarından birisi olmaktadır.

Yakın bir zamanda kavramsal olarak popüler hale gelen çokkültürlülük, standart bir tanıma sahip olmadığı ve öznel yorumlamalara açık olduğundan dolayı, uzmanlar tarafından çeşitli çokkültürlülük tanımları yapılabilmektedir. Ancak teorik ve uygulamada çeşitlilik göstermekle birlikte çokkültürlü toplum, özetle “*iki veya daha çok sayıda kültürel topluluğun bir arada bulunduğu toplum*” şeklinde tanımlanabilir.

Bünyesinde çok çeşitli kültürel grupları barındıran modern ulus-devletler, uluslararası sistemdeki hâkim konumları devam ettirmekle birlikte, günümüz dünyasında ortaya çıkan çok sayıda problemin çözümünde yetersiz kalmaktadır. Bundan dolayı çokkültürlülük savunucuları, çözüm bekleyen bu problemlerin çokkültürlülük çerçevesinde çözülebileceğini belirtmekte ve bu konuda çeşitli alternatif düşünceler üretmektedir. Birey ve grup hakları düşüncesi, yeniden dağıtım, kimlik ve tanınma politikası bu düşünceler arasında sayılabilir. Küreselleşen dünyanın dinamik yapısı ve farklı toplumlar arasındaki ilişki ve etkileşimlerin yoğunlaşması sebebi ile, çokkültürlülük konusu literatürü uzun bir süre daha meşgul edecek gibi gözükmektedir.

KAYNAKÇA

- ALTAŞ, N. (2003). Çokkültürlülük ve Din Eğitimi, Nobel Yayınları, Ankara.
- ANDERSON, B. (2007). Hayali Cemaatler, Çev: İskender Savaşır, Metis Yay., İstanbul, S. 20.
- BAUMANN, G. (2006), Çokkültürcülük Bilmececi, Ulusal, Etnik ve Dinsel Kimlikleri Yeniden Düşünmek, Çev: Işıl Demirakın, Dost Kitabevi, Ankara.
- BENHABİB, Ş. (2006). Ötekilerin Hakları, Yabancılar, Yerliler, Vatandaşlar, Çev: Berna Akkıyal, İletişim Yayınları, İstanbul, S. 14.
- BERSON, A.B. (2011). European Metropolis And Multiculturalism: Degree Of Compatibility. Contemporary Europe, 1, 57-70.
- BRAUDE, B. & LEWIS B. EDS. (1982). Christians And Jews In The Ottoman Empire: The Functioning Of A Plural Society. New York: Holmes & Meier Publishers.
- BREÜİLLY, J. (2000). Nationalism And The History Of Ideas. British Academy. No:105.187-223.
- BRYSON, B. (2005). Making Multiculturalism Boundaries And Meaning. Stanford California: Stanford University Press.
- COLOMBO, E. (2014). Multiculturalisms, (Editorial Arrangement Of Sociopedia.İsa), University Of Milan, Milan. S. 4.
- DELEUZE G. VE GUATTARİ F. (2014) A Thousand Plateaus Capitalism And Schizophrenia (B. Massumi Trans.). London: Bloomsbury Publishing Plc.
- EİSEİNSTADT, N. S., (1983). "Development, Modernization And The Dynamics Of Civilization", Cultures Et Développement, Vol. 15, No 2, P. 217-252.
- FEDOSEEV, A. (2015). The Crash Of Multiculturalism İn Europe. Sozidatel': Informational And Analytical Portal. Direct Access: [Http://Sozidatel.Org/Articles/Analitika/3811 Krahmultikulturalizma-V-Evrope.Html](http://Sozidatel.Org/Articles/Analitika/3811_Krahmultikulturalizma-V-Evrope.Html)
- FOUCAULT, M. (2004). Toplumu Savunmak Gerekir. (Çev. Ş. Aktaş). 3. Baskı, Yapı Kredi Yayınları. İstanbul. S. 152.
- FRELAS, A. VE ELLİOTT, J. L. (1992), Multiculturalism İn Canada (The Challenge Of Diversity) Nelson Canada Pub. Toronto, S. 56-59.
- GÖÇEK, F. M. (1993). The Social Construction Of An Empire: Ottoman State Under Suleiman The Magnificent. H. Inalcik And C. Kafadar, Eds.In (1993) Suleiman The Second And His Time. İstanbul: Isis Press.
- GUIBERNAU, M. (1997), Milliyetçilikler 20. Yüzyılda Ulusal Devlet ve Milliyetçilikler, (Çev.) Neşe Nur Domaniç, İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- HARVEY, DAVID, (1997). Postmodernliğin Durumu,(Çev: Sungur Savran), Metis Yayınları, İstanbul.
- HEYWOOD, A. (2007). Siyaset. (B. Kalkan Editörlüğünde, B. B. Özipek, B. Şahin Vd. Çev.).Adres Yayınları. Ankara.
- JAFFRELOT, C. (1998). Bazı Ulus Teorileri. Uluslar ve Milliyetçilikler. (Çev. S. İdemen.) Haz. Jean Leca, Metis Yayınları. İstanbul.
- JUPP, J. VE CLYNE, M. (2011). Multiculturalism& Integration: A Harmonious Relationship, Anu E Press, Australia, Pp. 89-100.

- KARYELİOĞLU, S. (2012), “Ulus Devlet ve Milliyetçiliğin Tarihsel Dayanakları Ve Küreselleşmenin Ulus Devlet Ve Milliyetçilik Üzerindeki Etkileri”, *Felsefe Ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, Cilt: 5, Sayı: 1, Ss. 137-169.
- KYMLİCKA, W. (1998), *Çokkültürlü Yurttaşlık, Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul. S. 38.
- LECA, J. (1998). *Neden Söz Ediyoruz? Uluslar ve Milliyetçilikler* (Çev. S. İdemen) Metis Yayınları. İstanbul. S. 13-14.
- LERNER, D. (1964). *The Passing Of Traditional Society*, New York, Usa.
- MODOOD, T. (2014). *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*, Çev. İsmail Yılmaz, Phoenix Yayınevi, Ankara, S. 20.
- MOMİN, A. (2010). *Çoğulculuk Ve Çokkültürcülük: İslami Bir Bakış Açısı*, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi 38 (2010/1), 203-230.
- NASSEHİ, A. (2011). *Soziologie. Zehn Einführende Vorlesungen*. Wiesbaden: Vs Verlag. S. 24.
- PAREKH, B. (2002). *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori*, Çev: Bilge Tanrıseven, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- RAZ, J. (1995). *Ethics İn The Public Domain: Essays İn The Morality Of Lawand Politics*, Revised Edition, Oxford, Clarendon Press. S. 176-184.
- TAYLOR, C. (2005), “Tanınma Politikası”, (Çev. Yurdanur Salman), *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası*, (Yay. Hzl. Amy Gutmann), İstanbul: Yapı Kredi Yay. S. 42-84.
- UZUN, T. (2003). *Ulus, Milliyetçilik ve Kimlik Üzerine Bir Değerlendirme*. *Kimlikler*. Doğu Batı Düşünce Dergisi. Sayı: 23. S. 131-154.
- VAN DEN BERGE, P. (1973). "Pluralism" İn J.J Honigmann Ed. *Handbook Of Social And Cultural Anihropology*, Chicago, Usa.
- VATANDAŞ, C. (2002). *Çokkültürlülük*, Değişim Yayınları, İstanbul.
- WİMMER, A. &FEİNSTEİN, Y. (2010). *The Rise Of The Nation-State Across The World, 1816 To 2001*, *American Sociological Review* 75(5) 764–790.
- ZİZEK, S. (2001). “Çokkültürcülük Ya Da Çokuluslu Kapitalizmin Kültürel Mantığı”. *Defter*, Yıl: 14, Sayı: 44, S. 144-175.

SAĞLIKLI YAŞAM SENDROMUNA DAİR KAVRAMSAL BİR İNCELEME¹

A CONCEPTUAL REVIEW OF HEALTHY LIFE SYNDROME

Sümeyye GÜNGÖR*

Prof. Dr. Ramazan ERDEM**

Öz

Günümüz insanı tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar sağlık konuları ve sağlık kurumlarıyla iç içedir. İlaç, hekim, hastane gibi konular hayatın tam merkezine yerleşmiş vaziyettedir. Özellikle gelişmiş ülkeler açısından düşünüldüğünde, insanlar hastanede doğmakta, yaşadıkça sağlık kurumlarına muhtaç olmakta ve ani ölümler dışında da genellikle hastanede ölmektedir. Tıbbi alandaki gelişmeler sayesinde bazı hastalıklar öldürücü olmaktan çıkmış, ortalama yaşam süresi artmış ve insanların yaşam kalitesini arttırıcı birçok imkân elde edilmiştir. Buna rağmen sağlık problemleri tam olarak çözülememiştir. Bazı tıbbi uygulamaların bir takım sağlık problemlerini çözerken başka patolojilerin ortaya çıkmasına zemin hazırladığı görülmektedir. Tıp kurumlarının insan hayatını bu denli kuşatması sonucunda sağlık piyasası, genişlemiş (büyümüş), sağlıklı olmak adına insanlar bir sağlık tüketicisi haline getirilmiştir. Bu noktada meseleyi analiz etmek için kullanılan kavramlardan birisi de “sağlıklı yaşam sendromu” kavramıdır. Bu kavram, bireylerin obsesif hale gelmesi ve bu doğrultuda daha çok sağlıklı olmak ve sağlıklı olma halini sürdürebilmek adına hayatını düzenlemeye çalışmasını ifade etmektedir. Sağlıklı olmak adına oluşan bu aşırı hassasiyet bireylerin hayatlarını çeşitli yönleriyle şekillendirmektedir. Bu çalışmanın amacı, günümüz insanının tıp kurumuna fazlaca bağımlı hale gelmesi sonucu, sağlığı kutsal bir mesele haline getirerek hayatının tüm aşamalarını buna göre şekillendirmeye çalışmasını “sağlıklı yaşam sendromu” kavramı çerçevesinde ele almaktır. Teorik nitelikli bu çalışmada, sağlıklı yaşam sendromunun tanımlaması yapılmış, buna zemin hazırlayan faktörler incelenmiş ve sağlıklı yaşam sendromunun insan hayatında hangi alanlarda kendisini gösterdiği tartışılmıştır. Ayrıca sağlıklı yaşam sendromunun tüketim ekonomisi açısından sonuçlarına da değinilmiştir. Tüm bunlar literatür bilgileriyle desteklenerek ele alınmıştır. Günümüzde sağlıklı yaşam sendromu hemen hemen herkesin ortak derdi haline gelmiş ve hayatın bütün alanlarını kuşatmıştır. İnsanlar daha çok sağlıklı olmak adına bedenleri ve beslenme alışkanlıklarını takıntı haline getirmekte, estetik ve güzellik arayışları da sağlıklı olma amacıyla birleştirilerek vücutları üzerinde bir takım müdahale alanları oluşturmaktadırlar. Sağlıklı olmaya gösterilen bu hassasiyet hayatı yaşanması zor hale getirmekte, kalıcı hasarlara ve ölümlere kadar varan sonuçlar ortaya çıkarmaktadır.

Bunda medya ve ticari kuruluşlarının sağlığı pazar olarak görmeleri, bireylerin sağlık algıları, sağlık piyasası tarafından oluşturulan bilinçli algı operasyonları ve tüketim kültürünün idealize ettiği sağlıklı olma temsili etkilidir. Tüm bu faktörlere ek olarak DSÖ'nün sağlık tanımındaki muğlaklık da bu sendroma zemin hazırlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sağlıklı Yaşam Sendromu, Beden Ölçüleri, Beslenme, Medikalizasyon

JEL kodları: I10, I19

¹ Bu çalışmanın özeti 3-6 Ekim 2018 tarihinde Bulgaristan'ın Sofya şehrinde düzenlenen 3. International Health Science and Management Conference'ta sunulmuştur.

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, sumeyyegungor51@gmail.com

** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, raerdem@yahoo.com

Abstract

Today's people are so intimate with medical institutions that they are not in any period of history. Medicine, physicians, hospitals, etc. are settled in the center of life. Especially when it comes to developed countries, people are born in hospitals, need health institutions as long as they live, and usually die in hospital except sudden deaths. Thanks to the developments in the medical field, some diseases have become lethal, the average life span has increased, and many opportunities have been gained to increase people's quality of life. However, health problems are not fully resolved. Medical practices have solved a number of health problems and have laid the groundwork for the emergence of other pathologies. As a result of this encirclement of the medical institutions of the medical institutions, the market of this business has also formed and people have been turned into a health consumer in order to be healthy. One of the concepts used to analyze the issue at this point is the concept of "healthy living syndrome". The concept expresses that individuals should try to shape their lives obsessively in order to be healthier and to maintain their healthy status. This extraordinary sensitivity to health is shaping the lives of individuals in various ways. The aim of this study is to consider the fact that today's people become very dependent on the medical institution and try to shape all phases of their life accordingly by making health a sacred issue within the framework of the concept of "healthy living syndrome". In this theoretical study, the definition of healthy life syndrome has been made, the factors that prepare the basis for it have been examined and it has been discussed where healthy life syndrome shows itself in human life. In addition, the results of healthy life syndrome in terms of consumption economy are also mentioned. All of these are supported by the literature. Nowadays healthy life syndrome has become a common denominator of almost everyone and encompasses all areas of life. People are becoming obsessed with their bodies and eating habits in order to be healthier and their aesthetic and beauty quests are joined together in order to be healthy and create some intervention areas on their bodies. This sensitivity to being healthy makes it difficult to experience life, resulting in permanent damage and deaths. In this context, the media markets and commercial organizations' market markets, health perceptions of individuals, conscious perception operations where health markets are located and the idealization of consumption culture are effective in the representation of being healthy. In addition to all these factors, the ambiguity in WHO's definition of health is the groundwork for this syndrome.

Keywords: *Healthy Living Syndrome, Body Size, Nutrition, Medicalization*

JEL Codes: *I10, I19*

1.GİRİŞ

Son yüzyıla ve bu yüzyılın son zamanlarına bakıldığında dünyada dramatik gelişmeler yaşanmaktadır. Bu gelişmeler ışığında üretim yapan bir dünyada “tüketimin” de önemli olduğunun farkına varılmış ve bunun sonucunda bireyler tüketimin birer nesnesi haline getirilmişlerdir. Diğer tüm alanlarda olduğu gibi sağlık alanında da bireyler hasta birey olmaktan çok tüketici işlevi gören bir birey olarak görülmüştür. Geçmişte hastalıkların “koruyucu ve tedavi edici” yönüne vurgu yapılırken günümüzde daha çok sağlık ön plana çıkarılmış ve “güzellik ve sağlıklı yaşam” söylemlerine daha çok vurgu yapılmıştır. Bu da bireylerin de sağlıkları üzerinde söz sahibi olmalarının önünü açmış ve “sağlığa istekli” bir birey olmalarını sağlamıştır. Aynı zamanda modernleşmeyle birlikte “beden” üzerine algılar artmıştır. Bu da sağlığın farklı boyutlarda değerlendirilmesini gündeme getirmiştir. Bedenin sağlıklı olmayla eşdeğer görülmesi ve sağlıklı ilgili söylemlerin ön plana çıkarılması da yaşamın her alanının “tıbbileştirilmesine” ve “meta” haline gelmesine yol açmıştır. “Sağlıklı olma hassasiyeti” bireylerin ulaşmak istediği bir amaç haline gelmiştir. Aynı zamanda modern tıbbın “güzellik ve hazzı ulaşma” anlayışı da bu amaca ulaşmada etkili olmuştur.

Sağlıklı yaşama gösterilen aşırı düşkünlük son zamanlarda dikkate değer bir artış göstermiş ve bireylerin yaşamına da yansımıştır. Bu çalışmada sağlıklı yaşamın günümüzde “sendrom” denilebilecek kadar ileri derecede vurgulandığı üzerinde durulacak ve sağlık alanında yansımaları ve ekonomiye yansımalarına değinilecektir.

2. SAĞLIKLI YAŞAM SENDROMU

Sendrom kelimesi incelendiğinde bu kavramın Oxford English Dictionary’de “*daima bir arada ortaya çıkan semptomlar grubu*” olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu tanıma göre sağlıklı yaşam sendromunun kaygı, kendini suçlama ve suçluluk duygusu gibi semptomlardan meydana geldiğini söylemek mümkündür. Aynı zamanda sağlıklı yaşam sendromunda birey özerk, güçlü, iradesi kuvvetli ve sürekli kendini geliştirmeye çalışan biri olarak kabul edilmektedir (Cedeström ve Spicer, 2015: 14). Bu noktada sağlıklı yaşam sendromu; bireylerin daha çok sağlıklı olmak ve sağlıklı kalmak adına, aşırılığa varacak düzeyde sağlıklı yaşam ile ilgili popüler bilgi kaynaklarının etkisi altında kalarak hayatını düzenlemeye çalışması olarak tanımlanabilir. Popüler bilgi kaynaklarının kültürel ve konjonktürel olması sebebiyle sağlıklı yaşamaya ilişkin tavsiyeleri değişebilmektedir. Ancak sağlıklı yaşam sendromunu hazırlayan faktörler meşruiyetini bilimsel çalışmalara ve tıp otoritelerine bağlayarak sağlamak istemektedirler.

2.1. Sağlıklı Yaşam Sendromunun Gelişimi

Tıp alanında zaman geçtikçe farklı gelişmeler olmaktadır. Bu gelişmeler ışığında yaşam süreleri uzamakta ve bireylerin sağlık hizmetlerinden daha fazla faydalanmak istedikleri yaşam süresi de bu doğrultuda artmaktadır (Sezgin, 2011: 53). Yaşam süresinin artması hem hekimlerin hem de bireylerin hastalığa bakış açısında değişimlerin meydana gelmesinde etkilidir. Günümüzde sağlığın hastalıktan daha çok ön planda olması, halk sağlığına ve önleyici tıbbı daha çok önem verilmesinin yanı sıra hekimlerin hasta tecrübelerini ve toplumsal destek mekanizmalarını daha fazla dikkate almalarını, sağlık-hastalık bilgisinin ve uygulamalarının topluma yayılmasını ve toplumsallaşmasını da sağlamaktadır (Kurttaş, 2016: 3). Sağlık alanında bu değişim zamanla sağlığın “otorite” altına alınması gereken bir nesne olmasını sağlamıştır.

Zola’nın ifade ettiği gibi politik güç hekimlerin elinde tuttuğu veya bireyleri etkileyebildiği bir şey olmamaktadır. Ancak, hekimler büyük ölçüde, günlük yaşamın çoğunu tıbbileştirmektedirler (1972: 487). Medikalizasyon süreçleriyle insan yaşamı gün geçtikçe tıbbin denetim ve kontrolü altına

girmektedir. Aynı şekilde “sağlıklı yaşam” söylemlerinin artmasıyla sağlık alınıp satılan bir meta haline gelmiştir (Kurtdaş, 2016: 1). Bu söylemler bireylerin hayat tarzlarından gündelik hayatın belirli bir planlamaya tabii tutulmasına, bedenlerin denetiminden ahlâki sorumluluğa kadar birçok alanda artmıştır. “Sağlıklı yaşam” sloganları ortaya atıldığından beri sağlık ve hastalık kavramı gündelik yaşamda daha önce sahip olmadığı bir görünüm kazanmıştır. Sağlık ve hastalığın bu denli konuşulması gündelik yaşam uygulamalarının “takıntıya” dönüşmesine sebep olmuş ve gündelik yaşama “işgal” düzeyinde yerleşmiştir (Bozok, 2011: 39). Bu durumun gündelik yaşamın tehlikeye girmesine neden olduğu söylenebilir. Aynı şekilde bireylerin bu çerçevede “sağlıklı olmak” adı altında gündelik yaşamlarını düzenlemeye çalışmalarına ve sağlığa karşı olan her şeye “savaş” açmalarına zemin hazırladığı düşünülmektedir.

Bu noktada zaman geçtikçe bireyler “kendi kendilerinin doktoru” olmuşlardır. Bununla birlikte kendilerine teşhis koyma, tedavi yapma, sağlık hizmeti seçenek ve imkânlarını takip etme, kendisi için zorunlu olan hizmetleri satın alma gibi eylemlerde bulunmuşlar ve zamanla “tüketici” konumuna gelmişlerdir. Bireylerin hasta statüsünden tüketici konumuna geçmesinin sonucunda sağlık alanında meydana gelen gelişmeler, sadece sağlık sektöründe değil aynı zamanda medyanın ve birçok ticari işletmelerin de faydalanacağı önemli bir pazar yaratılmasında etkili olmuştur. Dolayısıyla bu durum sağlığın yönetilmesi konusunda bilgi sahibi olmayan bireylere medya vasıtasıyla neler yapacağını ve ne satın alacağını her geçen gün artan oranda söylenir hale gelmesine neden olmuştur (Sezgin, 2011: 53). Bu noktada kitle iletişim araçlarının etkisini ifade eden Kurtdaş (2016: 4) da tüm kitle iletişim araçlarında hasta olmamak, sağlıklı kalabilmek, bedenin zinde olması, uzun yaşamın sırları, alternatif tıp vb. gibi konulara yer verildiğini ayrıca bu durumun sağlığın popüler bir nesne haline gelmesinde etkili olduğunu ifade etmiştir. Atik ve Biricik (2017: 88), sağlık üzerinde sürekli vurgu yapılmasının ve farklı şekillerde tekrar eden bir şekilde gündem konusu haline gelmesinin amacın dışına çıkmaya ve çeşitli patolojik durumların meydana gelmesine sebep olacağını vurgulamışlardır (2017: 88). Richard Klein de son dönemlerde sağlığın aşırı derecede vurgulandığını ifade etmiştir. Sağlıkla alakalı yasakların bireylerin zevk ve mutluluklarını kontrol altına alan girişimler olduğunu öne sürmektedir. Sağlıklı yaşamın ön plana çıkarılmasıyla belirli bir ahlâki yaklaşımın dayatılmaya çalışıldığını söylemektedir (Zengin, 2017: 99). Cedeström ve Spicer (2015) de bu ifadeye benzer şekilde sağlıklı yaşamın bireylerin seçtiği bir şey olmadığını, ahlaki bir ödev olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda yaşamımızın her anında dikkate almamız gereken bir hale dönüştürüldüğünü de ifade etmişlerdir. Onlara göre sağlıklı yaşam, bireyin “kendisini iyi hissetmesi” fikrinden ayrılmıştır ve doğru bir biçimde yaşamak için yapılması gereken bir şeye dönüştüğünde belirli bir anlam taşımaktadır.

Bilgiler ışığında hastaların sağlık hizmetlerini “tüketilen bir nesne” olarak görmelerinin bilgi düzeyinin ve sağlığa erişimin artmasını sağladığı söylenebilir. Sağlıklı olmak amacıyla hastalığın tüm boyutlarının her kesimce araştırılmasının ve bireylerin kendilerine uygun sağlık anlayışının geliştirilmesinin “popülerite” haline gelen sağlığa son zamanlarda daha çok vurgu yapılmasında etkili olduğu düşünülmektedir. Sağlığın zamanla popüler haline gelmesinin bu alanda farklı kategorilerde kendini gösterdiği görülmektedir. Bu açıdan sağlıklı yaşam sendromunun sağlığa yansımalarını incelemek yerinde olacaktır.

2.2. Sağlıklı Yaşam Sendromunun Sağlığa Yansımaları

“Sağlığa düşkünlük modası” olarak adlandırılan, bireylerin doğru yiyecekleri yeme ve uygun kiloya ulaşma gibi birtakım çalışmalar yapmaları günümüzde çoğunlukla karşılaşılan durumlar arasında görülmektedir. Aynı şekilde egzersizli günlük yaşamın “olmazsa olmazı” haline getirmeye çalışan bireyler de gün geçtikçe artmaktadır (Agan, 1997: 11). Yemek tarifleri, zayıflama yöntemleri,

egzersiz türleri, diyetler ve beslenme önerileri sağlık başlığı adı altında verilmektedir. Bu da bireylerin uzman yardımıyla bedenleri üzerinde söz sahibi olmalarına imkân sağlamaktadır. Bunu gerçekleştirmek için bireylerin çok sayıda seçenek arasından seçim yapmaları gerekmektedir. Bir yandan bireyler kendi sağlıklarıyla ilgili bir yükümlülük hissederken diğer taraftan ise bedenleri üzerinde söylenen söylemlerin ve gerekli disiplinlerin onaylanması doğrultusunda büyük bir “baskı” hissetmektedirler. Uzmanlar ise bu söylemlerden hareketle bireylerin bedenleri üzerinde düzenleme ve dönüştürme imkânı yakalamaktadırlar (Timurturkan, 2013: 357). Burada sağlıklı yaşam sendromunun ilk etapta akla gelen yansımaları incelenecektir.

2.2.1. Beden Ölçüleri

Beden, tüketim işlevinin önemli bir yapısı haline gelmiştir. Tüketim ekonomisinin yapı taşları; sağlık, kişisel bakım, genç kalma, formda olma, prezantabl görünme faaliyetlerinden oluşmaktadır. Tüketim ekonomisinin amaçları doğrultusunda beden şekillenmekte ve moda dergileri bu amaca hizmet etmektedir. Bu amaç doğrultusunda bedenin ince, genç ve sağlıklı görünümde olması önemlidir (Kalan, 2014: 146-147). Örneğin medyada kadınların çoğunlukla, aşırı derecede zayıf olma eğilimine girdikleri görülmektedir. Aynı zamanda kadınların ideal beden ölçülerini sık sık reddetmesiyle (Clarke, 2011: 109) beden ölçüleri gün geçtikçe değişikliğe uğramaktadır. Kadınlar “90-60-90”, “38 beden”, “0 beden”, “ideal kilo”, “55 kilo” gibi normalleştirilmiş bazı ölçülere uymak için, imkânları dahilinde veya imkanları olmadığı halde, büyük emek harcamaktadırlar (Sezgin, 2011: 73; Akt.: Sezgin, 2015: 70). Bu durum da bireylerin salt sağlıklı olma isteğini geri plana atması ve daha çok beden üzerinde tahakküm kurulan bir anlayışa doğru gidilmesiyle açıklanabilir. Bu noktada beden üzerinde söz sahibi olan belirli standartlar vardır. Bunlardan biri vücut kitle indeksidir.

Vücut kitle indeksine bakıldığında, kilonun boy değerinin karesine bölünmesiyle (kg/m^2) elde edilmektedir. Bireylerin vücut kitle indeksi sonuçları 30'un üzerindeyse obez olarak değerlendirilmektedir. 40'ın üzerinde ise morbid obez, 20-25 aralığında normal kilolu, 25-30 olan kişiler ise "fazla kilolu" olarak sınıflandırılmaktadır (Leichester ve Windmeijer, 2004: 1). Tıp otoriteleri tarafından belirlenen bu standartlar insanların üzerinde Demokles'in kılıcı gibi dönmektedir. Bireylerin belirli standartları yaşamlarına yerleştirmeye çalışmaları da yaşantıları ve bakış açıları üzerinde etkili olabilmektedir. Örneğin geçmişte “şişman” olmak sağlıklı olmakla eşdeğer görülmüş ve zayıf bireyler “sağlığa muhtaç, hasta bir birey” olarak değerlendirilmiştir. Günümüze geldiğinde ise bu durumun tam tersine döndüğünü söylemek mümkündür.

Günümüzde “zayıf” olmak güzel olmakla eşdeğer görülmüş ve şişman olmanın tıbbi bakımdan çeşitli sağlık sorunlarına neden olacağı ortaya konulmuştur. Kozmetikleştirilmiş sağlık anlayışında “şişman” tanımı değişime uğrayarak, yaş ve kilo arasındaki bağlantıya bakılarak “normal” kiloda kabul edilenler de neredeyse “obez” kategorisinde değerlendirilmiştir. Bilgi ve toplum anlayışının zamanla değişmesi, genç kızların kendi bedenlerinden nefret etmesine neden olmuştur. Bu da “anoreksia ve bulimia” gibi aşırı zayıflık hastalığına yakalanmalarında etkilidir (Sezgin, 2011: 58). Bu noktada bireylerin bedenleri üzerinde söz sahibi olmasında rol oynadığı düşünülen medyada insanların kiloları yüzünden sorunlar yaşayacakları, ölümle karşı karşıya gelebilecekleri ya da diğer insanlar tarafından “alay” konusu olabilecekleri yönünde fikirler aşılanmaktadır. Tüm bu süreçlerden sonra da “mucize ısırgan otu, mucize nar suyu, mucize X ilacı, mucize Y hapı” gibi çözüm yolu sunularak, insanlar yönlendirilmektedirler (Gür, 2010: 308). Bu yönlendirme sonucunda sağlığın bireylere atfedilmesi bireylerin belirli standartlara bağlı kalmasını gerektirmekte ve bu standartlar dışında davrandığında kendilerini suçlu hissedirler (Kurttaş, 2017: 994). Bu suçluluk duygusuyla yaşayan bireylerin de bedenleri üzerindeki denetimi gün geçtikçe artırmak istedikleri ancak denetimi

kaybettiklerini düşündüklerinde yaşamlarında başarısız olabilecekleri kaygısını da beraberinde taşıyabilirler.

2.2.2. Beslenme

Tüketim kültürünün yarattığı yeni beden algısı ve sağlık anlayışı, beslenmenin tıbbileşmesini de sağlamış ve beslenmeyi önemli bir tüketim alanına dönüştürmüştür (Timurturkan, 2016: 86). Sağlıklı bir yaşam sürmek adına gerçekleştirilen faaliyetlerden biri “wellness bitkinliği” olarak adlandırılan, gündemde olan beslenme eğilimlerine kapılarak evi gereksiz ürünlerle donatmanın sonunda ortaya çıkan maddi ve manevi tükenme olarak ifade edilmektedir. Bu durumu Nightingale Hastanesi Klinik Psikologu Dr. Bijal Chheda-Varma “*Ne yememiz ya da hangi egzersizi yapmamız gerektiği konusunda durmadan yenilenen ve çelişen bilgiler nedeniyle sağlıklı yaşam fikri zihinlerimizde tutarlılığını yitiriyor*” diye ifade etmektedir. Buna ilave olarak da sağlıklı beslenmek adına ortaya çıkan takıntılara ve aşırı egzersizle tanımı yapılan “ortoreksiya nervosa” hastalığını örnek göstermektedir (Winter, 2017). Louise Foxcroft bu durumu açıklarken aşağıdaki ifadeyi kullanmaktadır (Hotson, 2018):

"Piyasada çok sayıda diyet var; sağlıklı ürünler ise sağlıklı bir yaşam tarzına yaklaştırmaya daha bütünsel bir bakış getiriyor. Onlar kendilerine diyet demese de bu bir diyettir. Sağlıklı olmak zayıf olmak olarak görülüyor, bundan kaçış mümkün değil."

Beslenmeye karşı gösterilen bu aşırı hassasiyet, bireylerde denge kaybına ve gıda alışkanlıklarından kaynaklanan yaşamdan çekilmeye yol açabilmektedir. Bireyler yaşamlarının çoğunu gıda hakkında düşünerek geçirmektedir. Bu durum etrafındaki insanların yaşam tarzı ve yeme alışkanlıklarına müdahale etmeye de yol açmaktadır (Donini vd., 2005: 31). Bu doğrultuda bireylerin sağlıklı yaşam biçimi adı altında yaşadıkları çevreyi de ona göre planlayacakları söylenebilir. Aynı zamanda yapacakları planlamaya uymayan bireylere karşı bakış açısının da değişeceği yönünde yorum yapılabilmektedir. Örneğin kendi belirledikleri besin kalorilerine uymayan bireylerin sağlıksız olduğu ve beslenmeye gereken önemi vermediği düşünülebilmektedir. Bu açıdan bireylerin sağlık hassasiyetinin diğer bireylere karşı önyargıyı da beraberinde getirdiği söylenebilir. Bu durum ise sağlıklı yaşama kaygısı gütmeyen bireylerle aynı ortamda bulunmayı istememeleri ve bu bireyleri sağlıksız kategorisinde değerlendirip dışlamalarıyla açıklanabilir.

2.2.3. Estetik ve Güzellik

Estetik bir görünüm, orantısız yüz ve vücut hatları üzerinde yapılan estetik amaçlı operasyonlar tıbbileştirilmektedir. Bunun önemli göstergelerinden biri sağlıkla ilişkili yöne doğru kaymanın olması, estetik yönün örtülü bir şekilde geri planda kalmasıdır. Örneğin, fiziksel yönden bir hasara uğramayan bir bireyin burun estetiği yaptırması ve operasyondan sonra “zaten burnumda kemik de varmış, nefes almamı etkiliyormuş” gibi ifadelerle estetik yönü gizlemeye çalışması örnek olarak gösterilebilmektedir (Kurt, 2016: 1309-10). Aynı şekilde güzel gülümsemek amacıyla dişlerin yapılması ve iyi görünmek adına spor salonlarında uzun saatler zaman geçirme bedeninin manipüle edilmesinde etkilidir. Bedene dayalı tüketimin artması bireylerin iş dünyasına da yansımış, iş dünyasında “yetkinlik” anlayışı yerini “güzellik” anlayışına bırakmıştır (Gür, 2010: 306). Aynı şekilde ticari kaygılar güderek “yaşlılık” ve “kellik” gibi doğal olan durumlar da zamanla tıp ve ilaç şirketlerinin uğraşması gereken bir hastalık haline getirilmiştir (Timurturkan, 2016: 86). Bu sebeple hemen her yerde saç dökülmesi, saç ekimi ile ilgili ürün ve hizmet tanıtımları ve reklamlar görmek mümkündür. Kelliğin tıbbileştirilmesinde alanı genişletmekten çok kelliğin olumsuz yönlerinden kurtulma eğilimi büyük oranda etkilidir (Sezgin, 2015: 73).

Aynı zamanda yaşlı olmak, yaşlı gibi giyinmek ve davranmak dışlanan bir olgu haline gelirken, genç gibi görünmek değerli olmakla eşdeğer görülmüştür (Sezgin, 2015: 67). Bu sebeple yaşlılık uzaklaştırılması gereken bir olgu olarak görülürken, gençlik ise modern dünyanın “güzellik ve estetik” anlayışını temsil eden bir nesne olarak görülmüştür. Yaşlılığın bu denli modern dünya koşullarına uymayan bir temsilde yer alması tıbbi araçların bu yolda çalışma yapma nedenlerinden biri olarak gösterilebilir.

Kalan’ın da ifade ettiği gibi “Gençlik aşısı”, “Kaslarınızı şaşırtın”, “Hızlı yaşlandırıcı yaz mevsiminde kişisel bakıma yoğunlaşma zamanı”, “Detoksa başlayın” gibi birtakım dayatmaların (Kalan, 2014: 156) yaşlı bireyler üzerinde denetimi sağlamak amacı taşıdığı söylenebilir. Bahsedildiği gibi doğal süreçlerin tıbbileştirilmesi, bireyler üzerinde denetimin kontrol edilemez hale gelmesine sebep olmuştur. Bu noktada sağlıklı yaşamı zamanla sendrom adı verilen olguya dönüştüren araçların bireyler üzerinde hasarlar ve ölümlere neden olan durumlara sebebiyet verdikleri söylenebilir. Bu sebeple sağlıklı yaşam sendromunun bıraktığı hasarlar ve ölümlere yer verilmesi yerinde olacaktır.

2.3. Hasarlar ve Ölümler

Sağlıklı yaşam sendromuna yakalananların, belirlenen standartlara kendilerini uydurabilmek adına verdikleri mücadelelerin sonunda her zaman beklentilerine uygun bir sonuç çıkmayabilmektedir. Sağlıklı olmak adına mevcut sağlık statüsü daha kötüye gidebilmekte hatta insanlar bu uğurda hayatlarını kaybedebilmektedir. Zayıflama ilaçları, mide küçültme operasyonları, estetik operasyonları gibi alanlar bu konuda incelenmeye değerdir.

Zayıflama amacıyla bireylerin internet üzerinden zayıflama ilacı almalarının insan sağlığına olumsuz etkisi olmakla birlikte ölümcül sonuçlarla da karşılaşabilmektedir (www.yenicaggazetesi.com). Zayıflama adı altında bireylere birtakım ideal standartlar sunulmaktadır. Bireylerin ideal olarak belirlenen bu standartlara ulaşması gerektiğinin kabul edildiği görülmektedir. Bu noktada bireyler üzerinde yapılan “umut vaat edici çalışmalar” etkili olmakta ve bireylerin istenen vücuda ulaşması için gerek toplumsal çevrenin gerekse medyanın bireylerin bu “çaresiz” durumlarını kullanarak bireylere çeşitli “zayıflama ilacı, bitki ilacı” gibi birtakım onayı olmayan, denetlenemeyen zayıflama ilaçlarını piyasaya sürdükleri söylenebilir.

İnternette "1 ayda 10 kilo ver" sloganı adı altında satılan zayıflama ilaçlarından 16 yaşındaki genç bir kızın diyet hapi alması sonucu ölmesi bu duruma örnek gösterilebilmektedir. Genç kız fazla kilolarından kurtulmak adına yaptığı araştırma sonucu zayıflama hapının kilo verdirmede etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ancak ilacı kullanmaya başladıktan sonra rahatsızlanarak ölüm kalım mücadelesi vermiştir (www.takvim.com). Aynı şekilde zayıflama çayı kullanan başka bir birey de çayın bıraktığı hasar nedeniyle karaciğer nakli yaptırmak zorunda kalmıştır (Yengin, 2015). Zayıflamak amacıyla yapılan diğer bir yöntem de mide küçültme operasyonlarıdır. Daha önce de bahsedildiği üzere medyanın bu noktada etkisinin olduğu söylenebilir. Bu duruma örnek vermek gerekirse uzun yıllar kilolarından şikayetçi olduğu için zayıflamaya karar veren Mehmet Dal, internet sitesinden araştırmalar yaparak, mide küçültme ameliyatı olmaya karar vermiştir. Daha sonra ameliyattan çıktıktan sonra durumu kötüleşerek yoğun bakıma alınmış ancak tüm müdahalelere rağmen kurtarılamamıştır (www.cumhuriyet.com).

Estetik amaçlı yapılan operasyonlar da bireyler olumsuz durum yaşamakta, geçirdikleri ameliyatlardan sonucunda operasyon yapılan bölgede şekil bozukluğu (dismorfoz) ile karşılaşabilmektedir. “Karın yağlarını aldırdıktan kısa süre sonra öldü.”, “Göz kapakları düştü!” gibi

estetik haberler sonucu olumsuz durumlarla karşılaşılabilen ve “Doktorunu mahkemeye verdi” gibi haber başlıklarıyla sık sık karşılaşılmaktadır (Sezgin, 2011: 68).

Zayıflamak ve estetik amaçlı yapılan operasyonların bireyler üzerinde bıraktığı hasarlara bakılırsa sadece “fiziksel” anlamda değil “psikolojik” olarak da bireyler üzerinde hasar bıraktığı söylenebilir. Bu durum estetik ameliyat sonucu “güzel” olmayı bekleyip de olumsuz durumla karşılaşan, hayatında ciddi anlamda hasar meydana gelen ve zayıflama umuduyla çeşitli yöntemlere başvuran ancak başarılı sonuç alamayan, psikolojik anlamda çöküntü yaşayan bireylerle açıklanabilir.

2.4. Sağlıklı Yaşam Sendromunun Tüketim ve Ekonomik Boyutları

Sağlık haberleri sadece basın kuruluşlarının gelirlerini canlı tutmamakta aynı zamanda ekonominin temelini oluşturan tüketimi de artırmayı planlamaktadır (Gür, 2010: 308). Bu çerçevede “sağlıklı yaşam” adı altında ortaya atılan sloganların sağlıklı ürünlerin tüketilmesine yönelik oluşan pazarda da etkili rol oynadığı söylenebilmektedir. Bu noktada sağlıklı yaşam sektörünün ekonomik anlamda yarattığı etkiye bakıldığında 3.72 trilyon dolarlık bir sektöre sahip ve yılda büyüme oranı % 14 olduğu söylenebilmektedir. Tüketimi daha da fazla artırmak amacıyla firmalar sağlık alanında gün geçtikçe yeni fikirler üretmektedirler (Winter, 2017).

Küresel Kilo Kaybı ve Diyet Yönetimi Piyasası, 10 yılda yaklaşık % 5,5 oranında bir CAGR (yatırımların yıllık bazda büyüme hızı) ile büyümeye hazırlanmaktadır. 2025 yılına kadar yaklaşık 85.61 milyar dolara ulaşması tahmin edilmektedir. Pazarda öne çıkan trendlerden bazıları, son yıllarda ekonomilerin gelişmesi ve çocuk obezite vakalarının artmasına bağlı olarak bünyesinde büyük bir büyüme potansiyeli barındırmaktadır. Dağıtım kanallarının içinde sağlık ve güzellik mağazaları mevcuttur. Ürüne bağlı olarak pazarda yeşil çay, sağlıklı yiyecek ve içecekler, kilo kaybı takviyeleri, düşük kalorili tatlandırıcılara da yer verilmiştir (markets.businessinsider.com).

Sağlık adına kişisel çabalar artırılmakta ve tüketiciler büyük harcamalar yapmaktadırlar. Son birkaç yılda egzersiz artmış, popüler sağlık dergileri çoğalmış ve gazete ve dergilerde sağlık temaları inanılmaz bir şekilde ortaya çıkmıştır. Vitaminler ve sağlığa yardımcı besinler daha fazla tüketilmekte ve sağlıklı olmayan besinler daha az tüketilmektedir (Crawford, 1980: 365). Bu da bireylerin sağlıklı yaşamda besinlerle ilgili “seçiciliğinin” arttığını göstermektedir. Ancak toplumlarda bazı bireylerin besinlerin tüketimi üzerinde dengeyi kaybetmesi obeziteyle ilgili sorunların gündemde kalmasında etkili olabilir. Bu noktada Leichestre ve Windmeijer’in ifade ettiği gibi obezite sadece bireylere özgü bir sağlık sorunu olmamakta toplumları da ilgilendiren ekonomik bir sorun olarak görülmektedir (2004: 6). Bu durum da obezite ve bunun ortaya çıkmasıyla ilgili hastalıkların tedavisinde her geçen gün zayıflama ürünleri, diyet içecekler, sipariş üzerine getirilen sağlıklı yemekler için büyük miktarda harcamalar yapılmaktadır. Dünyada obeziteye yönelik yapılan harcamalar yaklaşık 2 trilyon doların üzerine ulaşmıştır (Kıraç, 2017). Obezitenin neden olduğu bu durumlar sonucunda sağlıksız olduğu tespit edilen ve tüketilmesi sonucu obeziteye neden olan yiyecek ve içeceklerin üzerine “obezite vergisi” konulmakta ve obez bireylerden bu vergi alınmaktadır (Turunç, 2014: 1). Obezite vergisinin obeziteye büyük “mali kaynak” ayıran devletlerin, obez bireylerin tüketimini dengelemek ve mali kayıplarını en aza indirmek için aldıkları vergi olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan obez bireylerin ifade edildiği gibi toplumlarda bir sorun olarak görülmesi devletlerin ve bireylerin de bu yönde çalışma yapmasını sağlamıştır.

Bireyler, bedenlerini sağlıklı hale getirmek amacıyla zayıflama ve detoks merkezlerine başvurarak (Yılmaz, 2013: 2) ve sağlıklı yaşamı devam ettirmek için ithal ürünleri kullanarak ekonomik anlamda büyük mali kayıpla karşı karşıya kalmaktadırlar (Yılmaz, 2013: 11). Bodrum’da zayıflama oteli ve detoks merkezi, bireylerin zayıflama ve güzelleşme uğraşlarına çözüm bulmayı

amaçlamaktadır. Buranın en önemli özelliği Hollanda hükümeti ile anlaşma yapılmasıdır. Bu anlaşma Hollanda'daki obez bireylerin sağlık sistemi üzerinde bir yük olarak ekonomide ciddi kayıplara sebep oldukları üzerinden gidilerek yapılmıştır. Hollanda'daki obez bireylerin zayıflatılacağı vaat edilmiştir. Bunun sonucunda Hollanda hükümeti, Bodrum'a giden “obez” bireylerin masraflarını karşılamış ve merkezi sigorta kapsamına dâhil etmiştir (Yılmaz, 2013: 8). Devletlerin obeziteyi bir “yük” olarak görmeleri sonucundan yola çıkılırsa diğer devletlerin de ekonomik anlamda gelişme sağlama çabalarının temelinde “sağlık turizmi”ni geliştirmek amacı olduğu söylenebilir. Bu sebeple “sağlıklı yaşamın” tüketim ve turizm odağı haline getirilmesinin de kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

3. SONUÇ

Yukarıdaki tartışmalardan hareketle özellikle refah düzeyi yüksek ülkelerde yaşayan günümüz insanının “sağlıklı yaşam sendromu” gibi bir derdi olduğunu ve bu derdin hayata dair tüm alanları kuşattığı söylenebilir. Bu konuda başlı başına bir sektör ve özel bir uğraş alanı oluşmuş durumdadır. Bunca uğraşın sonunda gerçek anlamda sağlıklı bir birey, dolayısıyla sağlıklı bir toplum ortaya çıktığına dair elimizde güçlü deliller bulunmamaktadır. Ancak bu çalışmadan çıkarılan sonuçlar çerçevesinde sağlıklı yaşam sendromunun oluşmasında birçok faktörün etkili olduğu görülmüştür. Bu çerçevede medya ve ticari kuruluşlarının sağlığı pazar olarak görmeleri, bireylerin sağlık algıları, sağlık piyasası tarafından oluşturulan bilinçli algı operasyonları ve tüketim kültürünün idealize ettiği sağlıklı olma temsili bu sendroma zemin hazırlamaktadır. Tüm bu faktörlere ek olarak DSÖ'nün sağlık tanımındaki muğlâklık da bu sendromun oluşmasında etkilidir.

Huber'in dediği gibi sağlık tanımının muğlâk olması tıbbileşmeye katkıda bulunmaktadır. Sağlığın genel tanımında sosyal, fiziksel ve duygusal zorluklar karşısında kendi kendini yönetme ve adapte etme yeteneği olarak yoğunlaşan genel tartışma vardır (Huber, 2014: 40). Bu noktada tıbbi teknolojinin, ilaç endüstrisinin, meslek kuruluşlarının hastalıkları yeniden tanımlama ve sağlık sisteminin kapsamını genişletme gibi amaçları olmaktadır. Yeni tarama teknolojileri asla hastalığa neden olamayacak düzeydeki anormallikleri tespit etmekte ve ilaç şirketleri daha önce sağlık sorunu olarak tanımlanmayan “koşullar” için ilaç üretmektedir. Fiziksel iyilik halinin sürekli olarak vurgulanması, yalnızca bir kişi yararına olsa bile, tarama veya pahalı müdahaleler için uygun olan büyük insan gruplarının ortaya çıkmasında etkilidir (Huber, 2014: 47). Yazarın ifadesine göre fiziksel iyilik halinin vurgulanması sonucunda bile bireyler bu derece etkileniyorsa ruhsal ve sosyal yönden bireylerin etkilenmesi kaçınılmazdır. Çünkü fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden iyilik hali, sınırları belli olmayan, standardize edilemeyen belirsiz durumlara göndermeler yapmakta, sağlığın ticarileşip piyasalaşmasına meşruiyet kazandırmaktadır. “Fiziksel iyilik” denilerek, beden ölçüleri ve kilolar üzerinden; “ruhsal iyilik” denilerek insanların kendilerini nasıl iyi hissedecekleri sağlıkla ilişkilendirilen bir takım dışsal faktörler tarafından; “sosyal iyilik” denilerek de insan ilişkilerini etkileyen faktörler üzerinden bir propaganda alanı açılmaktadır. Meselâ, diş sağlığı üzerinden “sağlıklı dişler” ve “parlak gülüşler” insanların hem fiziken, hem ruhen hem de sosyal yönden iyi olmasına gönderme yapmaktadır ancak arka planda farklı ticari hesaplar olabilmektedir.

KAYNAKÇA

- AGAN, L. D., (1997), “Stres, Depresyon ve Anksiyete”, (Çev: Tanju Anapa), İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- ATİK, A., BİRİCİK, Z., (2017), “Sağlıklı Beslenme Takıntısı (Ortoreksiya) Kapsamında Televizyon Sağlık Programlarının Format Yapılarının İncelenmesi”, Atatürk İletişim Dergisi, (13), 87-102.
- BOZOK, N., (2011), “Biyoktidara Özgü Bir Özne(l)leşme Pratiği Olarak Popüler Sağlıklı Yaşam Söylemi”, Toplum ve Bilim, (122), 37-52.
- CEDESTRÖM, C., SPİCER, A., (2015), “Sağlık Hastalığı”, (Çev: Erdem Gökyaran), Yapı Kredi Yayınları.
- CLARKE, H. L., (2011), “Facing Age: Women Growing Older In Anti-aging Culture”, New York: Rowman&Littlefield Publishers.
- CRAWFORD, R., (1980), “Healthism And The Medicalization Of Everyday Life”, International Journal Of Health Services, 10(3), 365-388.
- DONİNİ, L. M., MARSİLİ, D., GRAZIANİ, M. P., IMBRİALE, M., CANNELLA, C., (2005), “Orthorexia Nervosa: Validation Of A Diagnosis Questionnaire”, Eating and Weight Disorders-Studies on Anorexia, Bulimia and Obesity, 10(2), e28-e32.
- Global Weight Loss and Diet Management Market - Industry Forecast to 2025 - Huge Growth Potential from Developing Economies, PR Newswire, <https://markets.businessinsider.com/news/stocks/global-weight-loss-and-diet-management-market-industry-forecast-to-2025-huge-growth-potential-from-developing-economies-512168> Yayın Tarihi: 25 Temmuz 2017 Erişim Tarihi : 24.07. 2018.
- GÜR, E. G., (2010), “Dezenformasyona Uğratılan Bir Sosyal Hak Olarak Sağlık”.
- HOTSON, E., (2018), “Sağlıklı Ürünler’ Sektörü Nasıl Gelişiyor?”, BBC Capital, <https://www.bbc.com/turkce/vert-cap-42666534>, 12 Ocak 2018, Erişim Tarihi: 16.07.2018.
- HUBER, M. A. S., (2014), “Towards a New, Dynamic Concept of Health : Its Operationalisation and Use in Public Health and Healthcare and in Evaluating Health Effects of Food”, Maastricht: Maastricht University.
- KALAN, Ö., (2014), “Foucault'un Biyopolitika Kavramı Bağlamında Moda ve Beden: Vouge Dergisi Üzerinden Bir Söylem Analizi”, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi, 8(3), 140-162.
- KIRAÇ, Ş., (2017), “Zayıflamaya Dev Bütçe”, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/yazi_dizileri/839696/Zayiflamaya_dev_butce.html.
- KURT, A., (2016), “Tüketim Toplumunda Kusursuzlaş(tır)ma Ayinlerinin Kurbanı Olarak Beden”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(4), 1301-1319.
- KURTDAŞ, M. Ç., (2016), “Sağlıklı Yaşam!” Sloganı Etrafında Şekillenen Yeni Tüketim Biçimleri”, Sosyolojik Düşün, 1(1), 1-10.
- KURTDAŞ, M. Ç., (2017), “Medikalizasyon Süreci, Sağlıkın Ticarileşmesi ve Bedenin Denetlenmesine Sosyolojik Bir Bakış”, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl: 10 Sayı : 27.
- LEICHESTER, A., WINDMEIJER, F., (2004), “The ‘Fat Tax’: Economic Incentives To Reduce Obesity”, The Institute For Fiscal Studies, Briefing Note, No. 49.
- METZL, M. J., KIRKLAND, A., (2017), “Yeni Bir Erdeme Dönüşen Sağlığa Karşı”, (Çev: Nurettin Elhüseyni), Yapı Kredi Yayınları.
- Mide Küçültme Ameliyatı Sonu Oldu: http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/1192625/Mide_kucultme_ameliyati_sonu_oldu.html , Erişim Tarihi: 23.02.2019.

- Ölümüne Diyet, <https://www.takvim.com.tr/guncel/2015/07/20/olumune-diyet>, Erişim Tarihi: 25.07.2018.
- SEZGİN, D., (2011), “Yaşam Tarzı Önerileri Bağlamında Sağlık Haberlerinin Analizi”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(2), 52-78.
- SEZGİN, D., (2015), “Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Sağlık ve Tıbbileştirme”, içinde, (Ed: Duygu Alptekin), “Hasta Toplum: Cinsiyetçilik, Tıbbileştirme ve Tüketime Dair Sağlık Çözömlmeleri”, 1. Basım, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- TİMURTURKAN, M., (2013), “Tıbbi Sosyal Kontrol: Şişmanlığın Tıbbileşmesi Bağlamında Bedenlerin Denetimi”, VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi.
- TİMURTURKAN, M., (2016), “Yeni Bir Tüketim Alanı Olarak Tıbbileştirme”, içinde, Ed: Nursen Adak, “Sağlık Sosyolojisinde Güncel Tartışmalar”, Nobel Yayıncılık.
- TURUNÇ, S., (2014), Obezite Vergisi Sıkı Maliye Politikasının Bir Aracı Olabilir Mi?, T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı.
- WINTER, L., (2017), “Sağlıklı Yaşamaktan Tükenmişlik Sendromu”, <https://vogue.com.tr/yazar/lottie-winter>.
- YENGİN, A. S., (2015), “Zayıflama Çayları Organları Bitiriyor”, Yayın tarihi: 30 Haziran 2015. <https://www.aksam.com.tr/pazar/zayiflama-caylari-organlari-bitiriyor/haber-417595> Erişim tarihi: 25. 07. 2018.
- YILMAZ, T. T., (2013), “Bedene Yönelik Terapiler ve Mekâna Yansımaları: Kamp Olarak Zayıflama Merkezleri”, Akademik Bakış Dergisi, s.37, 1-13.
- Zengin N. “Yeni Bir Erdeme Dönüşen Sağlığa Karşı” Radikal Bir Sağlık Eleştirisi, J Biotechnol and Strategic Health Res. 2017;1(3):98-103.
- ZOLA, K. I., (1972), Medicine As An Institution Of Social Control, The Sociological Review ,Vol 20, Issue 4, Pp. 487 – 504.
- Zayıflama İlaçları Önce Zayıflatıp Sonra Öldürüyor, <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/zayiflama-ilaclari-once-zayiflatip-sonra-olduruyor-116216h.htm>, Erişim Tarihi: 25. 07.2018.

İŞLETME YÖNETİCİLERİNİN TİCARET HUKUKU FARKINDALIKLARINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

A RESEARCH ON THE EXTENSION OF COMMERCIAL LAW OF BUSINESS ADMINISTRATORS

Mahmut YARDIMCIOĞLU*
Medine Rukiye GÜL**

Öz

İçerisinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında ticari sınırlar artık internet sayesinde ortadan kalkmış ve işletmelerin daha rekabetçi ve sürdürülebilir olmaları için ise modern yönetim tekniklerinden yararlandıkları görülmektedir. İşletmelerin birbirleriyle ve tüketicilerle yapmış olduğu alışverişlerin daha güvenilir olması bakımından gerek geçmişte, gerekse de günümüzde pek çok hukuki düzenlemeler yapılmıştır. İşletme yöneticilerinin yönetim ve finans dışında ayrıca hukuki açıdan da yeterliliğe sahip olmaları gerekmektedir. İşletme yöneticilerinin içerisinde buldukları işletmenin hem kişilerle yaptığı hem de işletmelerle yapmış olduğu alışverişlerle ilgili kurallar, sigortalar, ticari borçlar, işletmenin kuruluşu vb. ticari işletmeyle ilgili olan tüm hususlar ticaret kanunu kapsamındadır. Bu bağlamda işletme yöneticilerinin hem ilgili kanun olan ticaret kanunu, hem de ticaret hukuku ile ilgili farkındalıkları öne çıkmaktadır. Bu araştırmanın amacı, öncelikle ticaret hukukuna vurgu yaparak ticaret hukukuna hâkim olan sistemleri ele almak, işletme yöneticilerinin ticaret hukuku ile ilgili farkındalıklarını incelemek ve bazı değerlendirmelerde bulunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Ticaret, Ticaret Hukuku, İşletme Yönetimi.

Jel Kodları: F10, K00, M10.

Abstract

In the age of information and technology, the commercial boundaries have been eliminated with the help of the internet and it is seen that enterprises benefit from modern management techniques in order to be more competitive and sustainable. Many legal arrangements have been made both in the past and nowadays in order to make the shopping with the consumers and consumers more reliable. In addition to management and finance, business managers should also be competent in legal terms. The rules of the businesses that the business managers of the enterprises they conduct with both the individuals and the businesses they have made with the enterprises, insurance, commercial debts, establishment of the enterprise etc. all matters relating to the commercial enterprise are covered by the commercial law. In this context, the awareness of business executives regarding both the commercial law, which is the related law, and the commercial law are prominent. The aim of this research is to examine the commercial law systems with an emphasis on commercial law and to examine and evaluate the business managers' awareness of commercial law.

Key Words: Trade, Commercial Law, Business Management.

Jel Codes: F10, K00, M10.

1. GİRİŞ

* Prof. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mahmutyardimcioglu@gmail.com

** Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, mdnrkygl@gmail.com

Günümüz işletmeleri birer açık sistem niteliği taşıdıklarından ötürü içerisinde oldukları çevre ile her zaman etkileşim ve iletişim içerisindeyler. Bu etkileşim ve iletişimler çok yönlü olmaktadır (Mucuk, 2013). Mal temininden, ürün/hizmet pazarlamasına varana dek işletmeler içerisinde buldukları çevre ile de her zaman ticari ilişkiler içerisindeyler (Koçel, 2014). Bu etkileşim, iletişim ve ticari ilişkileri doğru ve sağlıklı şekilde sürdürmek için işletme yöneticilerine büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir (Mucuk, 2013). İşletme yöneticileri, yönetim fonksiyonlarından olan planlama, örgütlenme, yönlendirme ve kontrolün dışında aynı zamanda hukuki açıdan da üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmek zorundadır (Karahan, 2004). Çünkü hem tüketici, hem de satıcı bazı haklara sahiptir. İşletme yöneticilerinin de bu hukuki sorumlulukları yerine getirebilmek amacıyla, ticaret hukukuna hâkim olan ilkeleri bilmesi ve benimsemesi gerekmektedir.

Ticaret, iktisadi bir faaliyet niteliğindedir. Ticaretle üretim faaliyeti ürünleri, tüketim faaliyeti haline getirilmektedir. Üretim aşamasından tüketim aşamasına kadar olan tüm işlemleri ticaret olarak nitelendirmek mümkündür (Mucuk, 2013). Ayrıca bir organizasyon niteliği taşıyan ticaret, aynı zamanda piyasa ekonomisi niteliğini de taşımaktadır. Özetle hizmet ve malların üretimine, aynı zamanda değişimine ve tüketimine dair yapılan tüm faaliyetleri de “ticaret” olarak nitelendirmek mümkündür (Karahan ve Arslan, 2015).

Ticaret ile ilgili kuralları, yukarıda da sözü edildiği üzere ticaret hukukunu ilgilendirmektedir. Ticaretin yapıldığı ve tüm ticari faaliyetlerin görüldüğü en temel unsurlar ise hiç kuşkusuz işletmelerdir (Başoğlu ve Kapancı, 2016). İşletmeler ise, ekonomik açıdan fayda sağlamak için bir takım ekonomik faaliyetlerde bulunmak üzere, emek ve sermayenin örgütlenmesi yoluyla kurulmuş olan ticarethane, fabrika ya da ticari bir biçimde işletilen müesseseler ticari işletme niteliğindedir (Mucuk, 2013). Söz konusu işletmeler gerek ticari işletme, gerekse de esnaf işletmesi niteliğinde olabilmektedir (Karahan, 2004). Fakat temel ticari faaliyetler ise ticari işletmelerde yapılabilmektedir. Çalışma başlığını oluşturan “Ticaret Hukuku” aynı zamanda ticari işleri ve bu işleri yapan ticari işletmelerle ilgisi olan bir nevi kurallar yumağıdır (Karahan ve Arslan, 2015). Ülkemizde ticari işlemler ile ilgili en önemli düzenleme 29.06.1956 tarihinde yürürlüğe giren 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK)’dur (Köse, 2016).

2000 sonrası ticari yaşamın küresel düzeye ulaşması ve durdurulamaz bir biçimde gelişmesi, aynı zamanda ekonomik rekabetinde her geçen gün ivme kazanmış olması ile birlikte hukuk kurallarının net bir biçimde ticari yaşam içerisindeki gelişmelere karşı ağır kalmasından ötürü ülkemizde dâhil olmak üzere pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bir takım yeni düzenlemelere gitmiştir (Başoğlu ve Kapancı, 2016). Ticaret hukukunun günümüzdeki durumu ticari yaşamın daha sağlam zemine oturtulması amacıyla TTK’da yeni değişiklikler yapılmıştır ve sonuç olarak TTK ile ilgili olan temel düzenlemeler ise 12.01.2011 tarihinde 6102 sayılı Kanun doğrultusunda yapılmıştır (Kayar, 2015).

2. TİCARET HUKUKU

Gerek ekonomi gerekse de hukuk biliminde “ticaret” kelimesi farklı kapsamlara sahiptir. Ekonomik açıdan ticaret, hizmet ve malların üretim ve aynı zamanda tüketim ile ilgili olan aşamalar arasındaki aracılık faaliyeti olarak tanımlanmaktadır (Taşkent, 2012). Ticaret Hukuku, ticari karaktere sahip tüm olaylarda yer alan ve ticari niteliğe sahip hükümler doğrultusunda oluşan bir kurallar yumağıdır ve Ticaret Kanunu kapsamında ticari hükümler yer almaktadır (Bahtiyar, 2012). Ticaret Hukuku, hukuk düzeni içerisinde özel hukukun bir dalıdır. Bu amaçla ticaret hukuku, ticari işleyişi kolaylaştırmak amacıyla, değişen çağa ve ihtiyaçlara yanıt vermek amacıyla sürekli değişikliklere uğramıştır (Kayar, 2015). Ticaret Hukuku ile ilgili temel düzenlemeler 6102 sayılı TTK’da yer almaktadır. Fakat diğer kanunlardan olan Bankacılık Kanunu, Sigortacılık Kanunu gibi

kanunlarda da ticaret hukuku ile ilgili kurallar bulunmaktadır (Köse, 2016). Bu bağlamda ticaret hukuku (Ülgen ve ark., 2015; Kayar, 2015);

- Malların gerek üretim gerekse de tüketim gibi aşamaları ticaret hukuku kapsamına girmektedir.
- Ticaret hukuku; üretim, değişim ve tüketim aşamalarındaki ticari faaliyetleri düzenleyen ve bunları konu edinen bir hukuk dalıdır.
- Özetle ticaret hukuku, ticari faaliyetlerin düzenlenmesi amacıyla oluşturulmuş bir hukuk dalıdır.

Ticaret Hukuku, taraflar arasındaki hukuki işlemleri konu ele alan bir hukuk birimidir. Tacirler açısından, sahip oldukları hakları yasalar doğrultusunda korumaya alan ticaret hukuku, gerek işletme sahipleri gerekse de alıcılar açısından büyük öneme sahiptir ve kişilerin yasalar karşısında ne gibi haklara sahip olduğunu ayrıntılı bir biçimde anlatmaktadır (Başoğlu ve Kapancı, 2016). Kişiler arası ekonomik ilişkileri temel alan ve bu şekilde de tanımlanabilecek olan ticari hukuk, geniş kapsama sahip olan hukuk birimlerinden biridir (Kayar, 2015). Tüm bu açıklamalardan sonra ticaret hukukunun düzenlenmesinde hâkim olan sistemler aşağıda sıralanmaktadır.

2.1. Ticaret Hukukuna Hâkim Olan Sistemler

Ticaret hukukunun uygulama alanı hakkında hakim olan görüş ve sistemler vardır. Klasik görüş ve modern görüş olmak üzere iki görüş vardır. Araştırmanın bu kısmında bu görüşlerin alt sistemleri üzerinde durulacaktır.

2.1.1. Klasik Görüş

Klasik görüşte hâkim olan sistemleri subjektif, objektif ve karma sistem şeklinde üç kısma ayırmak mümkündür.

a) Subjektif Sistem: Subjektif sistemin konusunu tacirler oluşturmaktadır. Bu bağlamda subjektif sistem tacirler hukuku niteliğindedir. Bu sistem tacirler açısından ayrıcalıklı bir sınıf oluşturmuştur (Bahtiyar, 2012). Subjektif sistem, 1673 ve 1681 tarihli Fransız Ticaret Emirnameleri ve 1897 tarihli Alman Ticaret Kanunu bu sistem doğrultusunda oluşturulmuştur. Subjektif sistem açısından tacirin yaptığı tüm işlemler ticari iş niteliğindedir ve işlettiği yer de ticari işletmedir ve tacir ile ilgili davalar da ticari davalardır (Başoğlu ve Kapancı, 2016). Subjektif sistem ile ilgili olarak çok fazla eleştiri yapılmıştır. Konu ile ilgili olarak ticaret hukukunun sadece tacirlere değil, tüm ticari işlemlerde uygulanması gerektiğinin altı çizilmiştir (Köse, 2016). 1789 yılında yaşanan Fransız Devrimi ise subjektif sistemin sonunu getiren bir gelişme olarak tarihe geçmiştir. Fransız Devrimi'nden sonra subjektif sistem ortadan kalkmış ve yerini objektif sisteme bırakmıştır (Taşkent, 2012).

b) Objektif Sistem: Bu sistem, ticari iş açısından en uygun sistem niteliğindedir. Uygulama açısından da ticari muameleler öncelik taşımaktadır. Objektif sistem yukarıda da sözü edildiği üzere Fransız İhtilali sonrasında ortaya çıkmıştır. Bir nevi tacir hukukuna karşı duruş niteliğindedir (Çetiner ve Yüksel, 2017). Buna göre bazı koşullara uygun olarak yapılan ticari işlemleri yapanlar tacir olarak kabul edilecektir ve ticari hükümler de yapılan ticari işlemlere uygulanacaktır. Yapılan ticari işlemler sonucunda ortaya çıkabilecek anlaşmazlık ve uyuşmazlıklar ise ticari dava şeklinde nitelendirilecektir (Mutluer ve Uçaryılmaz, 2014). Burada dikkati çeken husus ise muamele ile ilgili olan husustur. Çünkü muameleyi yapan kişinin konumu önem arz etmemektedir. Burada önem arz

eden husus ise, muamelenin yapılmış olmasıdır (Başoğlu ve Kapancı, 2016). Ticaret hukukuna girebilmesi açısından ise yapılmış olan muamelelerin ticari olması kafidir (Ülgen ve ark., 2015).

c) Karma Sistem: Karma sistem, adından da anlaşılacağı üzere bu sistemde hem ticari iş hem de tacirler dikkate alınmaktadır. 1926 yılında oluşturulan TTK bu açıdan bir örnek niteliğindedir. Ancak karma sistem ile ilgili eleştiri ise “belirsizlik” olarak dikkati çekmektedir (Bahtiyar, 2012). İlerleyen süreçte ticaretin çeşitlenmesi ve söz konusu bu belirsizliklerin ortadan kaldırılması amacıyla modern görüş sistemi (ticari işletme sistemi) devreye girmiştir.

2.1.2. Modern Görüş (Ticari İşletme Sistemi)

Sübjektif sistemin yalnızca tacirleri öne çıkarması, objektif sistemin karmaşıklığı ve karma sistemin ortaya çıkardığı belirsizlik gibi durumlar, modern görüşün ortaya çıkmasına neden olmuştur (Ülgen ve ark., 2015). Modern görüş ticaret hukukunun, ne tacirlere ne de ticari muamele hukukuna haiz olmadığına altını çizmektedir. Modern görüşün temelinde ticaret hukuku, ticari işletmenin hukuku olduğunun altını çizmektedir (Bahtiyar, 2012). Ticari işletme kavramı yirminci yüzyıl sonrasında ortaya çıkan bir kavramdır. Bundan dolayı bu sistem yukarıda da belirtildiği üzere modern sistem şeklinde tanımlanmaktadır (Karahana ve Arslan, 2015).

Modern sistemin içeriğinde, ticari işletme merkez konuma sahiptir. Böylece yapılmış olan tüm ticari faaliyetler, ticari işletmeler vasıtasıyla yürütülmüştür. Günümüzde de bu husus ile ilgili olarak farklı bir durum yaşanmamaktadır (Çetiner ve Yüksel, 2017). Bu bağlamda ticaret hukuku, ticari işletme ile ilgili olan muamele, fiil ve işlerin düzenlendiği bir hukuk niteliğini taşımaktadır (Mutluer ve Uçaryılmaz, 2014).

2.2. Ülkemizde Ticaret Hukukunun Düzenlenmesi

Türk hukuk sistemi, modern görüş doğrultusunda ticaret hukukunu ticari işletme şeklinde kabul etmektedir (Mutluer ve Uçaryılmaz, 2014). İlgili kanun olan TTK’da düzenlenmiş olan kurallar da ticaret hukukunun kapsamındadır (Eminoğlu, 2014). TTK ticaret hukuku açısından en temel ve önemli kaynakların başında gelmektedir. Ancak TTK yegâne bir kanun niteliğinde değildir. Çünkü TTK Türk Medenî Kanununun ayrılmaz bir parçasıdır (TTK, md.1). Tüm bu bilgiler doğrultusunda ülkemizdeki ticaret hukukunun yapı taşları aşağıda sıralanmaktadır (Taşkent, 2012; Bahtiyar, 2012):

- 1840’dan sonra Meclis-i Ticaret kurulmuştur.
- 1850 yılında Kanunname-i Ticaret kabul edilmiştir.
- 1876 yılında Mecelle kabul görmüş ve 1850 yılındaki Kanunname-i Ticaret ile ilgili olarak bazı tamamlayıcı hükümlere yer verilmiştir.
- 1926 tarihli Türk Ticaret Kanunu yürürlüğe girmiştir.
- 1929 tarihinde Deniz Ticaret Kanunu yürürlüğe girmiştir.
- 1956 yılında 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunu yürürlüğe girmiştir.
- Son olarak 2011 yılında 6102 sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir.

2.3. Ticaret Hukukunun Kapsamı ve Özellikleri

Ticaret hukuku kapsam bakımından oldukça geniş bir alana sahiptir. Öyle ki, ticaret hukuku özel hukukun Medeni hukuk ile birlikte en geniş kapsama sahip bir dalıdır. Ticaret hukukunun kapsamında (Karahana ve Arslan, 2015; Mutluer ve Uçaryılmaz, 2014; Bahtiyar, 2012; Ülgen ve ark., 2015);

Tacir: Tacir 6102 sayılı Kanun'da açık bir şekilde belirtilmiştir. İlgili kanunun 12. maddesinin 1. ve 2. Fıkralarında tacir tanımı şu şekilde yapılmıştır. “Bir işletmeyi kısmen de olsa, kendi adına işleten kişidir. Bir ticari işletmeyi kurduktan sonra bu işletmeyi açtığını, sirküler, gazete, radyo, TV vb. ilanlar yardımıyla halka ilam edem ya da işletmesini ticaret siciline kaydettirmiş olan kişi, fiilen işletmeye başlamasa da tacir sayılmaktadır” (TTK, md.12). İşletme ister kendi adına, isterse de adı bir şirket ya da ne sebepten olursa olsun ortak sıfatıyla işlemlerde bulunan kişi, iyi niyetli üçüncü kişilere karşı tacir gibi sorumludur (TTK, md.18). Tacir, tüm borçlar için iflasa tabidir. Ek olarak ilgili kanuna uygun bir ticaret unvanı seçmek, ticari işletmesini ticaret siciline tescillettirmek ve Kanun doğrultusunda gerekli ticari defterleri tutma yükümlülüğü vardır (TTK, md.18). Her tacirin, yapmış olduğu tüm ticari faaliyetlerde basiretli bir iş adamı gibi hareket etmesi gerekmektedir. Tacirlerin birbirlerini temerrüde düşürmeye, sözleşme feshine, sözleşmeden dönme gibi ihbar ve ihtarlar, noter vasıtasıyla, taahhüt edilmiş olan posta, telgraf ya da güvenli elektronik imza vasıtasıyla kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılır (TTK, md.18). Ticaret hukukunun kapsamında en önemli aktör olarak tacirler sayılsa da, bu özel hukukunun düzenleme alanı yalnızca tacirleri ilgilendiren konulardan oluşmamaktadır. Örneğin iki memurun birbirleriyle olan borç ilişkisi amacıyla düzenlenmiş olan senetler de ticaret hukukunun kapsamına girmektedir. Gene de herhangi bir şekilde esnaflarında haksız rekabet oluşturacak bazı faaliyetler içerisine girmeleri olasıdır ve bu davranışları yapanların tacir olmaması TTK'nın uygulanmasına engel teşkil etmemektedir (Çetiner ve Yüksel, 2017; Ülgen ve ark., 2015).

- Ticari Şirketler: TTK'nın 124. maddesi uyarınca ticaret şirketleri; kolektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerden oluşmaktadır (TTK, md.124). Ticaret şirketleri tüzel kişiliğe sahiptir. Ticaret şirketleri Türk Medeni Kanunu'nun 48. Madde kapsamında yer alan tüm haklardan yararlanabilmekte ve borçları üstlenebilmektedir.

- Ticaret sicili: Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nca il merkezindeki ticaret ve sanayi odaları ile ticaret odalarında faaliyet gösterecek şekilde ticaret sicili müdürlükleri kurulur (TTK, md.24). Ticaret sicili kayıt işlemlerinin elektronik ortamda yapılabilmesi amacıyla toplanması ve işlenmesi gereken kişisel bilgiler, kişisel verilerin korunması ve bilgi güvenliğinin sağlanmasına ilişkin mevzuata uygun bir şekilde korunur (TTK, md.24).

- Haksız rekabet: İlgili kanunun amacı kişilerin karşı karşıya kalacağı haksız rekabet ile ilgili olarak dürüst ve bozulmamış rekabetin sağlanmasıdır. İlgili kanun; rakiplerin birbirleriyle ya da tedarik edenlerle müşteriler arasındaki ilişkileri etkilemek amacıyla aldatıcı veya dürüstlükle bağdaşmayan davranışların hukuka aykırılığına dikkat çekmektedir (TTK, md.54). İlgili kanunda kapsamı daha geniş olan ve her bir bent kapsamına giren fiiller dolayısıyla, haksız rekabete neden olan kişilere iki yıla kadar hapis ya da adli para cezasına çarptırılmaktadırlar (TTK, md.62).

- Cari hesap: Cari hesap, iki kişinin hukuki bir nedenden ötürü ortaya çıkan alacaklarını tek tek ya da ayrı ayrı istemekten karşılıklı bir şekilde vazgeçerek, hem alacakların hem de borçların ayrıntılı bir şekilde dönüştürülerek hesabın kapatılmasından sonra ortaya çıkan tutarı isteyebileceklerine ilişkin yapılan sözleşmedir. Ayrıca sözleşmenin geçerli olabilmesi için ise yazılı olması gerekmektedir. (TTK, md.89).

- Kıymetli evrak: Kıymetli evrak, içerdiği hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemez ve başkalarına da devredilemez niteliğe sahiptir (TTK, md.645). Kıymetli evrakın borçlusu borcunu teslim aldığı senet karşılığında ödemekle yükümlüdür. Hile ya

da daha ağır bir kusur olmadıkça borçlu, senedin vadesi geldiğinde, senedin niteliğine göre alacaklı olduğu kişiye ödemede bulunarak borçtan kurtulabilmektedir (TTK, md.646). Mülkiyet ya da sınırlı bir ayni hak kurmak için kıymetli evrakın devri için senet üzerindeki zilyetlik devri şarttır. Bunların dışında emre yazılmış olan senetlerde ciroya, nama yazılı senetlerde yazılı bir beyan gerekmektedir. Sözü edilen bu beyan evrakın ya da ayrı bir kâğıdın üzerine yazılabilmektedir (TTK, md.647). Kıymetli evrak zayi olması durumunda ise, evrakın iptaline mahkeme karar vermektedir (TTK, md.651).

- Kara ve Deniz Taşıma Hukuku: Taşıma işleri ile ilgili hükümler TTK'da açık şekilde belirtilmiştir. 850. madde uyarınca taşıyıcı, taşıma sözleşmesi ile hem eşya hem de yolcu taşıma işini yapmaya mükellef kişidir. Ayrıca eşya tüm yükleri kapsamaktadır (TTK, md.850). İlgili Kanunun 856. maddesi uyarınca; taşıma senedi, taraflardan birinin istemesi halinde düzenlenmektedir. Senet üç nüsha şeklinde hazırlanmakta ve bu senet gönderici tarafından imzalanmaktadır. Gönderici, taşıyıcının da aynı şekilde taşıma senedini imzalamasını isteyebilir. Taşıma senedinin el yazısıyla imza, damga ya da mühür basılı olabilir. Düzenlenen üç nüshanın biri göndericiye, biri taşınan eşyaya, üçüncü nüsha ise taşıyıcıda kalır (TTK, md.856).

- Sigorta hukuku: Sigorta sözleşmesi, sigortacının bir prim karşılığında, kişinin parayla ölçülebilecek bir menfaatinin zarara uğratan tehlikenin ve rizikonun olması durumunda bu zararın tazmin edilmesi veya birkaç kişinin hayat sürelerinden ötürü karşı karşıya kalabilecekleri olaylardan dolayı bir para ödemeyi ya da başka edimlerde bulunmayı kabul etmekle yükümlü sözleşmelerdir. Kooperatiflerde daha ziyade yapılan karşılıklı sigorta ise, 1402. Maddede yer almaktadır. Bir ya da daha fazla kişinin birleşmek suretiyle, belli bir rizikonun gerçekleşmesi halinde ortaya çıkabilecek zararları tazmin ederek borçlanmaları da karşılıklı sigortadır (TTK, md.1401-1402).

2.4. İşletme Yönetimi Açısından Ticaret Hukukunun Önemi

Ticaret hukuku, ticari ilişki içerisindeki tüm taraflar açısından koruyucu bir işleve sahiptir. Ticari faaliyetler, kişiler ya da kurumlar için büyük önem taşıdığından karşı karşıya kalınabilecek zararlar, geri dönülemez sonuçlar doğurabilmektedir. Gerek işletme sahipleri, paydaşları ve yöneticileri gerekse de işletme ile ticari ilişki içerisinde olan tüm taraflar açısından bağlayıcı fonksiyonlara sahip olan ticaret hukuku, işletmelerin faaliyetlerini sürdürmeleri açısından büyük öneme sahiptir. İlgili kanun olan TTK'da yöneticiler ile ilgili sorumluluklar, haklar ve yükümlülükler açıkça belirtilmiştir. TTK'nın 553. maddesinde, yönetim kurulu üyelerinin ve yöneticilerin, kanundan ve esas sözleşme yerine getirmekle yükümlü oldukları kusurları ihlal etmeleri durumunda, hem şirkete, hem pay sahiplerine, hem de şirket alacaklılarına karşı vermiş oldukları zarardan sorumludur (TTK, md.553) ibaresi yer almaktadır. Yöneticilerin hakları ile ilgili olarak da en çok dikkati çeken ise, 630. maddede "yöneticilerin işletme sahipleri tarafından görevden alınmaları halinde, tazminat hakları da saklıdır" (TTK, md.630) ibaresi yer almaktadır. Ticaret Hukuku açısından bir ticari işletmenin az çok devamlılık arz etmesi ve ekonomik amaç için yapmış oldukları faaliyetin bağımsız bir şekilde bir işletme müdürünün yönetiminde yapılması gerekmektedir.

Günümüz kurumsal işletmeleri rakip işletmelerle yoğun bir rekabet içerisinde olduklarından, işletmelerin haksız rekabetle karşı karşıya kalma olasılıkları da oldukça yüksektir. İşletmelerin birbirleriyle yapmış olduğu bu rekabetin şartları TTK'da açık bir şekilde belirtilmiştir. Dürüstlük kurallarına aykırı bir şekilde yapılan duyuru ve reklamlar, rakip işletmelerin mal, ürün, fiyat,

faaliyetlerini veya ticari işlerini kötölemek, haksız rekabetin başlıca suç fiilleri olarak göze çarpmaktadır (Ülgen ve ark., 2015). Ayrıca tüketicinin karar verme özgürlüğünü kısıtlamak ya da ortadan kaldırmak, mal/hizmetin gerçek değeri hakkında tüketiciyi yanıltmak, ürünün miktarı, kullanım amacını, yararını veya tehlikelerini gizleyerek müşteriye yanıltmakta en başlıca haksız rekabet fiilleri olarak dikkati çekmektedir (Kayar, 2015).

Haksız rekabetin dışında, işletmeler açısından büyük öneme sahip olan ticaret sicili, kıymetli evrak, sigorta ve taşıma ile ilgili sorumluluk ve yükümlülüklerle ilgili kapsamlı açıklamaların yer aldığı TTK, bağlayıcı, koruyucu ve cezalandırıcı hükümler doğrultusunda, değişen çağa ve döneme uygun bir şekilde sürekli düzenlenerek, işletmeler ve işletmelerle ticari ilişki içerisinde olan tüm taraflar açısından bir güvence sağlamaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ (GAZİANTEP İLİNDE FAALİYET GÖSTEREN HALI VE İPLİK İŞLETMELERİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA)

Bu bölümde, araştırmanın amacı yöntemi, örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, araştırmanın hipotezleri hakkında bilgi verilecektir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

İşletme yöneticilerinin ticaret hukuku farkındalıklarının ölçülmesi amacıyla yapılan bu araştırmada pilot bölge olarak Gaziantep' te halı ve iplik ile ilgili işletmeler seçilmiştir. İşletmelerde çalışan yöneticilerin, ticaret hukuku farkındalıklarını ortaya koymak araştırmanın temel amacıdır.

Daha önce yapılan literatür çalışmaları incelendiğinde, ticaret hukuku farkındalıkları farklı sektörlerde araştırıldığı görülmüştür. Ancak yapılan çalışmalarda ticaret hukuku farkındalıklarının yöneticiler kapsamında ele alınmadığı ve incelenmediği görülmektedir. Bu nedenle, bu araştırmanın alanda bir ilk olması önemlidir.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada öncelikli olarak Ticaret Hukuku, Türk Ticaret Hukuku ve Ticari İşletmeler hakkında literatür taraması yapılmıştır. Bu literatür taraması sonucunda oluşturulan bilgiler kullanılarak halı ve iplik işletmelerine yönelik uygulanacak olan anket formu hazırlanmıştır.

Anket sorularıyla ilgili literatür taraması yapılmış ve sonrasında da açık ve anlaşılır hale getirilmiştir. Anketi incelediğimiz de açık ve kapalı uçlu soruların yanı sıra, likert tarzı önermelere yer verilmektedir. Anketin açık ve kapalı uçlu ilk bölüm soruları yöneticilerin demografik özelliklerin belirlenmesi için sorulmuştur. Ayrıca ankette yer alan mesleklere dair onların tanımlanmasını oluşturacak hiçbir detaylı bilgi istenmemiştir. Böylelikle daha sağlıklı verilere ulaşmak amaçlanmıştır. İkinci bölümde ise likert tarzı önermeler yer verilmiştir.

Bu araştırma da betimsel tarama modeline ilişkisel tarama yöntemi kullanılarak yöneticilerin ticaret hukuku farkındalıklarının farklı değişkenler açısından bakılması amaçlanmıştır. Bu model betimlemeyi amaç edinen araştırmalar ile geçmişte ya da halen devam etmekte olan bir durumu var olan şekliyle gösteren uygun bir modeldir. Betimsel taramam modeline baktığımızda kendi arasında iki kısma ayrılmıştır. Genel tarama ve örnek olay olarak yapılan taramalardır. Bunun yanı sıra ilişkisel tarama yöntemi de tarama yöntemi kapsamına girmektedir. Genel tarama modellerine baktığımızda bir evrende oluşan çok sayıda eleman varsa evren hakkında genel bir yargıya ulaşmak ile evrenin tamamı ya da evrenden alınacak bir grup ölçüt ya da örneklem üzerinden yapılması gereken tarama sonucu oluşan düzenlemelerdir (Karasar, 2006: 55). Bu grupta yer alan ilişkisel tarama modellerinde iki ya da daha fazla değişken arasında değişimini ya da derecesini belirlemek

adına yapılan araştırma modelleri için kullanıldığından bu tarz araştırmalar için uygun görülmektedir (Cohen vd., 2000; Karasar, 2006:55).

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini, Gaziantep ilinde faaliyet gösteren halı ve iplik işletmeleri yöneticileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise evrenden basit tesadüfî, olarak seçilen 193 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırma için toplamda 200 adet anket dağıtılmış ve 193 anket cevaplanarak geri dönüş sağlanmıştır.

3.4. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, alan yazın taraması yapılarak amaca en uygun olduğu düşünülen ölçekler kullanılmıştır. Araştırmada "ticaret hukuku farkındalığı" ve "demografik özellikleri" içeren anket formu kullanılmıştır.

Araştırma örnekleminin dağılımlarının incelenebilmesi adına oluşturulan demografik özellikleri belirleyen kişisel bilgi formunda; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, işletme yöneticiliği süresi ve mevcut işletmedeki yöneticilik süresi şeklinde oluşan 5 önermeye yer verilmiştir.

Ticaret hukuku farkındalığı ölçeği araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Bu ölçeğe ilişkin maddeler yazılırken literatür taraması yapılmış ve kurumsal yapıya ilişkin hususlar dikkate alınmıştır. Ölçeğe ilişkin maddeler hazırlanırken bu özellikler göz önüne alınmış ve temsil edilmeye çalışılmıştır. Gerekli incelemeler yapıldıktan sonra yöneticilerin ticaret hukuku farkındalığına ilişkin 14 madde yazılmıştır. Daha sonra bu ifadeler alan uzmanlarına da incelenmiş ve ölçek oluşturulmuştur. Bu ölçekte 5'li likert 1.Kesinlikle Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3.Kararsızım, 4.Katılıyorum, 5.Kesinlikle Katılıyorum seçeneklerine yer verilmiştir.

3.5. Verilerin Setlerinin Çözümü ve Yorumu

193 katılımcıyla gerçekleşen ve katılımcılardan almış olduğumuz bilgilere dayandırılarak elde edilen veriler SPSS 24.0 paket programına kodlanmıştır. Öncelikle güvenilirlik analizi yapılmış ve anketlerin güvenilirlik düzeyleri belirlenmiştir. Demografik bilgileri içeren istatistikî bilgiler birlikte frekans, aritmetik ortalama ve ölçeklere dair bulgular önermeler düzeyinde ayrı ayrı veri olarak toplanmıştır. Demografik bilgilerden bulunan değişkenler ile ticaret hukuku farkındalıkları arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizleri yapılmıştır.

3.6. Araştırmanın Hipotezleri

Anketler aracılığı ile toplanan veriler işletme yöneticilerinin ticaret hukuku farkındalıklarını tespit etmek amacı ile oluşturulan aşağıdaki ana hipotezi test etmekte kullanılmıştır.

H₁: Ticaret hukuku farkındalıkları ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır,

H₂: Ticaret hukuku farkındalıkları ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık vardır,

H₃: Ticaret hukuku farkındalıkları ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır,

H₄: Ticaret hukuku farkındalıkları ile işletme yöneticiliği süresi arasında anlamlı bir farklılık vardır,

H₅: Ticaret hukuku farkındalıkları ile mevcut işletmedeki yöneticilik süresi arasında anlamlı bir farklılık vardır.

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI

Bu bölümde anketlerden elde edilen bulguların değerlendirilerek yorumlamasına yer verilmektedir.

4.1. Araştırmanın Güvenirliliği

Güvenirlilik değeri; bir ölçme aracının tekrar ettiği ölçümlerde aynı sonucu verme derecesini göstermektedir (Baş, 2010: 144). Katılımcılara uygulanan ölçeklerin güvenirlilik analizinde Alfa Modeli'nden (Cronboch Alpha Coefficient) yararlanmıştır. Alfa Yöntemi ölçekte yer alan soruların homojen yapısını ortaya koyan bir bütünü ifade edip etmediğini araştırmaktadır. Ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır. 0 ile 1 arasında değer alan bu katsayı Alfa Katsayısı olarak adlandırılır. Hesaplanan Alfa Katsayısı birime ait toplam skorun, ölçekte yer alan sorularının puanlarının toplanmasıyla elde edilen ölçeklerde, soruların birbirlerine olan benzerliğini veya yakın olmasıyla ortaya koyulan bir katsayıdır. Bu sayının negatif çıkması güvenirlilik modelinin bozulması anlamına gelmektedir.

Alfa katsayısına bağlı olarak ölçeğin güvenirliliği şu şekilde yorumlanır (Kalaycı, 2006:405):

- $0.00 < \alpha < 0.40$ ise ölçek güvenilir değildir
- $0.40 < \alpha < 0.60$ ise ölçeğin güvenirliliği düşük
- $0.60 < \alpha < 0.80$ ise oldukça güvenilir
- $0.80 < \alpha < 1.00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir.

Katılımcıların anket formunda yer alan sorulara doğru cevaplar verip vermediğini inceleyebilmek için güvenirlilik analizi yapılmıştır. Güvenirlilik analizi sonuçları aşağıdaki gibidir:

Tablo 4.1: Ölçeklerin Güvenirlilik Analizi

Ölçekler	Önerme Sayısı	Alfa Değeri
Ticaret Hukuku Farkındalığı	14	0,970

Tablo 6.1'de gösterilen güvenirlilik analizi sonuçlarına göre "Ticaret Hukuku Farkındalığı" ölçeğinin 0,970 alfa değerleri ile oldukça güvenilir olduğunu söylemek mümkündür.

4.2. Araştırmaya Katılanların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde demografik özelliklere bakılarak ankete katılanların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, işletme yöneticiliği süresi ve mevcut işletmedeki yöneticilik süresi gibi demografik değişken durumları ortaya konulmaktadır. Demografik değişkenlere ait veriler, aşağıda tablolar halinde sunulmaktadır.

Tablo 4.2: Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımları

Yaş	Sayı	%	Geçerli %	Kümülatif %
25-24	39	20,2	20,2	20,2
35-44	33	17,1	17,1	37,3
45-54	57	29,5	29,5	66,8
55 ve üzeri	64	33,2	33,2	100,0
Toplam	193	100,0	100,0	

Tablo 4.2'ye göre ankete katılan yöneticilerin %20,2'si 25-34, %17,1'i 35-44, %29,5'i 45-54, %33,2'si ise 45 ve üzeri yaş aralığında bulunduğu görülmektedir. En fazla oranı 64 kişi ile 55 ve üzeri yaş katılımcılar oluşturmaktayken, en düşük oranı ise 33 kişi ile 35-44 yaş arası katılımcılar oluşturmaktadır. Bu sonuçlara göre katılımcı yöneticilerin 55 ve üzeri yaş aralığında arttığı görülmektedir. 35-44 yaş grubu da ise 33 kişi ile katılım oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	Sayı	%	Geçerli %	Kümülatif %
Bay	152	78,8	78,8	78,8
Bayan	41	21,2	21,2	100,0
Toplam	193	100,0	100,0	

Tablo 4.3'e göre ankete katılan yöneticilerin 152 kişi ile %78,8'lik kısmının bay, 41 kişi ile %21,2'si ise bayanlardan oluştuğu görülmektedir. Bu verilerden hareketle alınan örneklemdaki yöneticilerin çoğunluğunun bay olduğu ve bayanların daha az sayıda yer aldıkları söylenebilir.

Tablo 4.4: Katılımcıların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları

Eğitim Durumu	Sayı	%	Geçerli %	Kümülatif %
İlkokul	5	2,6	2,6	2,6
Ortaokul	31	16,1	16,1	18,7
Lise	59	30,6	30,6	49,2
Ön lisans	85	40,0	40,0	93,3
Lisans ve Lisansüstü	13	6,7	6,7	100,0
Toplam	193	100,0	100,0	

Tablo 4.4'e göre ankete katılan yöneticilerin eğitim durumlarının; %2,6'sı 5 kişi ile ilkokul, %16,1'i 31 kişi ile ortaokul, %30,6'sı 59 kişi ile lise, %40,0'ı 85 kişi ile ön lisans, %6,7'si 13 kişi ile lisans ve lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Örneklemin eğitim durumuna göre dağılımı tablosu incelendiğinde katılımcıların çoğunluğunun %40,0'ının (N=85) ön lisans, en az katılımcının ise %2,6'sının (N=13) düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5: Katılımcıların İşletme Yöneticiliği Sürelerine Göre Dağılımları

Tecrübe Süresi	Sayı	%	Geçerli %	Kümülatif %
1-3 yıl	37	19,2	19,2	19,2
4-6 yıl	60	31,1	31,1	50,3
7-10 yıl	56	29,0	29,0	79,3
10 yıldan fazla	40	20,7	20,7	100,0
Toplam	193	100,0	100,0	

Tablo 4.5'e göre ankete katılan yöneticilerin işletme yöneticiliği sürelerinin; 37 kişinin %19,2 ile 1-3 yıl, 60 kişinin %31,1 ile 4-6 yıl, 56 kişinin %29,0 ile 7-10 yıl, 40 kişinin %20,7 ile 10 yıldan fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Oranların %31,1 ile 4-6 yıl aralığında belirmesi yöneticiliğe yeni başlayanların çoğunlukta olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.6: Katılımcıların Mevcut İşletmedeki Yöneticilik Sürelerine Göre Dağılımları

Tecrübe Süresi	Sayı	%	Geçerli %	Kümülatif %
1-3 yıl	98	50,8	50,8	50,8
4-6 yıl	51	26,4	26,4	77,2
7-10 yıl	29	15,0	15,0	92,2
10 yıldan fazla	15	7,8	7,8	100,0
Toplam	193	100,0	100,0	

Tablo 4.6'ya göre ankete katılan yöneticilerin mevcut işletmedeki yöneticilik sürelerinin; 98 kişinin %50,8 ile 1-3 yıl, 51 kişinin %26,4 ile 4-6 yıl, 29 kişinin %15,0 ile 7-10 yıl, 15 kişinin %7,8 ile 10 yıldan fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Oranların %50,8 ile 1-3 yıl aralığında belirmesi yöneticiliğe yeni veya değişim ile başlayanların çoğunlukta olduğunu göstermektedir.

4.3. Araştırmada Yer Alan Değişkenler İle İlgili Tanımlayıcı İstatistikler

Araştırmada yer alan değişkenler ticaret hukuku farkındalığı kapsamında incelenmiştir. Ankette değişkenleri ölçen her bir önerme için katılımcılardan, “1= Kesinlikle Katılmıyorum, 2= Katılmıyorum, 3= Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum” seçeneklerinden sadece birini işaretlemeleri istenmiştir. Literatüre bakıldığında puanlar 4,21-5,00 aralığında ise 5= Kesinlikle Katılıyorum, 3,41-4,20 aralığında ise 4=Katılıyorum, 2,61-3,40 aralığında ise 3= Kararsızım, 1,81-2,60 aralığında ise 2= Katılmıyorum, 1,00-1,80 aralığında ise 1= Kesinlikle Katılmıyorum şeklinde değerlendirilmektedir.

Ankette, ticaret hukuku farkındalığına ilişkin 14 önerme yer almaktadır. Bu önermelerin frekans analizleri toplu olarak varılmıştır

Tablo 4.7: Ticaret Hukuku Farkındalığına İlişkin Bulgular

ÖNERMELER	A. O (\bar{X})	SS
1. Hukuk eğitimi alan yöneticiler ticari anlamda daha başarılı olmaktadır.	4,47	,990
2. İşletme yöneticiliğinde hukuki farkındalık önemlidir.	4,60	,771
3. Bir işletme yöneticisi olarak hukuki bilgi düzeyimi yeterli buluyorum.	3,73	1,070
4. Bir işletme yöneticisi olarak, yöneticilik süreniz boyunca işletmeniz hukuka aykırılıktan ötürü kanuni bir yaptırımla karşı karşıya kalmaz.	3,74	1,079
5. Yöneticisi olduğunuz işletmenin sahipleri, çalışanları ve tedarikçileri ile hukuki hakları ile ilgili bilgilendirilirler.	3,77	1,047
6. Ticari Şirketler Hakkında Bilgi Düzeyimi yeterli buluyorum.	3,72	1,038
7. Tüketici Hakları Hakkında Bilgi Düzeyimi yeterli buluyorum.	3,72	1,063
8. İşçi-İşveren Hakları Hakkında Bilgi Düzeyimi yeterli buluyorum.	3,69	1,019
9. İş Güvenliği Hakkında Bilgi Düzeyimi yeterli buluyorum.	3,68	1,041
10. Sigorta Hukuku Hakkında Bilgi Düzeyimi yeterli buluyorum.	3,57	1,054
11. Ticaret Sicili Hakkında Bilgi Düzeyimi yeterli buluyorum.	3,62	1,098
12. Haksız Rekabet Hakkında Bilgi Düzeyimi buluyorum.	3,68	1,070
13. Cari Hesaplar Hakkında Bilgi Düzeyimi yeterli buluyorum.	3,70	1,067
14. Kıymetli Evrak Hakkında Bilgi Düzeyimi yeterli buluyorum.	3,72	1,028
Genel Ortalama	3,81	,875

Tablo 4.7'de ticaret hukuku farkındalıklarına ilişkin önermeler yer almaktadır. Bu önermelerin aritmetik ortalamalarının en yüksek ve en düşük (\bar{X})= 4,47-3,57 aralığında “4=Katılıyorum” ve “5=Kesinlikle Katılıyorum” seçeneğine denk geldiği görülmektedir. Anket çalışması katılan yöneticilerin ticaret hukuku farkındalıklarına ilişkin önermelerin genel aritmetik ortalaması (\bar{X})= 3,81'dir. Bu durum ise literatüre “4=Katılıyorum” seçeneğine denk geldiği görülmektedir. Bu durumda katılımcı yöneticiler genel olarak bilgilendirme ve bilgi düzeylerini içeren önermelere genel olarak katılmaktadırlar. En yüksek katılım dercesine sahip önereme “1. Hukuk eğitimi alan yöneticiler ticari anlamda daha başarılı olmaktadır” en düşük katılım dercesine sahip önereme ise “10. Sigorta Hukuku Hakkında Bilgi Düzeyimi yeterli buluyorum” dir.

4.4. Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Yaş Grubu Değişkenine Göre İncelenmesi

Katılımcıların ticaret hukuku farkındalıklarının yaş gurubu değişkenine göre betimsel değerleri verilmiştir.

Tablo 4.8: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Yaş Grubu Değişkenine Göre Değerleri

Ölçek	Yaş	N	\bar{X}	SS
Ticaret Hukuku Farkındalığı	25-34	39	3,67	,82
	35-44	33	3,78	,85
	45-54	57	3,92	,76
	55 ve üzeri	64	3,83	1,02

Ticaret hukuku farkındalığı ölçeğinden aldıkları puanlar ve standart sapmalar sırasıyla; 3,67'ye 0,82, 3,78'e 0,85, 3,92'ye 0,76, 3,83'e 1,02 dir. Bu sonuçlardan hareketle en yüksek puanlamanın 3,92 ile 45-54 yaş grubunda olduğu, en düşük puanlamanın ise 3,67 ile 25-34 yaş grubunda olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4.8'den anlaşıldığı üzere ticaret hukuku farkındalığı ölçeğinden aldıkları puanlar yaş grubuna göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 6.9'da verilmiştir.

Tablo 4.9: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Yaş Grubuna İlişkin Tek Yönlü Varyans Analiz (ANOVA) Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1,503	3	,501		
Grup içi	145,693	189	,771	0,650	0,584
Toplam	147,196	192			

Tablo 4.9'dan anlaşılacağı üzere ticaret hukuku farkındalığı ile yaş grubu arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (F=0,650; P=0,584>0,05). Bu durumda "H₁: Ticaret hukuku farkındalıkları ile yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık vardır " hipotezi reddedilmektedir.

4.5. Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Cinsiyet Değişkenine Göre İncelenmesi

Katılımcıların ticaret hukuku farkındalıklarının cinsiyet değişkenine göre betimsel değerleri verilmiştir.

Tablo 4.10: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Cinsiyet Değişkenine Göre Analizi ve Bağımsız t-İstatistiği Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	sd	t	p
Ticaret Hukuku Farkındalığı	Bay	152	3,80	0,914	193	-,350	,062
	Bayan	41	3,85	0,719			

Tablo 4.10'da görüldüğü üzere araştırmaya 152 bay ve 41 bayan yönetici katılmıştır. Sırasıyla katılımcıların ticaret hukuku farkındalığı ölçeğinden aldıkları puanlar ve standart sapmalar; 3,80'e 0,914, 3,85'e 0,719 dur. Bu sonuçlardan hareketle en yüksek puanlamanın bayan katılımcılarda en düşük puanlama ise bay katılımcılardadır. Yapılan karşılaştırmada gruplar arasında anlamlı fark

tespit edilmiştir. $t(193) = -3,350$, $p < 0,05$. Bu durumda "H₂: Ticaret hukuku farkındalıkları ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık vardır " hipotezi reddedilmektedir.

4.6. Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre İncelenmesi

Katılımcıların ticaret hukuku farkındalıklarının eğitim durumu değişkenine göre betimsel değerleri verilmiştir.

Tablo 4.11: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Eğitim Durumu Değişkenine Göre Değerleri

Ölçek	Eğitim Durumu	N	\bar{X}	SS
Ticaret Hukuku Farkındalığı	İlkokul	5	3,31	,86
	Ortaokul	31	3,69	1,13
	Lise	59	3,77	,88
	Ön lisans	85	3,94	,79
	Lisans ve Lisansüstü	13	3,69	,64

Eğitim durumuna göre katılımcıların ticaret hukuku farkındalığı ölçeğinden aldıkları puanlar ve standart sapmalar sırasıyla; 3,31'e 0,86, 3,69'a 1,13, 3,77'ye 0,88, 3,94'e 0,79 ve 3,69'a 0,64 dür. Bu sonuçlardan hareketle en yüksek puanlamanın 3,94 ile ön lisans olduğu, en düşük puanlamanın ise 3,31 ile ilkokul da olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4.11'den anlaşıldığı üzere ticaret hukuku farkındalığı ölçeğinden aldıkları puanlar eğitim durumuna göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 6.12 de verilmiştir.

Tablo 4.12: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Eğitim Durumuna İlişkin Tek Yönlü Varyans

Analiz (ANOVA) Sonuçları					
Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	3,403	4	,851		
Grup içi	143,793	188	,765	1,112	0,352
Toplam	147,196	192			

Tablo 4.12'den anlaşılacağı üzere ticaret hukuku farkındalığı ile eğitim durumuna arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucuna ulaşılmıştır ($F=1,112$; $P=0,352 > 0,05$). Bu durumda "H₃: Ticaret hukuku farkındalıkları ile eğitim durumu arasında anlamlı bir farklılık vardır" hipotezi reddedilmektedir.

4.7. Ticaret Hukuku Farkındalıklarının İşletme Yöneticiliği Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi

Katılımcıların ticaret hukuku farkındalıklarının işletme yöneticiliği süresi değişkenine göre betimsel değerleri verilmiştir.

Tablo 4.13: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının İşletme Yöneticiliği Süresi Değişkenine Göre Değerleri

Ölçek	Deneyim Tecrübe	N	\bar{X}	SS
Ticaret	1-3 yıl	37	3,43	,92
Hukuku	4-6 yıl	60	3,93	,77
Farkındalığı	7-10 yıl	56	3,89	,81
	10 yıldan fazla	40	3,90	,99

İşletme yöneticiliği süresine göre katılımcıların ticaret hukuku farkındalığı ölçeğinden aldıkları puanlar ve standart sapmalar sırasıyla; 3,43'e 0,92, 3,93'e 0,77, 3,89'a 0,81 ve 3,90'a 0,99 dur. Bu sonuçlardan hareketle en yüksek puanlamanın 3,93 ile 4-6 yıl tecrübe sahibi olan katılımcılarda, en düşük puanlamanın ise 3,43 ile 1-3 yıl tecrübeye sahibi olan katılımcılarda olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo.4.13'den anlaşıldığı üzere ticaret hukuku farkındalığı ölçeğinden aldıkları puanlar işletme yöneticiliği süresine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 6.14'te verilmiştir.

Tablo 4.14: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının İşletme Yöneticiliği Süresine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analiz (ANOVA) Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	6,949	3	2,316		
Grup içi	140,248	189	,742	3,121	0,027
Toplam	147,196	192			

Tablo 4.14'dan anlaşılacağı üzere ticaret hukuku farkındalığı ile işletme yöneticiliği süresi arasında anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir ($F=3,121$; $P=0,027>0,05$). Bu farklılaşmanın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu anlamak için LSD testi yapılmış ve sonuçlar Tablo.9.40 de verilmiştir.

Tablo 4.15: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının İşletme Yöneticiliği Süresine İlişkin LSD Test Sonuçları

Eğitim Durumunuz		Ortalamalar Arası Fark (I-J)	Standart Hata	p
1-3 yıl	4-6 yıl	-,50431*	,18006	,006
	7-10 yıl	-,46111*	,18250	,012
	10 yıldan fazla	-,46979*	,19649	,018
4-6 yıl	1-3 yıl	,50431*	,18006	,006
	7-10 yıl	,04320	,16006	,788
	10 yıldan fazla	,03452	,17584	,845
7-10 yıl	1-3 yıl	,46111*	,18250	,012
	4-6 yıl	-,04320	,16006	,788
	10 yıldan fazla	-,00867	,17833	,961
10 yıldan fazla	1-3 yıl	,46979*	,19649	,018
	4-6 yıl	-,03452	,17584	,845
	7-10 yıl	,00867	,17833	,961

*p<0,05

Tablo 4.15'de verilen LSD analiz sonuçlarına göre işletme yöneticiliği süresi 1-3 yıl olan katılımcıların ticaret hukuku farkındalıkları 4-6 yıl, 7-10 yıl ve 10 yıldan fazla işletme yöneticiliği tecrübesine sahip olanlardan anlamlı derecede daha düşüktür. Bu durumda "H₀: Ticaret hukuku farkındalıkları ile işletme yöneticiliği süresi arasında anlamlı bir farklılık vardır ", hipotezi kabul edilmektedir.

4.8. Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Mevcut İşletmedeki Yöneticilik Süresi Değişkenine Göre İncelenmesi

Katılımcıların ticaret hukuku farkındalıklarının mevcut işletmedeki yöneticilik süresi değişkenine göre betimsel değerleri verilmiştir.

Tablo 4.16: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Mevcut İşletmedeki Yöneticilik Süresi Değişkenine Göre Değerleri

Ölçek	Deneyim Tecrübe	N	\bar{X}	SS
Ticaret Hukuku Farkındalığı	1-3 yıl	98	3,64	,92
	4-6 yıl	51	3,95	,86
	7-10 yıl	29	4,08	,68
	10 yıldan fazla	15	3,96	,83

Mevcut işletmedeki yöneticilik süresine göre katılımcıların ticaret hukuku farkındalığı ölçeğinden aldıkları puanlar ve standart sapmalar sırasıyla; 3,64'e 0,92, 3,95'e 0,86, 4,08'e 0,68 ve 3,96'a 0,83 dür. Bu sonuçlardan hareketle en yüksek puanlamanın 4,08 ile 7-10 yıl tecrübe sahibi olan katılımcılarda, en düşük puanlamanın ise 3,64 ile 1-3 yıl tecrübeye sahibi olan katılımcılarda olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo.4.16'dan anlaşıldığı üzere ticaret hukuku farkındalığı ölçeğinden aldıkları puanlar mevcut işletmedeki yöneticilik süresine göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığın anlamlı olup olmadığını tespit etmek için tek yönlü varyans (ANOVA) analizi yapılmıştır ve sonuçlar Tablo 6.17'de verilmiştir.

Tablo 4.17: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Mevcut İşletmedeki Yöneticilik Süresine İlişkin Tek Yönlü Varyans Analiz (ANOVA) Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar Arası	6,251	3	2,084		
Grup içi	140,946	189	,746	2,794	0,042
Toplam	147,196	192			

Tablo 4.17'den anlaşılacağı üzere ticaret hukuku farkındalığı ile mevcut işletmedeki yöneticilik süresi arasında anlamlı derecede farklılaştığı görülmektedir (F=2,794; P=0,042>0,05). Bu farklılaşmanın hangi grup ya da gruplar arasında olduğunu anlamak için LSD testi yapılmış ve sonuçlar Tablo.6.18 de verilmiştir.

Tablo 4.18: Ticaret Hukuku Farkındalıklarının Mevcut İşletmedeki Yöneticilik Süresine İlişkin LSD Test Sonuçları

Eğitim Durumunuz		Ortalamalar Arası Fark (I-J)	Standart Hata	p
1-3 yıl	4-6 yıl	-,31025*	,14910	,039
	7-10 yıl	-,43915*	,18255	,017
	10 yıldan fazla	-,31501	,23943	,190
4-6 yıl	1-3 yıl	,31025*	,14910	,039
	7-10 yıl	-,12890	,20084	,522
	10 yıldan fazla	-,00476	,25365	,985
7-10 yıl	1-3 yıl	,43915*	,18255	,017
	4-6 yıl	,12890	,20084	,522
	10 yıldan fazla	,12414	,27465	,652
10 yıldan fazla	1-3 yıl	,31501	,23943	,190
	4-6 yıl	,00476	,25365	,985
	7-10 yıl	-,12414	,27465	,652

*p<0,05

Tablo 4.18'de verilen LSD analiz sonuçlarına göre mevcut işletmedeki yöneticilik süresi 1-3 yıl olan katılımcıların ticaret hukuku farkındalıkları 4-6 yıl ve 7-10 yıl işletme yöneticiliği tecrübesine sahip olanlardan anlamlı derecede daha düşüktür. Bu durumda "H₅: Ticaret hukuku farkındalıkları ile mevcut işletmedeki yöneticilik süresi arasında anlamlı bir farklılık vardır", hipotezi kabul edilmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Ticari işletme kanunda tamamen açık olarak tanımlanmamış olsa bile, yasalar ticaret hukukunun temelini oluşturmaktadır. TTK'de geçen madde 11/1'de bahsedilen ticarethane, fabrika ve ticari şekilde işletilen işletmeler olarak tanımlanmakta ve ticari işletmeler olarak sayılmaktadır. Burada sadece hangi işletmelerin ticari işletme olabileceği anlatılmak istenmiştir. Tanım bakımından ise Ticaret Sicili Tüzüğü'nde en önemli düzenlemeye yer verilmektedir. Buradaki tanımda ise açıkça belirtilmiş ve gelir sağlama hedefi olmayan ve süreklilik arz etmeyen faaliyetlerle Türk Ticaret Kanunu'nun madde 17'sinde anlatılan esnaf işletmesi, sınır düzeyini geçmeyen işlemler ticari işletme sayılmayacağı anlatılmıştır (TST. 14/II).

Türk Ticaret Kanunu ticari işletmelerden tarafından büyük bir önem taşısa da doğrudan yasada tanımlanmadığından ve ticari işletme kavramının kanunda yer almaması, diğer taraftan ticarethane, fabrika ve ticari şekilde işletilen diğer müesseselerin tanımının yapılması sanki ticari işletmeyi tanımlanması açısından bahsi geçen üç işletme türüne aitmiş gibi bir düşünce uyandırdığından oldukça gereksiz niteliktedir. Ticari işletmenin malvarlığını oluşturan iktisadi değerler tahdidi olacak şekilde değil, sadece çok özgün olan örnekler olarak (tadadi) sayılmışlardır. Bu bağlamda ticari işletme bir bütün olarak ele alınmalıdır.

Ticari hayatı yakından ilgilendiren ve yeniden yapılandırılarak düzenlenen 6102 sayılı yeni Türk Ticaret Kanunu pek çok esasları içermekte bu yönüyle de toplumun bütün olarak ilgilendiren ve bilgilendiren temel bir kanun olarak bilinmektedir. Genel olarak gerekçesine bakıldığında ise kanunu düzenleyenlerin böylesine temel bir kanunu düzenlerken ticari hayatı bunlarla birlikte yapılan bütün iş ve işlemleri daha hızlı, pratik yapılabilmesi, ticari hayatta her türlü işlemlerin kolaylığının sağlanması ve bu alanda her türlü işlemlerin şeffaflığı ve esnekliği de bazı temel amaçları göz önünde bulundurduğunu göstermektedir. Bu amaçların yerine getirilmesi de zamana bağlı olarak gözetilecektir. Ancak bu alanda devam eden tartışmalarda uzun bir süre yerine koruyacak gibi görülmektedir. Yeni kanunla eski kanun hükümleri revize edilmekle birlikte uygulamada daha kolay ve anlaşılacağı bir dile çevirmek diğer yandan da günümüz koşullarına da gerektirdiği bir takım yeni kanunlara da yer verilmektedir.

Bu çalışmamızda, Gaziantep ilinde bulunan halı ve iplik işletmeleri yöneticilerinin ticaret hukuku farkındalıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. İşletme yöneticilerinin ticaret hukuku farkındalıkları ile demografik özelliklere göre farklılıkların incelenmesi araştırma kapsamında ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilmektedir:

Ticaret Hukuku Farkındalığı ölçeğinin güvenilirliği 0,970 alfa değerleri ile oldukça güvenilir olarak kabul edilmiştir. Katılımcı yöneticilerin demografik değişkenlere göre dağılımları:

- Yaş dağılımlarının 55 ve üzeri yaş aralığında arttığı, 35-44 yaş grubu da ise 33 kişi ile katılım oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.
- Cinsiyet dağılımlarının çoğunluğunun bay olduğu ve bayanların daha az sayıda yer aldıkları görülmektedir.
- Eğitim durumu dağılımlarının çoğunluğunun %40,0'ının (N=85) ön lisans, en az katılımcının ise %2,6'sının (N=13) düzeyinde eğitime sahip olduğu görülmektedir.
- İşletme Yöneticiliği Süresi dağılımlarının çoğunluğunun 4-6 yıl aralığında belirmesi yöneticiliğe yeni başlayanların çoğunlukta olduğunu göstermektedir.
- Mevcut İşletmedeki Yöneticilik Süresi dağılımlarının çoğunluğunun 1-3 yıl aralığında belirmesi yöneticiliğe yeni veya değişim ile başlayanların çoğunlukta olduğunu göstermektedir.

Araştırmada yer alan değişkenler ile ilgili tanımlayıcı istatistikler göre katılımcıların ortalamalarının en yüksek ve en düşük (\bar{X})= 4,47-3,57 aralığında "4=Katılıyorum" ve "5=Kesinlikle

Katılıyorum” seçeneğine denk geldiği görülmektedir. Anket çalışması katılan yöneticilerin ticaret hukuku farkındalıklarına ilişkin önermelerin genel aritmetik ortalaması $(\bar{X}) = 3,81$ 'dir. Bu durum ise literatüre “4=Katılıyorum” seçeneğine denk geldiği görülmektedir. Bu durumda katılımcı yöneticiler genel olarak bilgilendirme ve bilgi düzeylerini içeren önermelere genel olarak katılmaktadırlar. Bu durum katılımcı yöneticilerin ticaret hukuku farkındalıklarının yüksek olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Halı ve iplik işletme yöneticilerinin ticaret hukuku farkındalıklarının yaş, cinsiyet, eğitim durumu değişkenine göre anlamı bir farklılığın olmadığı ancak işletme yöneticiliği ve mevcut işletme yöneticiliği süreleri arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. İşletme yöneticiliği süresi 1-3 yıl olan katılımcıların ticaret hukuku farkındalıkları 4-6 yıl, 7-10 yıl ve 10 yıldan fazla işletme yöneticiliği tecrübesine sahip olanlardan anlamlı derecede daha düşüktür ayrıca mevcut işletmedeki yöneticilik süresi 1-3 yıl olan katılımcıların ticaret hukuku farkındalıkları 4-6 yıl ve 7-10 yıl işletme yöneticiliği tecrübesine sahip olanlardan anlamlı derecede daha düşüktür. Bu durum göstermektedir ki yöneticilerin tecrübe süresi arttıkça ticaret hukuku farkındalıkları önemli derecede artmaktadır.

Yapılan bu araştırmanın kısıtları, sadece bir ili kapsamı, iş kollarının birbirine benzer olması ve farklı kategorilere ayrılamamasıdır. Bu kısıtların ortadan kalktığı ve ülke genelini temsil edecek bir araştırmayla çok daha farklı sonuçlarla ulaşmanın mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bütün bunların yanında örnekleme alınan Gaziantep ilinde bulunan halı ve iplik işletme yöneticilerinin ticaret hukuku farkındalıklarının genel olarak yüksek olduğu ayrıca elde edilen bulgular doğrultusunda tecrübe ile ticaret hukuku farkındalığının arttığı sonuçlarına ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- BAHTİYAR, MEHMET (2012), “Ticari İşletme Hukuku” 11. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.
- BAŞOĞLU, BAŞAK VE KADİR BERK KAPANCI (2016), “Ttk ve İlgili Mevzuat” Vedat Kitapçılık, İstanbul.
- ÇETİNER, SELMA VE A. EBRU BOZKURT YÜKSEL (2017), “Ticari İşletme ve Şirketler Hukuku” Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- EMİNOĞLU, CAFER (2014), “Türk Ticaret Kanunu'nda Kurumsal Yönetim” On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.
- KARAHAN, SAMİ (2004), “Ticari İşletme Hukuku” Mimoza Yayınları, İstanbul.
- KARAHAN, SAMİ VE İBRAHİM ARSLAN (2015), “Türk Ticaret Kanunu ve İlgili Mevzuat” Mimoza Yayınları, İstanbul.
- KAYAR, İSMAİL (2015), “Ticaret Hukuku” 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- KOÇEL, TAMER (2014), “İşletme Yöneticiliği” Beta Yayınları, İstanbul.
- KÖSE, RABİA (2016), “Ticaret Hukuku” Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- MUCUK, İSMET (2013), “Modern İşletmecilik” Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- MUTLUER, M. KAMİL VE TALYA ŞANS UÇARYILMAZ (2014), “İşletme Hukuku” Turhan Kitabevi, İstanbul.
- ŞANLI, CEMAL VE NURAY EKŞİ (2005), “Uluslararası Ticaret Hukuku” Arıkan Basım Yayın, İstanbul.
- TAŞKENT, SAVAŞ (2012), “İşletme Hukuku Bilgisi” Beta Yayınları, İstanbul.
- Türk Ticaret Kanunu (2011), “6102 Sayılı Kanun” Yayımlandığı Resmi Gazete Tarih: 14/2/2011. Resmi Gazete Sayı: 27846. Cilt: 50.
- ÜLGEN, HÜSEYİN, MEHMET HELVACI, ABUZER KENDİGELEN, ARSLAN KAYA VE FÜSUN NOMER ERTAN (2015), “Ticari İşletme Hukuku” On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

TÜRKİYE’DE LOJİSTİK ÜZERİNE YAPILMIŞ LİSANSÜSTÜ TEZLERİN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

BİBLİOMETRIC ANALYSIS OF POSTGRADUATE THESES PERFORMED ON LOGISTICS IN TURKEY

Gülhan DURAN*
Süha ÇELİKKAYA**

Öz

Lojistik kavram itibariyle yeni olmakla birlikte özellikle firma performansını rekabet gücü açısından etkilediği için büyük önem taşımaktadır. İlk kez 20. yüzyılın başında literatürde adı geçen ve zamanla önemi artan lojistik kavramı Türkiye’deki pek çok akademik çalışmada da ele alınmıştır. Bu bağlamda çalışmanın amacı Türkiye’de akademik yazma alanında lojistik üzerine yapılan lisansüstü tezleri çeşitli açılardan incelemektir. Çalışmanın verileri “YÖK Ulusal Tez Merkezinin” veri tabanından elde edilmiştir. 2000-2019 tarihleri arasında işletme alanında lojistik ile ilgili 529 tez çalışması tespit edilmiştir. Bunların 408’i yüksek lisans tezinden, 121 tanesi de doktora tezinden oluşmaktadır. Hazırlanan verilerin analizinde bibliyometrik yöntemden faydalanılmıştır. Çalışmanın hedefi, lojistik hakkında akademik yazında hangi konularda yoğunlaşma olduğunun belirlenmesidir. Araştırma sonucunda lojistik ile ilgili yapılan tez çalışmalarının daha çok firmalar açısından performans ölçümü, konum, lojistik köy ve tedarik zinciri yönetimi başlıkları altında toplandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometrik Analiz, Lisansüstü Tezler, Lojistik.

Jel Kodları: B17,R11, R15.

Abstract

Besides being a new concept, logistics plays a crucial role by affecting the performance of a company in terms of competitive capacity. Coined for the first time in early 20th century and growing in importance ever since, the concept of logistics has been addressed in many academic studies. In this respect the aim of this study is to examine from various aspects the postgraduate theses written about logistics in field of academic writing in Turkey. Data of the study were obtained from the database of “Council of Higher Education (YÖK) National Thesis Center”. 529 thesis studies were detected about logistics in field of business administration between 2000 and 2019. 408 of these studies are postgraduate thesis, and 121 of them are doctorate thesis. Bibliometric method was employed for analysis of the data collected. The aim of the study is to determine on which aspects of logistics there has been a concentration in academic writings. As a result of the study, it was determined that thesis studies performed as to logistics are centered upon performance measurement for firms, location, freight village and supply chain.

Key Words: Bibliometric Analysis, Postgraduate Theses, Logistics.

Jel Codes: B17,R11, R15.

* Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, e-mail: gulhanduran15@hotmail.com ORCID: 0000-0002-5924-7724

** Dr. Öğretim Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, e-mail: suhacelikkaya@sdu.edu.tr ORCID: 0000-0002-4104-1680

1.GİRİŞ

Değişen dünya koşulları ile birlikte toplumun gereksinimleri ve firmaların çalışma şekilleri hızla yenilenerek rekabet yöntemlerinin geliştirilmesine ön ayak olmuştur. Bu durum ise lojistik faaliyetlerin önemini arttırmıştır (Küçük, 2011:29). Lojistik, ilk defa 1905 yılında askeri bir terim olarak orduların sahip olduğu malzeme ve personelin taşınma, bakım, tedarik ve yenilenmesi hizmetlerinin gerçekleştirilmesi olarak kullanılmaktadır (Kobu, 2003:237). 1916'da Arch W. Shaw lojistiğin stratejik yanına dikkat çeken “İş Dünyasındaki Problemlere Yaklaşım” adlı kitabını yayınlamış ve aynı dönem içerisinde L.D.H. Weld dağıtım kanalları ve pazarlama elemanları kavramlarını tanıtmıştır (Stock ve Lambert, 2001:2). Lojistik bu açıdan ele alındığında bir operasyonun ya da planın ayrıntılı olarak örgütlenmesi ve uygulanması olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda lojistik bilim ve sanat dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakımdan lojistiğin mühendislik teknikleri, uygulama, üretim, geliştirme ve operasyonla ilgili olan alanları bilimsel olarak nitelendirilmektedir. Sanat dalı olarak bakılan kısmına ise geliştirilmiş insan tecrübesi, olumlu sonuçlar için bilimsel verilerle yenilikçi düşünce çalışmaları örnek verilmektedir (Langford, 1995:13). Lojistikte temel hedef ise, kaynakları kullanmak, müşteri hizmetlerinde yüksek bir kaliteyi yakalamak ve rekabet üstünlüğü elde etmektir (Çancı ve Erdal, 2003: 35).

Rekabet üstünlüğü elde etmenin en önemli unsuru iyi bir lojistik yönetimi faaliyeti ile gerçekleştirilmektedir. Bu faaliyetler içerisinde; Enformasyon, Elleçleme, Envanter yönetimi, Nakliye, Depolama, Sipariş işleme, Ambalajlama, Satın alma yönetimi yer almaktadır (Beşli, 2004:12). Lojistik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için güçlü bir organizasyon ve planlanan bu organizasyonların verimli şekilde uygulanması gereklidir (Duran, 2017:110). Ancak, lojistik faaliyetlerin karmaşık ilişkiler ağına dönüşmesi karşımıza yeni bir yapı olan “Tedarik Zinciri Yönetimi” kavramını getirmektedir. Bu kavramla vurgulanmak istenen piyasadaki talep durumu çerçevesinde, firmaların tedarik kanallarının lojistik yönetimi ile değerlendirilmesini sağlamaktır (Demirkollu, 2001:3). 1970'lerden bu yana firmalar ekonomik güçlerin etkisi, yabancı rekabeti, hızlı performans gereksinimleri ile lojistiğin öneminin artmasında birer araç olmuştur. Diğer yandan lojistiğin öneminin önümüzdeki süreçte daha da artacağı düşünülmektedir (Suvacı, 2016:264). Lojistiğin, geçmişten günümüze dönüşümü incelenirse giderek ihtiyaç haline geldiği ve rekabet sağlama unsuruna dönüştüğü görülmektedir. Bu yaşanan dönüşümü literatürde yer alan kitap, makale ve uluslararası katılımın olduğu çok sayıda kongre (EMEA, TRANSLOG, IL and SCC vd.) ile görmek mümkün olmaktadır. Lojistik araştırmaları incelendiğinde bu alandaki çalışmaları ele alacak ve de araştırmaların meydana getirdiği kavramsal çerçevenin değişimini yansıtacak yöntemlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Lojistik araştırmalarında meydana gelen değişimin gözlemlenebilmesi ve bilimsel yayınlardaki gelişimin belirlenebilmesi hususunda bibliyometrik çalışmalar farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Bibliyometrik yöntem, literatürdeki araştırma politikalarının tespit edilmesinde ve yayınlara yönelik politika üretilmesinde kullanılmakta olan bir araçtır.

Çalışmada, 2000-2019 döneminde Türkiye'de lojistik alanında yer alan lisansüstü tez çalışmaları bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmektedir. Literatürde lojistik alanındaki lisansüstü tezlere yönelik bir bibliyometrik analiz çalışmasına rastlanmamıştır. Bu kapsamda, araştırmanın örnekleme önceden belirlediğimiz anahtar kelimeler üzerinden YÖK tez merkezi veri tabanında, 2000-2019 döneminde işletmecilik alanında yapılmış lisansüstü çalışmalardır. Araştırma bu örneklem ile kısıtlandırılmıştır.

2.BİBLİYOMETRİYE İLİŞKİN LİTERATÜR ÇALIŞMALARI

Bibliyometri tanım olarak nicel analiz yöntemlerini ifade eden matematiksel ve istatistiksel yöntemlerin uygulanabildiği ortamı ifade etmektedir (Pritchard, 1969:348). Bibliyometri çalışmaları fen bilimleri ve sağlık bilimleri alanlarında yoğunlaşsa da özellikle sosyal bilimler alanında kullanımının arttığı gözlemlenmektedir. Bibliyometri terimi ilk olarak P. Otlet tarafından 1934 yılında ele alınmıştır. Daha sonra Pritchard, 1969 yılında “İstatistiksel Bibliyografya mı Yoksa Bibliyometri mi?” başlıklı makalesinde kütüphane ve bilgi bilimi yazınında bu terimi ilk kez kullanmıştır (Pritchard, 1969:348). Türkiye’de hazırlanan ilk bibliyometrik çalışma ise Özünönü (1970) ye aittir. Çalışmada Türkiye’nin temel bilimlerdeki durumu incelenerek belirli alanlardaki bilimsel verimliliğinin ölçülmesine yönelik bulgular ortaya koyulmuştur (Suvacı, 2016:265).

Türkiye’de yapılan bibliyometrik çalışmalara bakıldığında genellikle lisansüstü tez ve akademik makale üzerine yoğunlaşıldığı görülmektedir. Lisansüstü tez çalışmalarında ulusal tez veri tabanından faydalanılırken, makale üzerine yapılan bibliyometrik çalışmalarda ise doğrudan dergi incelemesi ya da konu/alan incelemesi yapıldığı gözlemlenmiştir. Türkiye’deki lisansüstü tezlere yönelik hazırlanan bibliyometrik çalışmalar Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Bibliyometrik Analiz Yöntemiyle Yapılmış Bazı Çalışmalar

Yazarlar	Yıl	Konu	İçerik
Durmuş, Kaya	2018	Vakıflar Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezler.	197 Yüksek Lisans 64 Doktora
Çelikkaya	2018	Isparta Üzerine Yazılan Lisansüstü Çalışmalar.	699 Yüksek Lisans 99 Doktora 44 Uzmanlık
Kavakçı, Yardımcıoğlu	2017	İbni Haldun Üzerine Yapılmış Lisansüstü Çalışmalar.	68 Yüksek Lisans 15 Doktora
Beşel	2017	Maliye Alanında Yapılmış Lisansüstü Çalışmalar.	1380 Yüksek Lisans 334 Doktora
Çabukoğlu, Yardımcıoğlu	2017	İktisat Alanında Yapılmış Doktora Tezleri.	1564 Doktora
Selçuk, Yardımcıoğlu	2017	İslam Ekonomisi ve Finansı Alanında Lisansüstü Tezler.	326 Yüksek Lisans 75 Doktora
Kan	2017	Akademik Yazma Alanında Yapılan Lisansüstü Tezler.	29 Yüksek Lisans 19 Doktora
Canbulat Vd.	2016	ABD ve Kanada’da Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Tezler.	18 Yüksek Lisans 135 Doktora
Yazıcı, Bekereci	2016	Fen Bilimleri Eğitimi Alanında 2012-2014 Yılları Arasında Yapılan Doktora Tezleri.	36 Doktora
Güngörmüş	2016	Muhasebe Standartlarına Yönelik Yazılan lisansüstü çalışmalar.	272 Yüksek Lisans 40 Doktora
Tayfun Vd.	2016	Turizm Alanında Yazılan Lisansüstü Tezler.	269 Yüksek Lisans 69 Doktora

Bayın	2015	Sağlık Turizmi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezler.	78 Lisans 15 Doktora	Yüksek
Gül vd.	2015	Sağlık Yönetimi Lisansüstü Programlarında Yapılan Tezler.	449 Lisans 33 Doktora	Yüksek
Mendeş Pekdemir vd.	2015	İstanbul Üniversitesi İşletme Yönetimi ve Organizasyon Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri.	59 Lisans 43 Doktora	Yüksek
Durukan vd.	2015	Okul Öncesi Eğitimi Alanında Yapılan Yüksek Lisans Tezleri.	326 Lisans	Yüksek
Coşkun vd.	2014	Özel Eğitim Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezler.	61 Lisans 11 Doktora	Yüksek
Aktan	2014	Stratejik Planlama Alanında Yapılan Lisansüstü Tezler.	135 Lisans 15 Doktora	Yüksek
Alkan	2014	Muhasebe Alanında Yapılan Lisansüstü Tezler.	530 Lisans 126 Doktora	Yüksek
Nergiz	2014	Lisansüstü Turizm Tezleri.	1565 Lisans 783 Doktora	Yüksek
Küçükoğlu, Ozan	2013	Sınıf Öğretmenliği Alanındaki Lisansüstü Tezler.	408 Lisans 55 Doktora	Yüksek
Akdeve, Köseoğlu	2013	İş Etiği Alanındaki Akademik Çalışmalar.	90 Lisans 23 Doktora	Yüksek
Tatlı, Adıgüzel	2012	Lisansüstü Karşılaştırmalı Eğitim Tezler.	45 9 Doktora	Yüksek
Uygun	2012	Eğitim Tarihi Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezler.	53 Lisans 8 Doktora	Yüksek
Benligiray	2012	Bankacılık Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezler.	1483 Lisans 287 Doktora	Yüksek
Karadağ	2009	Eğitim Bilimleri Alanında Yapılmış Doktora Tezleri.	211 Doktora	
Küçük	2002	Osmanlı Üzerine Yapılan Tezler.	4500 Lisansüstü	

Lojistik alanında tezlere yönelik herhangi bir araştırma yapılmamış olsa da makale çalışmaları üzerine yapılan bibliyometrik çalışmalar bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri Wegner ve Kemmerking'e (2010:371) aittir. Çalışmada lojistik alanında 1998-2007 yılları arasında hazırlanan eserler incelenmiştir. Genel olarak çalışma, lojistik alanında işletmelere yapılan anketlere cevap verme konusunda sıkıntı yaşanıp yaşanmadığını ölçmeyi hedeflemiştir. Bir diğer çalışmada, Georgi vd. (2013:530) Lojistik ve Tedarik Zinciri alanındaki çalışmaları dört uluslararası alanda yayımlanan derginin sayıları çerçevesinde bibliyometrik analiz ile incelenmiştir. Çalışma kapsamında 412 makale incelenmiş ve 17.000 kaynakça ele alınmıştır. Ayrıca atıf akışı ve en çok atıf yapılan çalışmalarda belirlenmiştir. Benzer bir çalışma yeşil tedarik zinciri üzerinde yapılmıştır. Bu alanda yayımlanmış, 1992-2013 yılları arasında yer alan toplam 1586 makalenin 884 tanesini ele almıştır (Fahimnia vd. 2015:105). Son olarak da Suvacı (2016:265) sosyal bilimler veri tabanında yayımlanan lojistik ve tedarik zinciri alanında yayımlanan 34 makaleyi bibliyometrik analiz ile incelemiştir. Türkçe yazında

lojistik alanında tezler üzerine bibliyometrik analiz çalışmasına rastlanılmamıştır. Bunun en önemli sebebinin sosyal bilimler alanında yeni olması gösterilebilir. Fakat dünyada lojistik, firmalar ve akademik çevre tarafından önemsenmektedir. Bu sebeple çalışmada lojistiğin bibliyometrik profili ortaya konularak bu alanın eksik ve/veya üstün olan tarafları tespit edilmeye çalışılmış. alan yazındaki bir açığın kapatılabileceği düşünülmektedir.

3.YÖNTEM

Çalışmada, YÖK tez veri tabanında bulunan lojistik konulu işletme alanında hazırlanmış olan lisansüstü tez çalışmaları incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda YÖK tez veri tabanında yer alan 529 tez çalışması araştırılmıştır. Çalışmada 2000 yılından 2019 yılına kadarki süreç içerisinde yayımlanan tez çalışmaları taranmıştır. Gerçekleştirilen tarama işlemi neticesinde 408 yüksek lisans ve 121 doktora tez çalışması incelenmiştir. Çalışmada bir sonraki aşama olarak tez çalışmalarını incelemek için parametreler belirlenmiştir. Lisansüstü tez çalışmalarının künyesini ortaya koymak için yayınlandığı üniversite, yayın yılı, yazarların danışmanlarının akademik unvanları, sayfa sayısı aralıkları, araştırmanın türü, yayın dili ve anahtar kelimeler dikkate alınmıştır.

3.1.Araştırma Yaklaşımı

Çalışmada yer alan parametre kapsamı aşağıdaki şekilde belirlenmiştir.

Tezlerin Türü: Parametre, hazırlanan tezlerin yüksek lisans ve doktora olarak ayırımı tanımlamaktadır.

Yayın Yılı: 2000-2019 yılları arasında yayımlanan lisansüstü tez çalışmalarını kapsamaktadır.

Yazım Dili: Çalışmaların hangi dillerde hazırlandığını tanımlamaktadır.

Yazarların Danışmanlarının Akademik Unvanları: Tezi hazırlayan yazarların danışmanlarının tez yayımlandığı esnada sahip oldukları akademik unvanı tanımlamaktadır.

Sayfa Aralığı: Lojistik konulu yazılan tezlerin sayfa aralığını belirlemektedir.

Konularına Göre: Yapılan çalışmanın lojistik konu başlığında hangi alt başlıkta hazırlandığını tanımlamaktadır.

Araştırma Yöntemi: Çalışmanın nitel mi yoksa nicel olarak mı hazırlandığını tanımlamaktadır.

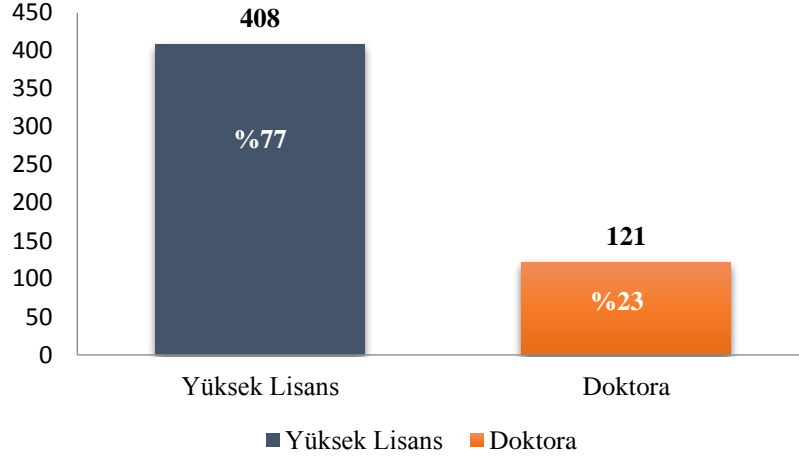
Yayımlanan Üniversitelere Göre Dağılımı: Parametre yazarların tez çalışmalarını hazırladıkları üniversiteleri belirtmektedir.

Anahtar Kelimeler: Parametre ile çalışmaların odaklandığı temel noktayı belirtmek için anahtar kelimeler ele alınmaktadır.

3.2.Bulgular

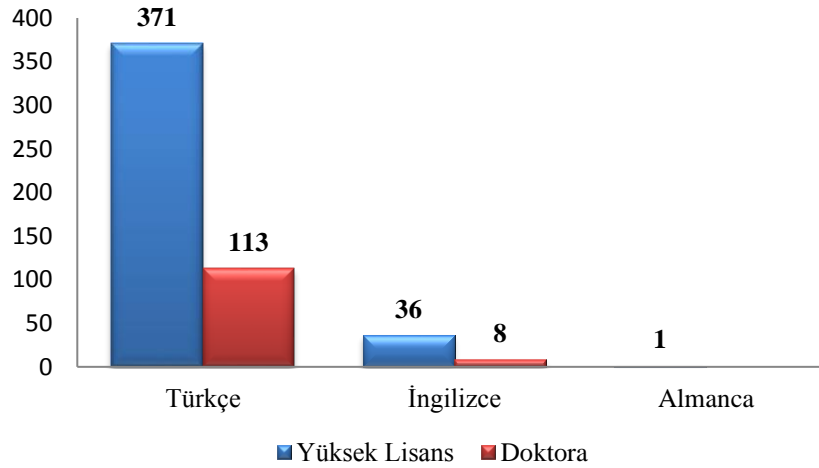
Çalışmada, 2000-2019 yılları arasında YÖK tez veri tabanında yer alan 90 farklı üniversitenin tez çalışmaları araştırılmıştır. Araştırmanın geneline dair gözlemlenen veriler tablolar ve grafikler aracılığı ile aktarılmıştır.

Grafik 1: Lisansüstü Tezlerin Türlerine Göre Dağılımı

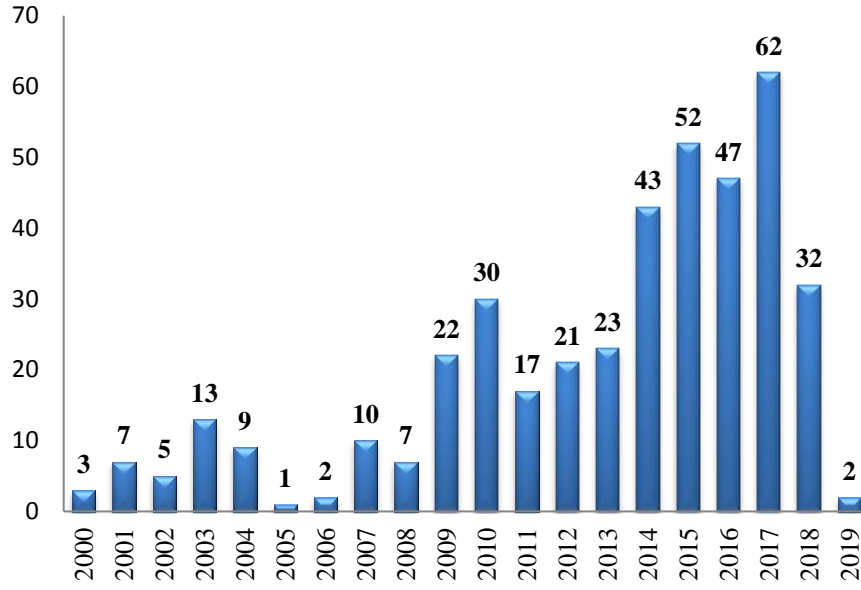
Çalışmada 408'i yüksek lisans, 121'i doktora olmak üzere toplam 529 lisansüstü tez analiz edilmiştir. Buna göre 2000-2019 yılları arasında hazırlanan lisansüstü tezlerin %77'si yüksek lisans, %23'ü ise doktora tez çalışmasıdır. Bu durum, lojistik hakkında yapılmış olan yüksek lisans tezlerinin doktora seviyesinde yapılan tezlerin 3 katı olduğunu göstermektedir.

Grafik 2: Lisansüstü Tezlerin Yazım Dillerine Göre Dağılımı

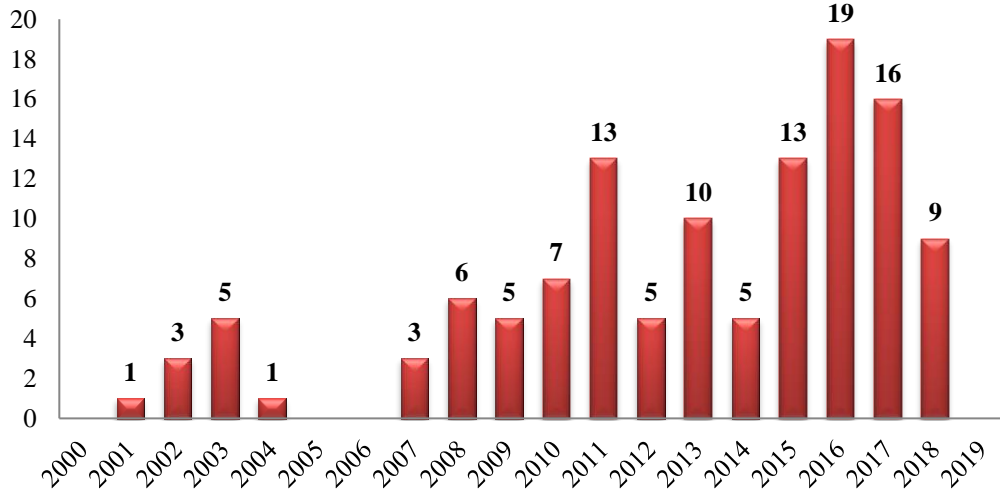
529 lisansüstü tezin 484'ü Türkçe, 44'ü ise İngilizce yazılmıştır. İngilizce yazılan tezlerin oranının düşük olması eğitim dili İngilizce olan bölümlerin sayısının azlığı ve öğrencilerin genellikle eğitim dili Türkçe olan bölümlerde lisansüstü çalışma yapmayı tercih etmesinden kaynaklıdır. İngilizce olarak yazılan 44 tezden 8'i doktora, 36'sı ise yüksek lisans tezidir. Almanca olarak yazılan bir yüksek lisans tezi bulunmaktadır.

Grafik 3: Yüksek Lisans Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

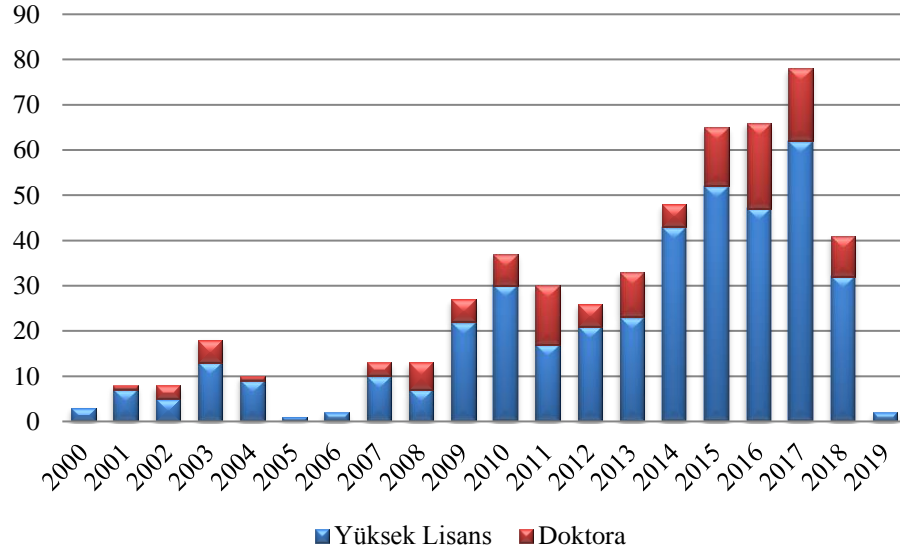
2000-2019 yılları arasında konu ile alakalı toplam 408 yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Grafikte görüldüğü üzere yüksek lisans tezlerinin oranında 2014 yılından sonra önemli bir artış meydana gelmiştir. 2008 ve öncesi süreçte hazırlanan yüksek lisans tezlerinin yılbaşına düşen ortalaması düşük iken, 2014 ve 2017 yılları arasında yapılan tezlerin ortalaması yüksektir. Bu durum son yıllarda lojistik ile ilgili yapılan çalışmaların sayısında gözle görülür bir artış olduğunu göstermektedir. Ayrıca 2000, 2005 ve 2006 yılında lojistikle ilgili yüksek lisans tezi yazılma oranının düşük olduğu da dikkat çekmektedir.

Grafik 4: Doktora Tezlerinin Yıllara Göre Dağılımı

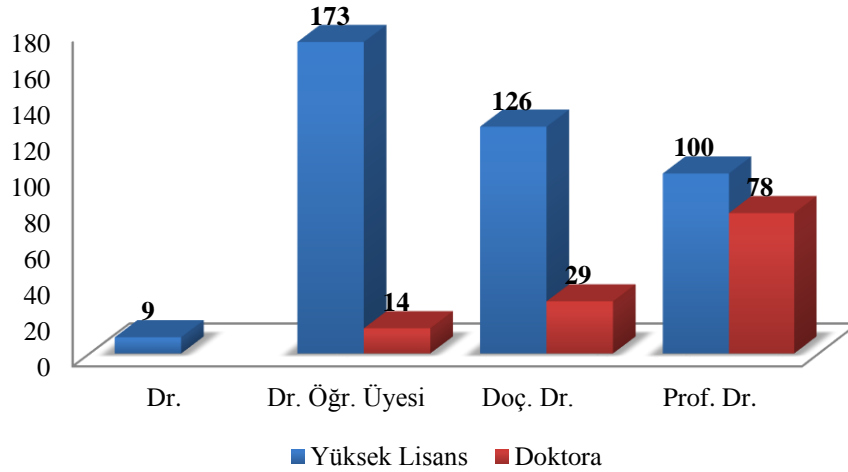
Çalışmanın zaman aralığı olan 2000-2019 yılları arasında lojistik ile ilgili 121 doktora tezi yapılmış olup, doktora tezlerinin en fazla hazırlandığı yıllar sırasıyla 2011, 2015, 2016 ve 2017 yıllarıdır. 2000, 2005 ve 2006 yıllarında lojistik ile ilgili hazırlanmış bir tez bulunmamaktadır. Yüksek lisans tezlerinde olduğu gibi doktora tezlerinin ortalaması da 2010 ve öncesi yıllarda düşük, 2011 ve 2017 yılları arasında ise yüksek orana sahiptir.

Grafik 5: Lisansüstü Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

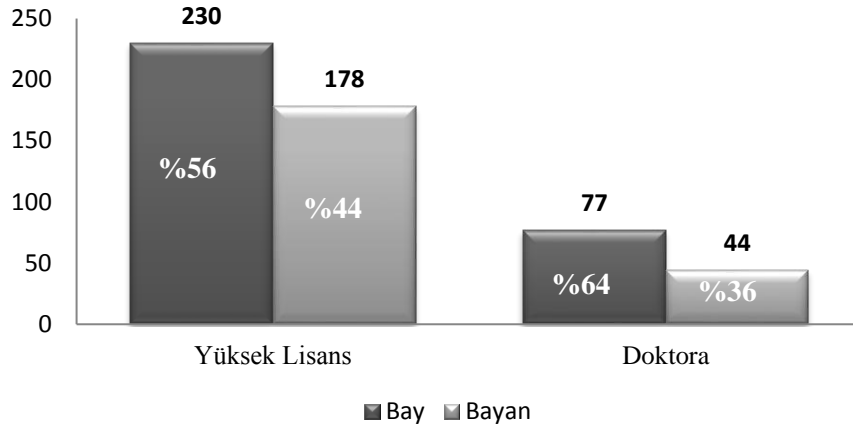
Grafikte YÖK Ulusal Tez Merkezinde yer alan ve lojistik ile ilgili olduğu tespit edilen 529 lisansüstü tezin yıllara göre dağılımı yer almaktadır. Buna göre en fazla lisansüstü tez çalışması yapılan yıllar sırasıyla 2014, 2015, 2016 ve 2017 yıllarıdır. En az lisansüstü tez çalışması yapılan yıllar ise sırasıyla 2000, 2005 ve 2006 yıllarıdır.

Grafik 6: Lisansüstü Tezlerin Danışman Ünvanlarına Göre Dağılımı

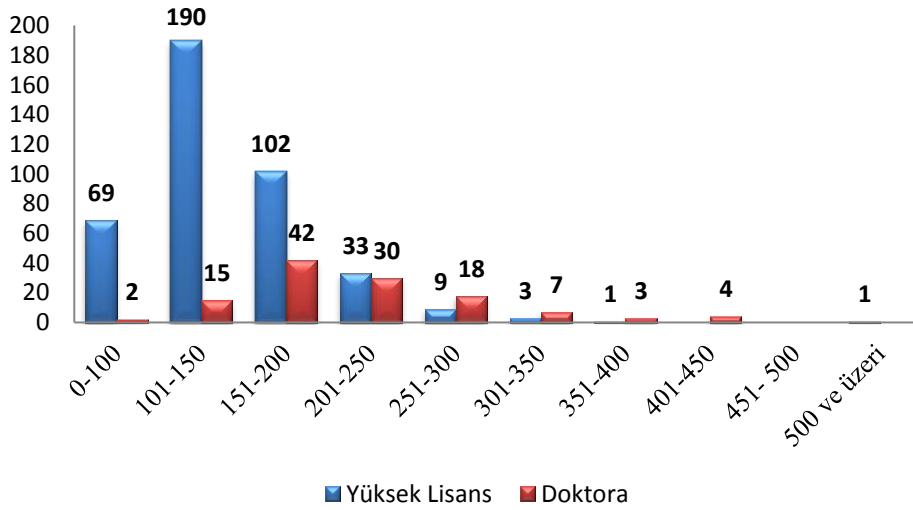
Lojistik alanında yapılan lisansüstü tezlerin danışmanlığını yürüten öğretim üyelerinin 178'i Prof. Dr. ünvanına, 155'i Doç. Dr. ünvanına, 183'ü Dr. Öğr. Üyesi ünvanına, 9'u Dr. ünvanına sahiptir. Grafikte de görüldüğü üzere Prof. Dr. ünvanına sahip olan öğretim üyelerinin hem yüksek lisans hem doktora hem de genel olarak lisansüstü tez danışmanlık oranı diğer ünvandakilere nazaran dengeli dağılım içindedir. Özellikle doktora tezleri dikkate alındığında bu durumun daha bariz olduğu görülmektedir. Prof. Dr. ünvanına sahip öğretim üyelerinden sonra en fazla tez danışmanlığını Dr. Öğr. Üyelerinin yaptığı görülmektedir.

Grafik 7: Lisansüstü Tezlerin Yazarlarının Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Çalışmada analiz edilen 529 lisansüstü tez çalışmasının yazarlarının cinsiyetleri grafikte gösterilmiştir. Lisansüstü tez yazarlarının cinsiyet dağılımına bakıldığında erkeklerin kadınlardan hem yüksek lisans, hem de doktora seviyesinde daha fazla sayıda tez çalışması hazırladığı görülmektedir. Yüksek lisans tezlerinde yazarların %56'sı erkek, %44'ü kadın; doktora tezlerinde ise %64'u erkek, %36'sı kadındır. Bu durumdan lojistik konusunun erkeklerin daha yoğun çalıştığı bir alan olduğu sonucuna ulaşabiliriz.

Grafik 8: Lisansüstü Tezlerin Sayfa Aralığı Dağılımı

Grafikte yüksek lisans tezlerinin sayfa aralıklarına göre dağılımı gösterilmektedir. Yüksek lisans tezlerinin 190'ı 101 ile 150 sayfa aralığında yazılmıştır. Yüksek lisans tezlerinde sayfa aralığı olarak en yüksek oran 101-150 sayfa aralığındadır. Hazırlanmış olan yüksek lisans tezleri arasında 400 sayfanın üzerinde olan bulunmamaktadır. Doktora tezlerinin sadece 15'i 101-150 sayfa aralığında yazılmıştır. Lojistik ile ilgili 101 sayfadan az hazırlanmış doktora tezi bulunmamaktadır. Diğer yandan 400 sayfadan fazla hazırlanmış yüksek lisans tez çalışması bulunmazken, doktora tezlerine bakıldığında ise azda olsa hazırlandığı görülmektedir. Doktora tezlerinin en fazla hazırlandığı sayfa aralığı 42 adet tez çalışması ile 151-200 sayfa aralığıdır. Grafikten doktora tezlerinin genellikle 201 ile 350 sayfa aralığında yazıldığı sonucunu çıkarılmaktadır. Lojistik alanında

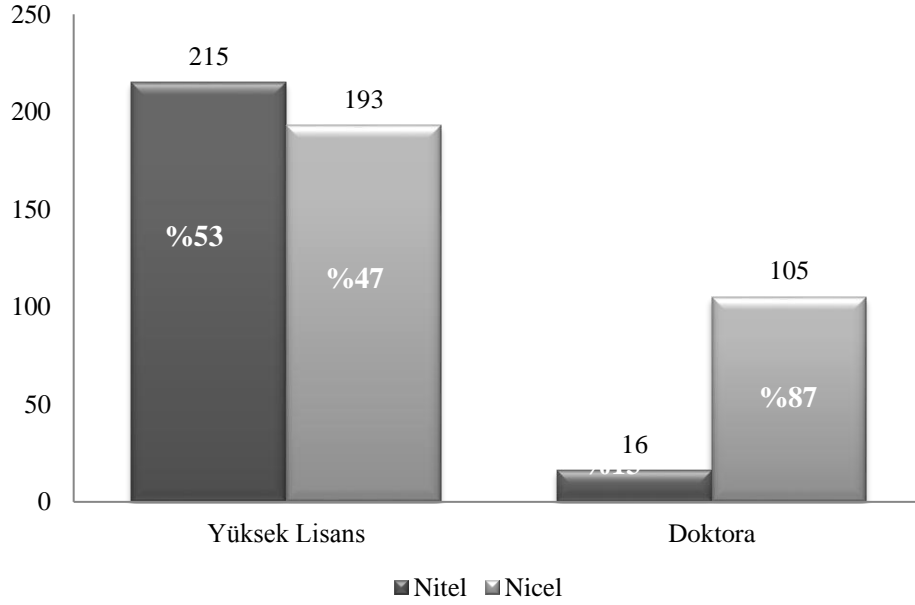
hazırlanan lisansüstü tezlerin sayfa sayısı 205 adet çalışmada 101-150 aralığında yer almaktadır. Diğer yandan 451-500 sayfa aralığında yüksek lisans tezi hazırlanmadığı görülmektedir. 101 sayfadan az hazırlanmış 69 yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Lisansüstü tezlerin sayfa sayıları incelendiğinde büyük kısmının 101 ile 250 aralığında olduğu da görülmektedir.

Tablo 2: Lisansüstü Tezlerin Konularına Göre Dağılımı

Konularına Göre	Yüksek Lisans		Doktora	
	Sayı	%	Sayı	%
Yeşil Tedarik Zinciri	7	2,0	2	2,1
Lojistik Maliyetler	11	3,2	6	5,2
Tedarik Zinciri Yönetimi	57	14,3	18	15,1
E-Lojistik	11	3,1	1	1,1
Lojistik Yönetimi	46	11,3	8	6,8
Lojistik	76	19,1	28	23,6
Tersine Lojistik	25	6,0	10	8,1
Lojistik Köyler	16	4,3	2	2,2
Nakliye	80	20,2	16	13,2
Lojistik Performans	50	12,0	22	18,2
3. Parti - 4. Parti Lojistik	18	2,2	3	2,1
Lojistik Kümelenme	2	0	2	2,0
Entegre Lojistik	1	0	1	1,0
Lojistik Konum-Yer Seçimi	8	2,1	2	2,1
Toplam	408	100	121	100

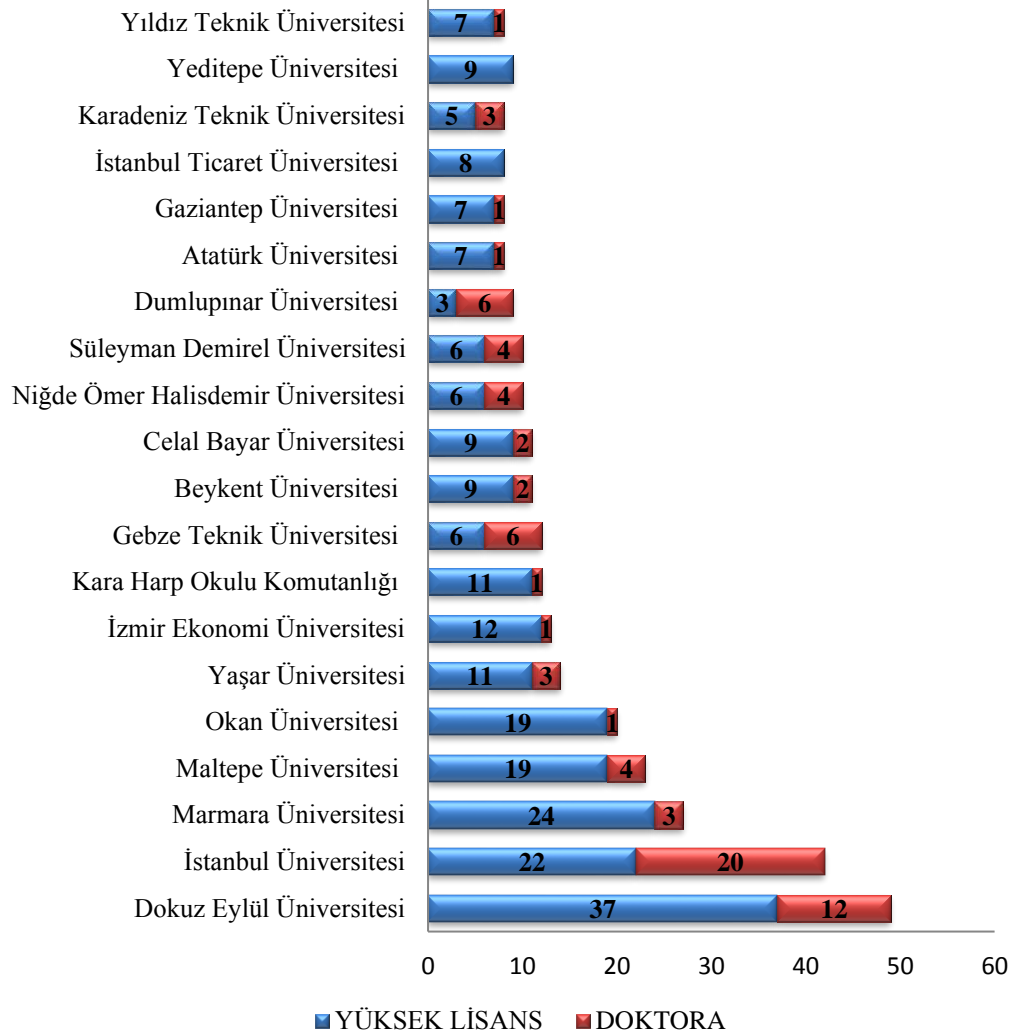
Lojistik konulu lisansüstü tezlerin alt başlıklarının dağılımı Tablo 2’de yer almaktadır. Yüksek lisans alanında çalışma konularının nakliye, lojistik performans ve tedarik zinciri yönetimi üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu oranda ilk sırada %20,3 ile nakliye yer almaktadır. %14,3 ile tedarik zinciri yönetimi ise ikinci sırada bulunmaktadır. En düşük oranlara sahip başlıklar ise entegre lojistik, lojistik alanında kümelenme ve yeşil tedarik zinciri alanlardır. Doktora çalışmalarında en yüksek oran %23,6 ile lojistik ana başlığında yer alırken en düşük oran ise entegre lojistik alanındadır. Genel olarak lisansüstü çalışmaların dağılımına bakıldığında en yüksek oranın lojistik ana başlığında olduğu görülmektedir.

Grafik 9: Lisansüstü Tezlerin Tercih Edilen Araştırma Yöntemi

Lojistik konulu yayımlanan lisansüstü tez çalışmalarında tercih edilen araştırma yöntemleri Grafik 9'da yer almaktadır. Yüksek lisans alanında hazırlanan tezlerin %53'ü nitel tabanlı, %47'si ise nicel tabanlı olarak yer almaktadır. Nicel tabanlı tez çalışmaları özellikle model tasarımı yapılan SPSS, Lojistik Regresyon, Faktör Modelleme yöntemi ile ele alınan istatistiksel verilere dayanan çalışmalardır. Doktora alanındaki çalışmaların %13'ü nitel tabanlı, %87'si ise nicel tabanlı olarak belirlenmiştir. İstatistiksel model yer alan tezlerin doktora düzeyinde yüksek lisansa göre daha fazla olduğu ifade edilebilir.

Grafik 10: İlk 20 Üniversitenin Lisansüstü Tez Çalışmalarının Dağılımı

Grafik 10'da lisansüstü tez çalışmalarının hazırlandığı kurumlara göre sıralaması yer almaktadır. Grafikte ilk 20 üniversitenin sıralaması bulunmaktadır. Doktora alanında en fazla tez İstanbul Üniversitesi (20) bünyesinde hazırlanmıştır. İkinci sırada ise Dokuz Eylül Üniversitesi (12) yer almaktadır. Lojistik alanında yapılan lisansüstü çalışmaların bütünü ele alındığında ise ilk sırada Dokuz Eylül Üniversitesi bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Maltepe Üniversitesi ise sıralamanın üst kısmında yer alan diğer üniversitelerdir.

Şekil 1: Lojistik Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Anahtar Kelimelerine Yönelik Kelime Bulutu

Anahtar kelimeler incelendiğinde en çok kullanılan anahtar kelime 33 kez yer alan “lojistik” olmuştur. İkinci sırada 15 sefer kullanılan “lojistik regresyon” ve “lojistik köy” kelimeleri gelmektedir. “Tedarik Zinciri” ve “Tersine Lojistik” anahtar kelimelerinin ise 5 kez kullanıldığı tespit edilmiştir. Anahtar kelimelerin kullanım yoğunluğuna göre aktarıldığı kelime bulutu Şekil 1’de yer almaktadır.

4.SONUÇ

Bu çalışma YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanında yayımlanan lojistik alanındaki lisansüstü tezlerde meydana gelen değişimi bibliyometrik analiz ile göstermeyi amaçlamıştır. Yapılan tarama neticesinde 2000-2019 döneminde işletme alanında lojistik konulu 529 lisansüstü tez çalışmasına ulaşılmıştır. Yapılan araştırmada işletme alanında çalışmaların 2000’li yıllarda başladığı belirlenmiştir. Çalışmada 2000-2019 sürecinde hazırlanan tez sayısındaki meydana gelen değişim ve gelişim gösterilmeye çalışılmıştır. Araştırma dönemi incelendiğinde lojistik çalışmalarına yönelik sayısal değişim görülmektedir. 2000’li yıllardan önce işletme alanında lojistik konulu herhangi bir tez çalışması bulunmamaktadır. Sonraki süreçte ise çalışmaların doğrusal şekilde arttığı ifade edilebilir. Bu durum üzerinde bilgiye ulaşımın kolaylaşması ve enstitülerde öğrenim gören lisansüstü öğrenci sayısındaki artışın etkisi söz konusudur. 2014 yılından sonra tez çalışmalarında görülen artış Türkiye’de lojistiğin öneminin bu tarihten itibaren daha da arttığını göstermektedir. Hazırlanan tez çalışmalarının büyük kısmı nitel yapıda olup veri toplama tekniği olarak ikincil veriler kullanılmıştır. Bu açıdan alanda nicel tez çalışması hazırlanması hususunda bir eksiklik olduğunu ifade edilebilir. Nicel çalışmalarda daha büyük örneklemeler kullanıldığı ve istatistiksel modellemelerden yararlandığından dolayı elde edilen sonuçların genellenebilmesini sağlamaktadır. Bu nedenle gelecekte yapılacak çalışmalarda nicel araştırma yönteminin tercih edilmesi bu alandaki bir eksikliği giderebilecektir. Anahtar kelime analizi incelendiğinde çalışmalarda en çok kullanılan anahtar kelime “lojistik” iken, “lojistik regresyon analizi” anahtar kelimesinin 2010 yılından sonra çok defa kullanıldığı tespit edilmiştir. Ampirik çalışmalarda yaşanan artış eğilimiyle birlikte “panel veri analizi”, “faktör analizi”, “temel bileşenler analizi” gibi kavramların da kullanıldığı görülmektedir.

Çalışmada tezlerin hangi konular üzerine yoğunlaştığı da incelenmiştir. Buna göre en fazla lojistik performans konusu çalışılmıştır. Günümüzde küreselleşmenin etkisiyle rekabet koşulları giderek yoğunlaşırken ticaret hacmi de genişlemektedir. Genelde meydana gelen değişim yerele de küyerelleşme adıyla yansımaktadır. Artan rekabet ortamı bölgeleri daha ön plana çıkartırken lojistik hareketliliğin de yükselmesine yol açmaktadır. Son yıllarda artış gösteren lojistik köyler (merkezler) bu çerçevede dikkat çekmektedir. Daha önce ele alınan “Tedarik Zinciri Yönetimi ve Lojistik Alanındaki Makalelerin Bibliyometrik Analizi” adlı çalışmasında; Suvacı (2017), benzer bir sonuç elde etmiştir. Çalışmada lojistik köylerin (merkezler) üzerinde en fazla yoğunlaşılan alan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Lojistik köylerin akademik çevrelerce ele alınmasının en temel sebebi olarak Ulaştırma Bakanlığı’na yayımlanan ve 2023 yılına kadar 17 lojistik merkezin oluşturulacağı plan gösterilebilir. Günümüzde de bu merkezlerden bir kısmının tamamlanmış olması (Halkalı, Samsun, Uşak) konuyla ilgili çalışmaların yapılabilmesini sağlamaktadır. YÖK Ulusal Tez Merkezinde yayımlanan lojistik konulu tez çalışmalarının sayısı ele alındığında tez çalışmaları en fazla Dokuz Eylül ve İstanbul Üniversitelerinde hazırlanmıştır. Marmara ve Maltepe Üniversitesi bu üniversiteleri takip etmektedir. Bibliyometrik analiz yöntemi ile elde edilen sonuçların düzenli olarak tekrarlanması ve bu yöntemin farklı veri tabanları üzerinden uygulanması, lojistik konusundaki güncel trendlerin takibini sağlayacak ve alanın gelişimine yardımcı olacaktır. Diğer yandan çalışmanın genişletilerek farklı alanlarda yayımlanan lojistik konulu lisansüstü tezlerin de incelenmesi disiplinler arasında meydana gelen farklılığın gözlemlenmesi bakımından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKDEVE, E. ve KÖSEOĞLU, M.A. (2013). “İş Etiğinin Akademik Örüntüsü Nasıl Gelişiyor? Türkiye’deki Akademik Çalışmalar Üzerine Bir Araştırma”, *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 1: 351-365.
- AKTAN, O. (2014). “Stratejik Planlama Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi”, *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 2(1): 12–31.
- ALKAN, G. (2014). “Türkiye’de Muhasebe Alanında Yapılan Lisansüstü Tez Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma (1984-2012)”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 41–52.
- BAYIN, G. (2015). “Türkiye’de Sağlık Turizmi Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İçerik Değerlendirmesi”, *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17 (28): 49–55.
- BENLİĞİRAY, S. (2012). “Araştırmacıların Bankacılık Alanına Bilimsel Katkıları: Bankacılık Konusunda Yapılan Lisansüstü Tezlere İlişkin Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 3(6): 26–46.
- BEŞEL, F. (2017). “Türkiye’de Maliye Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi (2003-2017)”, *International Journal of Public Finance*, 2(1): 27-62.
- BEŞLİ, S. (2004). “Lojistik”, *DTM İGEME Yayınları*, Ankara.
- CANBULAT, T., AVCI, G. ve SİPAHİ, S. (2016). “ABD ve Kanada’da Sosyal Bilgiler Eğitimi Alanındaki Tezlerin Değerlendirilmesi”, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2): 351-370.
- ÇABUKOĞLU, M. ve YARDIMCIOĞLU, F. (2017). “Türkiye’de İktisat Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Bibliyometrik Analizi (1978- 2017)”, *Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi, Bosna, PESA*.
- ÇANCI, M. ve ERDAL, M. (2003). *Lojistik Yönetimi, UTİKAD Yayınları, İstanbul*.
- ÇELİKKAYA, S. (2018). “İsparta Üzerine Yazılan Lisansüstü Tezlere Yönelik Bibliyometrik Bir İnceleme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(32): 143-155.
- COŞKUN, İ., DÜNDAR, Ş. ve PARLAK, C. (2014). *Türkiye’de Özel Eğitim Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (2008-2013)*, *Ege Eğitim Dergisi*, 15(2): 375 – 396.
- DEMİRKOLLU, S. (2001). “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Lojistik”, *Ar-ge İnfö İGEME*.
- DURAN, G. (2017). “Kargo Hizmetlerinin Tüketici Davranışlarına Etkisi Üzerine Bir Uygulama”, *Strategic Public Management Journal*, 3: 109-123.
- DURMUŞ, M.E. ve KAYA, S. (2018). “Türkiye’de Vakıflar Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi (1984-2016)”, *Vakıflar Dergisi*.
- DURUKAN, H., YUNUS A. ve ŞEN S. N. (2015). “Türkiye’de 2000- 2014 Yılları Arasında Okul Öncesi Eğitimi Alanında Yapılan Yüksek Lisans Tezlerinin İncelenmesi”, *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 62–77.
- FAHİMNİA, B., SARKİS, J. ve DAVARZANİ, H. (2015). “Green Supply Chain: A Review And Bibliometric Analysis”, *International Journal of Production Economics*, 162: 101-114.
- GEORGİ, C., DARKOW, I. ve KOTZAB, H. (2013). “Foundations Of Logistics And Supply Chain Research: A Bibliometric Analysis Of Four International Journals”, *International Journal of Logistics Research and Applications*, 16(6): 522-533.
- GÜL, İ., YEŞİLTAŞ, A. ve KEKLİK, B. (2015). “Sağlık Yönetimi Lisansüstü Programlarında Yapılan Tezlerin Profili”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13): 231–34.

- GÜNGÖRMÜŞ, A. H. (2016). “Türkiye’de Muhasebe Standartlarına Yönelik Yazılan Yüksek Lisans ve Doktora Tez Çalışmaları Üzerine Bir Araştırma”, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (25): 347–62.
- KAN, M.O. (2017). “Türkiye’de Akademik Yazma Alanında Yapılan Lisansüstü Tezler”, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 6/2:1037-1045.
- KARADAĞ, E. (2009). “Eğitim Bilimleri Alanında Yapılmış Doktora Tezlerinin Tematik Açından İncelenmesi”, Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10(3):75-87.
- KAVAKÇI, S. ve YARDIMCIOĞLU, F. (2018). “Türkiye’de İbni Haldun Üzerine Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi”, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 140-174.
- KÜÇÜK, O. (2011). Lojistik İlkeleri ve Yönetimi, Seçkin Yayınları, Ankara.
- KÜÇÜK, S. (2002). “Osmanlı Üzerine Tezler: Bibliyografya ve İstatistik”. Hacettepe Üniversitesi, YL Tezi.
- KÜÇÜKOĞLU, A. ve OZAN, C. (2013). “Sınıf Öğretmenliği Alanındaki Lisansüstü Tezlere Yönelik Bir İçerik Analizi”, Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi, 4(12).
- KOBU, B. (2003). Üretim Yönetimi, Avcıol Basım Yayın, İstanbul.
- LANGFORD, J.W. (1995). “Logistics Principles and Applications”, McGraw-Hill Corporation, New York.
- MENDEŞ P., İŞİL, E., ŞEN, Y. ve YEKE, S. (2015). “Yönetim ve Organizasyon Alanında Bir Bilim Dalında 2004-2015 Yılları Arasında Yönetilmiş Lisansüstü ve Tezlerin İncelenmesi”, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi, 26(79): 20-56.
- NERGİZ, H. G. (2014). “Türkiye ’ de Lisansüstü Turizm Tezlerinin Bibliyometrik Profili (1990-2013)”, VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi, 212–21.
- ÖZİNÖNÜ, A. K. (1970). Growth in Turkish Positive Basic Sciences, 1933-1966 Middle East Technical University, Ankara.
- PRITCHARD, A. (1969). “Statistical Bibliography or Bibliometrics”, Journal of Documentation, 25(4): 348-349.
- SELÇUK, M. ve YARDIMCIOĞLU, F. (2017). “İslam Ekonomisi ve Finansı Alanında Türkiye’de Yazılan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi”, Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Araştırmaları Dergisi, 3(3): 63-78.
- STOCK, J.R. ve LAMBERT, D.M. (2001). Strategic Logistics Management, McGraw-Hill.
- SUVACI, B. (2016). “Sosyal Bilimler Veri Tabanında Yayımlanan Lojistik ve Tedarik Zinciri Makalelerinin Bibliyometrik Profili”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 25: 263-281.
- TATLI, S. ve ADIGÜZEL, O.C. (2012). “Türkiye’deki Lisansüstü Karşılaştırmalı Eğitim Tezlerinin Çok Boyutlu Bir İncelemesi”, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1):143-150.
- TAYFUN, A. (2016). “Turizm Alanında Yazılan Lisansüstü Tezlere Yönelik Bibliyometrik Bir Analiz”, Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi 1, 1: 50–69.
- UYGUN, S. (2012). “Eğitim Tarihi Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Analizi”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 33(2): 263-282.
- YAZICI, M. ve BEKERECİ, Ü. (2016). “Fen Bilimleri Eğitimi Alanında 2012-2014 Yılları Arasında Yapılan Doktora Tezleri Üzerine İstatistiksel Bir Araştırma”, KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 13(1): 263-275.
- WEGNER, S.M. ve KEMMERLING, R. (2010). “Handling Nonresponse in Logistics Research”. Journal of Business Logistics, 31(2): 357-381.

YÖNETİMİN TUTUMU VE KARARLILIĞININ ÇALIŞAN PERFORMANSINA ETKİSİ: GAZİANTEP VE KAHRAMANMARAŞ BÖLGESİ TEKSTİL SEKTÖRÜ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA¹

THE IMPACT OF MANAGEMENT ATTITUDE AND STABILITY ON EMPLOYEE PERFORMANCE: A RESEARCH ON TEXTILE SECTOR IN GAZİANTEP AND KAHRAMANMARAŞ REGION²

Saleh ALMACHI*

Prof. Dr. Ramazan ERDEM**

Öz

Günümüzde hayatımızın hemen hemen her aşamasını etkileyen küreselleşme eğilimleri, rekabetin artması ve bunların doğal bir sonucu olarak geleceğin daha da belirsizleşmesi gibi faktörlerin işletmeleri zorladığı görülmektedir. Böyle bir ortamda yönetimin tutum ve kararlılığının önemi daha da artmış ve önemli bir üretim faktörü haline gelmiştir. Yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansına da olumlu katkı yapılacağı düşünülmektedir. Tekstil Türkiye'nin önemli sektörlerinden biridir. Diğer sektörlerde olduğu gibi bu sektörde de artan rekabet ve hızlı değişen çevre koşulları işletmelerin daha güçlü olması zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Bunun başarılması ise yönetimin tutum ve kararlılık yeteneğinin üst düzeylere çıkarılması ile çalışanların performansının arttırılarak işletmenin verimliliğini maksimum düzeylere çıkarmakla mümkündür. Bu amaçla bu araştırmada Türkiye'nin önemli tekstil merkezlerinden olan Gaziantep ve Kahramanmaraş'ta faaliyet gösteren tekstil işletmelerinin yönetimin tutumu ve kararlılığı düzeyleri ve yönetimin tutumu ve kararlılığı ile çalışan performansı arasındaki ilişki incelenmektedir. Söz konusu işletmelerde çalışan 635 kişiye anket uygulanmıştır. Katılımcıların 104'ü yönetici pozisyonunda, 531'i ise sektör çalışanlarından oluşmaktadır. Araştırma sonucunda yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yönetimin Tutumu ve Kararlılık, Çalışan Performansı, Tekstil Sektörü.

JEL Kodları: M54, J24, M00.

¹ Bu Makale, "Örgütsel Öğrenmenin Çalışan Performansına Etkisi: Gaziantep ve Kahramanmaraş Bölgesi Tekstil Sektörü Üzerine Bir Araştırma" adlı doktora tezinden türetilmiştir.

² This article is derived from PhD thesis entitled "The Impact of Organizational Learning on Employee Performance: A Research on Textile Sector in Gaziantep and Kahramanmaraş Region".

* Süleyman Demirel Üniversitesi, sa_almashi@hotmail.com

** Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ramazanerdem@sdu.edu.tr

Abstract

Factors such as globalization tendencies that affect almost every stage of our lives today, increasing competition and a more uncertain future as a natural consequence of these factors make businesses quite difficult. Like this environment, management attitude and stability has grown in its value and has become an important factor in production. Management attitude and stability is believed to contribute positively to employee performance. Textile is one of the most important sectors in Turkey. As in other sectors, increased competition and rapidly changing environmental conditions mean that institutions must be stronger. One of the ways of achieving this power is by increasing the management attitude and stability ability and increasing the performance of the employees by maximizing the productivity of the enterprise. For this purpose, in this research, the management attitude and stability levels of the textile companies operating in Gaziantep and Kahramanmaraş, two important textile centers in Turkey, are examined and whether the concept of management attitude and stability is related to employee performance. The survey was applied to 635 people working in these companies. 104 of the participants are administrators and 531 of them are sector employees. As a result of the study, the research concluded that management attitude and stability has an impact on employee performance.

Key Words: *Management Attitude and Stability, Employee Performance, Textile Sector.*

JEL Codes: *M54, J24, M00.*

1. GİRİŞ

Globalleşme dünyamızın hızlı bir biçimde dönüşüm süreci geçirmesine sebep olmuştur. Bu süreç ülke sınırlarını ortadan kaldırmış, düşüncelerin ve bu düşüncelerle ilgili uygulamaların dünyanın bir ucundan diğer ucuna yayılmasını çok kolay hale getirmiştir. Hızlı değişim sayesinde yaşanan hızlı gelişmelerin etki ve sonuçları tüm uluslar tarafından hissedilmesi önceleri uzun bir zaman alırken, günümüzde teknoloji, iletişim ve haberleşme alanındaki pozitif yönde gerçekleşen gelişmeler sayesinde bu süreler dakikalar ile sınırlı hale gelmiştir (Özdemir, 2006:1).

Küreselleşme, hem örgütleri hem de örgütlerin üyeleri için ekonomik ve toplumsal sonuçları beraberinde getirmektedir. Böyle bir ortamda varlığını sürdürmeye çalışan günümüz işletmelerinin faaliyette bulunduğu çevre koşulları oldukça karmaşık ve değişken hale gelirken rekabette oldukça yoğunlaşmıştır. Aynı süreç tüketicileri de bilinçlendirmiştir. Böyle bir ortamda doğal olarak tüketiciler daha sağlam ve kaliteli malları daha ucuza ve daha kısa zamanda ulaşmak istemekte, teknolojinin sürekli gelişimi ile tüketicilerin tercihleri de kısa sürede değişmekte, rekabet oldukça yoğun ve pazara sunulan yeni malların yaşam süreleri gittikçe azalmaktadır (Gümüş, 2001:299; Akt. Özdemir, 2006:1).

Gerek yurt içi gerekse uluslararası pazarlarla bağlantılı olan tekstil işletmeleri, farklı ticari ve sanayi özelliklere sahip gruplara ürünler sunulmasını sağlamakta ve bu işlem neticesinde kendisine müşteri gönderen işletmelerle belli bir anlaşma çerçevesinde çalışmaktadır. Bu durum, tekstil işletmelerinin esnek bir yapıda olmasını aynı zamanda değişen çevre koşullarını ve tüketici taleplerini hızlı bir şekilde karşılayacak yönetim anlayışına sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Günümüzde, değişen çevresel koşullara uyum sağlamak, aynı zamanda tüketici talep ve isteklerine zamanında ve gerektiği bir biçimde karşılamak için işletmelerde yönetimin tutumu ve kararlılığına önem vermektedir.

Bu yönüyle bakıldığında yönetimin tutumu ve kararlılığın faaliyet alanı oldukça geniş olan tekstil işletmelerini (özellikle yurt dışı bağlantılı olanları) çok daha fazla etkileyeceğini rahatlıkla söylenebilir.

Türkiye'deki tekstil işletmelerinde yönetimin tutum ve kararlılığının çalışan performansına etkisine yönelik bilimsel araştırmalar Türkçe literatürde yer almamaktadır. Bu noktadan hareketle, çalışmanın konusu, yönetimin tutumu ve kararlılığı ile çalışan performansına olan etkisinin ölçülmesi için tekstil (İplik, Örgü, Boyahane ve Konfeksiyon) işletmelerinin araştırılmasına karar verilmiştir. Her şeyden önce bu çalışmada yönetimin tutumu ve kararlılığı kavramları içeriği anlatılmıştır. Daha sonra çalışan performansı konusu açıklığa kavuşturulmuştur. Son olarak, Gaziantep ve Kahramanmaraş Bölgesinde faaliyet gösteren iplik, örgü, boyahane fabrikaları ile konfeksiyon işletmelerinde yönetimin tutumu ve kararlılığının varlığı ve çalışan performansı ile bağlantılı olup olmadığı test edilecektir.

2. YÖNETİMİN TUTUMU VE KARARLILIK:

Yönetimin tutumu: İşin planlanması ve güvenli bir şekilde yürütülmesi için gereken süre, işe başlama esnasında güvenlik prosedürlerine verilen öncelik ve iş yükü dengesi, meydana gelen kazalara ilişkin gerçekleştirilen incelemeler neticesinde temel nedenlerin ortaya koyulması ve temel nedenlerden yola çıkarak güvenlik prosedürlerinin gözden geçirilerek doğruluk, eksiksizlik, açıklık durumları bakımından değerlendirilmesi gibi güvenlik uygulamalarına ilişkin yönetimin taahhüdünü ifade etmektedir (Yozgat, 2009:70).

Yaşanan küresel değişimler ile birlikte insan kaynakları yönetiminin önemi firmalar tarafından yeni yeni anlaşılmaya başlanmıştır. Diğer bölümlerin işletmeye olan katma değeri sayısal olarak ifade edilebilen faktörler olduğundan, alınan kararların fayda veya zararlarının yönetime açıklanabilmesi aşamasında problem yaşanmamaktadır. Ancak Stratejik İnsan Kaynakları uygulamalarının sağladığı faydalar uzun vadede etkisini gösteren ve sayısal olarak ispatlanabilmesi güç olan kararlardır. Üst yönetimin alınan kararlarda destek olmaması insan kaynakları uygulamalarının önünde engel teşkil etmektedir. Bu çalışmada yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı konusunda etkisini araştırılmıştır (Gümüş, 2018:78).

Örgütlerde, yöneticiler tarafından kabul görmeyen hiçbir hususun uygulanmasının mümkün olmadığı düşünülürse, yönetimin tavrının önemi daha net anlaşılmaktadır (Avcı, 2005:168)

3. PERFORMANS VE ÇALIŞAN PERFORMANSI KAVRAMI:

Performans, tüm yazarlar, düşünürler ve teorisyenler için önemi bir konu olup kuruluşların amaçlarına ulaşmak için en önemli araçtır. Ek olarak, performans kültürel ve ekonomik gelişme düzeyini ve tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ilerlemelerini ifade eder. Bu sebeple örgütlerdeki görevlilerin çoğunluğu personeli etkileyen etkenlere büyük bir önem vermekteler, çünkü kendi yönetimleri de organizasyondaki çalışan personelin kişisel performansının yansımasıdır.

Yukarıdakine ek olarak, kuruluşların başarısı ve pazarda devam etmesinin yeteneği yapılan performansın düzeyi ve kalitesinin yükseltme kabiliyeti ile ölçülür. İnsan kaynakları en önemli kaynak olduğundan, çalışan performansı, örgütteki en büyük etkiye sahip olan faktördür.

İnsan kaynakları hususunda araştırma yapan bilim adamlarının en çok üzerinde durduğu konunun performans olduğu görülmektedir. Konu tüm işletmeler için önemli olmasına rağmen yazarlar, düşünürler ve araştırmacıların çalışan performansı ile ilgili yaptıkları tanımlar arasında farklılıklar vardır. Aşağıda performans kavramı ile ilgili yapılan çeşitli tanımlar sunulmaktadır:

- Performans, genel bir amaç ve planlanan faaliyet sonucunda elde edilenleri hem nicel hem de nitel olarak tanımlayan bir kavramdır (Öztekin, 2010:194).

- Diğer bir ifade ile amaçlanmış olan bir hedefe ulaşma seviyesinin tespitidir. Örgütlerde etkinlik, verimlilik ve tutumluluk kavramları performansı tanımlamaktadır (Öztekin, 2010:195).

- Performans, bir kişinin amaçlarını veya beklentilerini gerçekleştirmek için bilgi, beceri ve yeteneklerini ne ölçüde kullanabileceğini tanımlayan bir kavramdır. Başka bir deyişle, bir çalışmayı başarılı bir şekilde tamamlamak için kullanabilmek için bireyin belirli bir süre içindeki kapasitesinin yüzdesidir (Yıldız vd., 2008:240).

- Performans, bir personelin veya grubun, ilgilendikleri birim ve kuruluşun hedeflerine olan katkıların toplam ölçüsüdür. Bu nedenle, kişisel iş performansı organizasyon için önemlidir. Örgüt ayrıca, kişisel anlamda personelin güçlü veya zayıf performansından da etkilenir (Bayram, 2006:62).

- Performans personelin ne derece başarılı olduğunu ortaya koyan bir gösterge aynı zamanda yöneticilerin çalışanlarının başarılarını değerlendirmek için kullandığı bir ölçüt

olarak kabul edilmektedir (Tutar ve Altınsöz, 2008:202).

- Performans, örgütün personelden en iyi şekilde yapmalarını istediği fiillerdir (Campbell, 1993: 40; Akt. Hassan, 2011: 124). Bu nedenle performans sadece eylemin kendisi tarafından değil aynı zamanda adli ve değerlendirme süreçleriyle de tanımlanır (Motowidlo vd., 1994:475-480; Akt. Hassan, 2011:124).

- Başaran, performansı çalışanların işlerinde ne yapmaları gerektiği ile ilgili beklentileri arasındaki ilişkinin bir fonksiyonu olarak tanımlamaktadır (Başaran, 2000:424; Akt. Kesen, 2014:55).

- Kişisel performans; kişinin sahip olduğu özellik ve kabiliyetlerine uygun verilen işi, elinde bulunan mevcut kaynakları en etkin şekilde kullanarak başarmasıdır (Gümüştekin, 2005:281).

- Performans kavramı işletmede çalışan insan veya grupların amaca ulaşabilmek bakımından nasıl bir sonuca ulaştıklarını gösteren bir süreçtir (Kanap Güngör, 2013:107).

- Çalışan Performansı, bir çalışanın şartlarını ve hizmetlerini yerine getirmek, bir işletmede görev ve sorumlulukların üst düzeylerini belirlemek, istediklerini elde etmek ve zaman harcamasıdır (Barutçugil, 2002:40; Akt. Akay, 2017:40).

- Performans, Türk Dil Kurumunun sözlüğünde (TDK, 2015) “Kazanılan başarı, herhangi bir olayı veya durumu başarıma isteğini ve gücünü ifade eder” şeklinde tanımlamıştır.

- Performans, amaç ve planlanan faaliyetler, hedef belirleme için nicel ve nitel yaklaşımı belirleyen bir kavramdır. Mutlak veya göreceli olarak tanımlanabilir. Hizmette verimlilik, üretkenlik ve genel planlama hedefi olarak tanımlanmaktadır (Kubali, 1999:32; Akt. Tortumlu, 2016:31).

- Bireysel ve kurumsal başarı doğrudan çalışanların performansı ile ilgilidir ve bu sadece motivasyonla mümkündür. Motivasyonu olmayan bir kişinin başarı göstermesi ve iyi performans göstermesi mümkün değildir. Temelde, bireysel performans gösterebilen iki temel unsur ifade edilebilir. Bu unsurlar yetenek ve motivasyondur (Dağ, 2017:31).

- Çalışan performansı veya başka bir deyişle bireysel performans, yönetim literatürü açısından önemli bir konudur; özünde, çalışanların üretkenliği ile yakından ilgilidir (Halbeslebe ve ark., 2008; Akt. Günsel, 2017:38).

- Bir çalışanın performansı, organizasyonun başarısının ve faaliyetlerinin tüm yönlerini içerir. Bu, verimliliği, verimliliği, kaliteyi, verimliliği, iş yaşam kalitesini, inovasyonu ve karlılığı içerir (Ongera ve Juma, 2015:13).

- Bireysel performans, personelin işini tam ve doğru bir biçimde yapmasıdır (Arıkan, 2018:31).

- Kurumun hedeflerine ulaşması için gereken davranışlar (Karakoçan, 2018:18).

- Çalışan performansı, çalışanların çabalarının finansal ve finansal olmayan sonuçlarını gösterir (Anitha, 2014:313; Akt. Kır, 2018:55).

- Çalışan performansı, kişinin kuruluşun amaçlarına ulaşmak için kendi işini tam ve doğru şekilde yapmasıdır. Çalışan performansını gösteren iki temel unsur ifade edilebilir. Bunlar yetenek ve motivasyondur.

Yukarıdaki tanımlara bakıldığında performans birçok farklı tanımının olduğu görülmektedir.

4. TÜRKİYE'DEKİ TEKSTİL SEKTÖRÜ:

Temel olarak dokuma kumaş anlamına gelen tekstil terimi çoğul olarak kullanıldığında, lifler, fitil, doğal veya el yapımı iplikler ve bunların hammadde olarak kullanıldığı birçok ürünü de içerir. Bu tanım örneğin iplikler, sicim, ip, dokuma, örme ve dokuma olmayan kumaşlar, bağcıklar, örme ve nakış, dokuma iplikler ve kumaşlardan (koltuk, halı, perde, vb.) yapılmış dokuma ve döşeme eşyalarını, trikoları, örgüleri içerir giyim eşyası ve diğer giysiler, ev tekstili ürünleri; halılar ve diğer elyaf bazlı zemin kaplamaları gibi ürünleri kapsar. Diğer bir tanım, tekstil, elyaf veya fitil üreticilerinin ve bunların üretiminde kullanılan hammaddelerin, işlemlerin, ekipmanların, yapıların, becerilerin, teknolojinin, personelin ve ilgili kuruluşların karakterizasyonudur (Gürdal, 2000:29-30, Akt. Erden, 2006:4).

Türkiye'de tekstil ve hazır giyim endüstrisi pamuk ipliği, pamuklu dokuma, yün ipliği, yünlü dokuma, suni ve sentetik iplik, suni ve sentetik dokuma, doğal ve yapay ipek ipliği ve dokuma, örme mamulleri, hazır giyim eşyası, halı, kilim ve benzeri eşyalardan oluşmaktadır (Erden, 2006:4).

5. GEREÇ VE YÖNTEM:

5.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi:

Literatürde, yönetimin tutumu ve kararlılığı üzerine yapılan çalışmalar kavramsal olarak fazla iken, çalışan performansı ile ilgili çalışmaların daha çok ampirik olduğu görülmektedir. Çalışan performansı ile ilgili olan ve alan araştırmaları ile desteklenen araştırmalar incelendiğinde, bu çalışmaların özellikle son yirmi yıl içinde yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak, gerek kavramsal gerekse alan araştırması düzeyinde yürütülen çalışmalarda, özellikle Türkiye'de yönetimin tutumu ve kararlılığı konusunun yeni çalışılmaya başlayan bir konu olduğu söylenebilir.

Türkiye'deki tekstil işletmelerinde, yönetimin tutumu ve kararlılığı ile ilgili bir çalışma yapılmadığı için böyle bir araştırma yapılması amaçlanmıştır. Çalışmanın genel amacına ulaşabilmek için öncelikle aşağıda belirtilen konular araştırılacak ve incelenecektir:

- Hemen hemen bütün örgütlerin az veya çok yönetimin tutumu ve kararlılığı özelliği gösterdiği fikrinden hareketle, yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansına olan etkisinin varlığını belirlemek,
- Yönetimin tutumu ve kararlılığının , çalışan performansın hangi boyutları üzerinde etkilerinin olduğunu incelemek,
- Gaziantep ve Kahramanmaraş Bölgesi'ndeki tekstil işletmelerinde, yönetimin tutumu ve kararlılığı yetersiz düzeyde ise bunun nedenlerini araştırmak ve tartışmak.

Literatür taraması sonucu, tekstil işletmelerinde yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansına etkisi ile ilgili olarak Türkiye'de yapılmış olan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yapılan bu çalışmanın, bir taraftan konunun somutlaştırılmasını sağladığı diğer taraftan ise, konuya ilişkin olarak daha sonra yapılacak araştırmalara rehberlik etmesi açısından da önemli olduğu söylenebilir. Günümüze kadar yönetimin tutumu ve kararlılığı ile ilgili yapılan çalışmaların, yönetimin tutumu ve kararlılığı stillerinin belirlenmesine ilişkin araştırmalar ile uluslararası çok ortaklı girişimlerde

yönetimin tutumu ve kararlılığe yönelik çalışmalardan ibaret olduğu görülmektedir.

Ayrıca, çalışma sonunda ulaşılabacak nokta, tekstil işletme yöneticilerine ve araştırmacılara, yönetimin tutumu ve kararlılığı ile çalışan performansı ilişkisinin uygulamada sağlayabileceği yararları göstermesi açısından dikkat çekecektir.

5.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme:

Bu araştırmanın evrenini Gaziantep ve Kahramanmaraş Bölgesi'nde faaliyet göstermekte olan tekstil fabrikaları çalışanları oluşturmaktadır. Anketler yönetici, idari çalışan personel ile diğer çalışan personele uygulanmıştır. Çalışmanın yapıldığı Ticaret Odası'ndan alınan bilgiler doğrultusunda Gaziantep'te 526 ve Kahramanmaraş'ta 106 tekstil fabrikası olduğu tespit edilmiştir. Gaziantep'te 83 ve Kahramanmaraş'ta 21 tekstil fabrikası ziyaret edilmiştir. Bu fabrikaların yöneticilerinden alınan bilgiler doğrultusunda ziyaret edildiği fabrikalarda toplam 11871 çalışan personel olduğu tespit edilmiştir. Belirlenen bu evrenden %95 güven aralığında 372 personele ulaşılması yeterli olmaktadır. Araştırma yapılacak iş yerlerinden gerekli izinler alındıktan sonra kolayda örneklem yöntemi ile 635 (104 yönetici ve 531 çalışan) ankete uygulanmış ve bu anketler değerlendirmeye alınmıştır.

5.3. Araştırma Verilerinin Toplanması:

Bu araştırmada verilerin toplanması anket metodu ile gerçekleşmiştir. Verilerin toplanabilmesi için, öncelikle, araştırmanın evrenini oluşturan 632 tekstil işletmenin e-postasına, telefon, faks numaralarına ve adreslerine ulaşılmıştır. Bu işletmelerin 104'ünü uğranarak yönetici, idari personel ve diğer çalışanlarına anket dağıtılmıştır. Söz konusu işletmelerde çalışan 635 kişiye anket uygulanmıştır. Ankete katılanların 104 kişi yönetici pozisyonunda olan kişilerden, 531 kişi ise bu sektörde çalışan personelden oluşmaktadır.

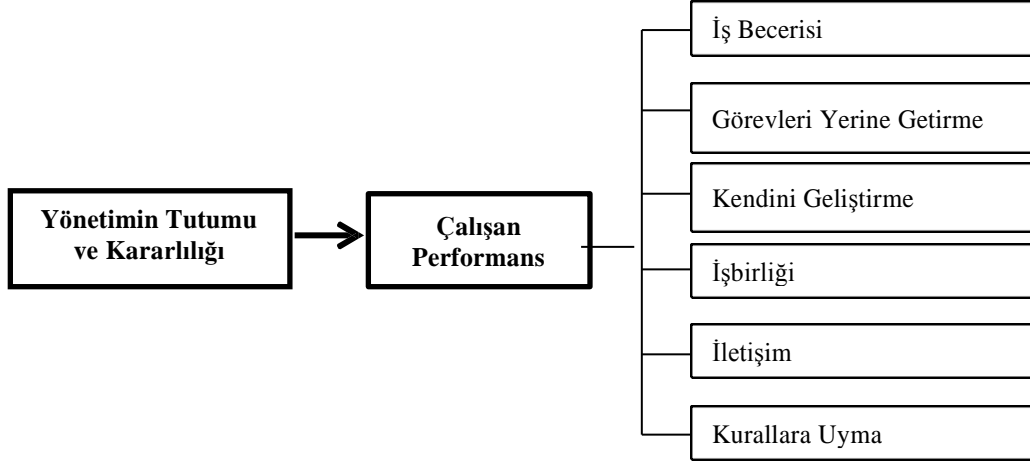
5.4. Anket Formu ve Ölçeği:

Araştırmada, çalışanlar ve yöneticilere ayrı ayrı anket formu uygulanmıştır. Yöneticiler için hazırlanan anket iki bölümden oluşmaktadır. Yönetimin tutumu ve kararlılığı ile ilgili sorular birinci bölümde ve çalışan personelin performansına yönelik sorular ise yöneltildiği ikinci bölümde yer almaktadır. İlk bölümde 4 adet soru, ikinci bölümde ise 20 adet soru yer almaktadır.

Araştırmada veri aracı olarak Avcı (2005) tarafından hazırlanan 4 ifadeden oluşan yönetimin tutumu ve kararlılığı ölçeği ile Yavuz (2018) tarafından "İstanbul Üniversitesi Çalışanlar İçin Performans Değerlendirme Formu" kullanılan 20 ifadeden oluşan çalışan performansı ölçeği kullanılmıştır. Yönetimin tutumu ve kararlılığı ölçeğinde Avcı'nın hazırlanmış olduğu ölçek tek boyut olarak ele alınmıştır. Çalışan performansı ölçeğinde ise çalışanın iş becerisi, çalışanın görevlerini yerine getirmesi, çalışanın kendisini geliştirmesi, çalışanların İşbirliği, çalışanların iletişimi ve çalışanların kurallara uyması alt boyutları ele alınmıştır.

5.5. Araştırma Modeli ve Hipotezleri:

Araştırma modeli ve araştırmanın hipotezleri bu başlık altında yer almaktadır. Şekil 1'de araştırma modeli görülmektedir.

Şekil 1. Araştırma Modeli

ANA HİPOTEZ: Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansına pozitif yönde etkilemektedir.

H1: Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından iş becerisini pozitif yönde etkilemektedir.

H2: Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından çalışanın görevlerini yerine getirmeyi pozitif yönde etkilemektedir.

H3: Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından çalışanın kendini geliştirmeyi pozitif yönde etkilemektedir.

H4: Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından işbirliği pozitif yönde etkilemektedir.

H5: Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından iletişimi pozitif yönde etkilemektedir.

H6: Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından kurallara uymayı pozitif yönde etkilemektedir.

5.6. Analiz Yöntemi:

Anketler sayesinde toplanan veriler SPSS 18.0 (Statistical Package for the Social Sciences,) İstatistiksel Paket Programı kullanılarak veri analizi yapılmıştır. 5’li Likert ölçeği kullanılarak elde edilen puanların aritmetik ortalaması ile standart sapma, frekans ve yüzdeleri analiz edilerek hesaplanmıştır. İstatistiksel değerlendirmeler için de bu puan ortalamaları kullanılmıştır. Ankete cevap verenler şayet anketteki ifadelerle hiç katılmıyorsa "1", tamamen katılıyorsa "5" puan aralığında değerlendirilmiştir. Puan ortalamaları şu aralıklara göre hesap edilmiştir (Kaplanoğlu, 2014: 138): 1.00-1.79 “Hiç Katılmıyorum”, 1.80-2.59 “Kısmen Katılmıyorum”, 2.60-

3.39 “Orta Düzeyde Katılıyorum”, 3.40-4.19 “Çoğunlukla Katılıyorum”, 4.20-5.00 “Tamamen Katılıyorum”.

Normallik testi uygulanan boyutların basıklık ve çarpıklık değerleri bulunmuştur. Bunun sonucunda yönetimin tutumu ve kararlılığı boyutu ve çalışan performansı alt boyutlarının test istatistiği değerlerinin (-1.96) ile (+1.96) aralığında olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle verilerin normal dağıldığı söylenebilir (Can, 2014:85; Akt. İzgüden, 2017:61).

Çalışmada yönetimin tutumu ve kararlılığı modeli bağımsız değişken olarak düşünülürken çalışan performansı boyutları bağımlı değişken olarak düşünülmüş olup bu boyutların yönetimin tutumu ve kararlılığından ne kadarlık bir düzeyde etkilendiği ile ilişkili hipotezleri incelemek için çoklu regresyon analizi yapılmıştır.

6. BULGULAR:

6.1. Boyutların Psikometrik Özellikleri:

6.1.1.Yönetimin Tutumu ve Kararlılığına İlişkin Boyutların Psikometrik Özellikleri:

Araştırmada işletme çalışanlarının yönetimin tutumu ve Kararlılığı boyutu çerçevesinde değerlendirilmiş ve bu boyutun aldığı değerler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Yönetimin Tutumu ve Kararlılığı Boyutlarının Psikometrik Özellikleri

Boyutlar	İfade Sayısı	Max/Min	Cronbach Alfa	\bar{X}	SS	Normallik Testi	
						Kurtosis (Basıklık)	Skewness (Çarpıklık)
Yönetimin Tutumu ve Kararlılık	4	1- 5	0.714	3.462	0.957	-0.855	-0.256

Tablo 1'e göre yönetimin tutumu ve kararlılığı boyutu: Bu boyut 4 ifadeden oluşmaktadır. Her bir ifade işletme çalışanlarının yönetimin tutumu ve kararlılığı hakkındaki bilgi düzeyinden memnuniyetlerini ifade etmektedir. Yönetimin tutumu ve kararlılığı boyutunun aritmetik ortalaması 3.462 ve standart sapması 0.957 olarak bulunmuştur. Boyutun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.714 olarak güvenilir bulunmuştur.

6.1.2.Çalışan Performansına İlişkin Boyutların Psikometrik Özellikleri:

Araştırmada işletme çalışanlarının çalışan performansı 6 boyut çerçevesinde değerlendirilmiş ve her bir boyutun aldığı değerler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Çalışan Performansı Boyutlarının Psikometrik Özellikleri

Boyutlar	İfade Sayısı	Max/Min	Cronbach Alfa	X	SS	Normallik Testi	
						Kurtosis (Basıklık)	Skewness (Çarpıklık)
İş Becerisi	4	1 - 5	0.786	3.698	0.966	-0.446	-0.524
Görevleri Yerine Getirme	5	1 - 5	0.818	3.634	0.932	-0.368	-0.495
Kendini Geliştirme	3	1 - 5	0.754	3.572	1.019	-0.478	-0.437
İşbirliği	2	1 - 5	0.709	3.603	1.098	-0.575	-0.511
İletişim	2	1 - 5	0.707	3.669	1.073	-0.406	-0.582
Kurallara Uyma	4	1 - 5	0.815	3.689	0.976	-0.234	-0.562

Tablo 2’de gösterilen her bir boyuta ait bilgiler aşağıda verilmiştir:

İş Becerisi Boyutu: Bu boyut 4 ifadeden oluşmaktadır. Her bir ifade işletme çalışanlarının iş becerisi hakkındaki bilgi düzeyinden memnuniyetlerini ifade etmektedir. İş becerisi boyutunun aritmetik ortalaması 3.698 ve standart sapması 0.966 olarak bulunmuştur. Boyutun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.786 olarak güvenilir bulunmuştur.

Görevleri Yerine Getirme Boyutu: Bu boyut 5 ifadeden oluşmaktadır. Her bir ifade işletme çalışanlarının görevleri yerine getirme düzeyinden memnuniyetlerini ifade etmektedir. Görevleri yerine getirme boyutunun aritmetik ortalaması 3.634 ve standart sapması 0.932 olarak bulunmuştur. Boyutun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.818 olarak güvenilir bulunmuştur.

Kendini Geliştirme Boyutu: Bu boyut 3 ifadeden oluşmaktadır. Bu boyuttaki her bir ifade işletme çalışanlarının kendini geliştirme düzeyinden memnuniyetlerini ifade etmektedir. Kendini geliştirme boyutunun aritmetik ortalaması 3.572 ve standart sapması 1.019 olarak bulunmuştur. Boyutun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.754 olarak güvenilir bulunmuştur.

İşbirliği Boyutu: Bu boyut işletme çalışanlarının işletmedeki işbirliği düzeyini yansıtmakta ve 2 ifadeden oluşmaktadır. Boyutun aritmetik ortalaması 3.603 ve standart sapması 1.098 olarak bulunmuştur. Boyutun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.709 olarak güvenilir bulunmuştur.

İletişim Boyutu: Boyut 2 ifadeden oluşmaktadır. Boyuttaki her ifade çalışanların işletme içindeki iletişim düzeyinden memnuniyetlerini ifade etmektedir. İletişim boyutunun aritmetik ortalaması 3.669 ve standart sapması 1.073 olarak bulunmuştur. Boyutun güvenilirlik derecesi

(Cronbach Alpha) ise 0.707 puan olarak güvenilir bulunmuştur.

Kurallara Uyma Boyutu: Toplamda 4 ifadeden oluşan bu boyut, çalışanların işletmedeki kurallara uyma düzeyinden memnuniyetlerini ifade etmektedir. Kurallara uyma boyutunun aritmetik ortalaması 3.689 ve standart sapması 0.976 olarak bulunmuştur. Boyutun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.815 puan olarak güvenilir bulunmuştur.

6.2. Yönetimin Tutumu ve Kararlılığı Boyutunun Çalışan Performansı Boyutları Üzerine Etkisinin Analizi:

Bu başlık altında çalışmadaki asıl merak edilen konu olan yönetimin tutumu ve kararlılığı boyutunun çalışan performansı üzerindeki etkilerine dair elde edilen bulgular ortaya konulacaktır.

Yönetimin tutumu ve kararlılığı boyutunun çalışan performansı boyutları üzerine etkisinin regresyon analizi sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Yönetimin Tutumu ve Kararlılığı Boyutunun Çalışan Performansı Boyutları Üzerine Etkisinin Analizi

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişkenler	R	R ²	F	β	t	p
Yönetimin Tutumu ve Kararlılık	İş Becerisi	0.478	0.228	178.42	0.478	13.69	0.000
	Görevleri Yerine Getirme	0.438	0.192	150.192	0.438	12.255	0.000
	Kendini Geliştirme	0.414	0.171	130.666	0.414	11.431	0.000
	İşbirliği	0.347	0.121	86.868	0.347	9.320	0.000
	İletişim	0.342	0.117	83.922	0.342	9.161	0.000
	Kurallara Uyma	0.421	0.178	136.645	0.421	11.690	0.000

Regresyon analizi sonucunda iş becerisi değişkenindeki değişimin %22.8'i ($R^2=0.228$) bağımsız değişken (yönetimin tutumu ve kararlılığı) tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca modelin açıklayıcı gücünün anlamlılığı açısından bir problem olmadığı görülmüştür ($F=178.42$, $p=0.000$). Yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken yönetimin tutumu ve kararlılığı ($\beta=0.478$, $t=13.69$, $p=0.000$), boyutunun iş becerisi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Regresyon analizi sonucunda görevleri yerine getirme değişkenindeki değişimin %19.2'si ($R^2=0.192$) bağımsız değişken (yönetimin tutumu ve kararlılığı) tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca modelin açıklayıcı gücünün anlamlılığı açısından bir problem olmadığı görülmüştür ($F=150.192$, $p=0.000$). Yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken yönetimin tutumu ve kararlılığı ($\beta=0.438$, $t=12.255$, $p=0.000$), boyutunun görevleri yerine getirme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Regresyon analizi sonucunda kendini geliştirme değişkenindeki değişimin %17.1'i ($R^2=0.171$) bağımsız değişken (yönetimin tutumu ve kararlılığı) tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca modelin açıklayıcı gücünün anlamlılığı açısından bir problem olmadığı görülmüştür ($F=130.666$, $p=0.000$). Yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişkenlerden yönetimin tutumu ve kararlılığı ($\beta=0.414$, $t=11.431$, $p=0.000$) boyutunun kendini geliştirme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Regresyon analizi sonucunda işbirliği değişkenindeki değişimin %12.1'i ($R^2=0.121$) bağımsız değişken (yönetimin tutumu ve kararlılığı) tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca modelin açıklayıcı gücünün anlamlılığı açısından bir problem olmadığı görülmüştür ($F=86.868$, $p=0.000$). Yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken yönetimin tutumu ve kararlılığı ($\beta=0.347$, $t=9.320$, $p=0.000$) boyutunun işbirliği üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Regresyon analizi sonucunda iletişim değişkenindeki değişimin %11.7'si ($R^2=0.117$) bağımsız değişken (yönetimin tutumu ve kararlılığı) tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca modelin açıklayıcı gücünün anlamlılığı açısından bir problem olmadığı görülmüştür ($F=83.922$, $p=0.000$). Yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken yönetimin tutumu ve kararlılığı ($\beta=0.342$, $t=9.161$, $p=0.000$) boyutunun iletişim üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

Regresyon analizi sonucunda kurallara uyma değişkenindeki değişimin %17.8'i ($R^2=0.178$) bağımsız değişken (yönetimin tutumu ve kararlılığı) tarafından açıklanmaktadır. Ayrıca modelin açıklayıcı gücünün anlamlılığı açısından bir problem olmadığı görülmüştür ($F=136.645$, $p=0.000$). Yapılan regresyon analizi sonucunda bağımsız değişken yönetimin tutumu ve kararlılığı ($\beta=0.421$, $t=11.690$, $p=0.000$) boyutunun kurallara uyma üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur.

6.3. Yönetimin Tutumu ve Kararlılığının Çalışan Performansı Üzerine Etkisinin Analizi:

Yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansına ilişkin doğrusal regresyon analiz sonuçları aşağıda verilmiştir:

Tablo 4. Yönetimin Tutumu ve Kararlılığının Çalışan Performansı Üzerine Etkisinin Analizi

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 (Constant)	1.842	0.096		19.215	0.000
X	0.364	0.027	0.476	13.619	0.000

Dependent Variable: FY

Tablo 4.'e göre, X (yönetimin tutumu ve kararlılığı) ve FY (çalışan performansı)

değişkenlerinin doğrusal regresyon denklemi aşağıdaki gibidir:

$$FY = 1.842 + 0.364 X$$

X: Yönetimin tutumu ve kararlılığı

FY: Çalışan performansı

Katılımcıların görüşlerine göre yönetimin tutumu ve kararlılığı bir derece iyileştirilmesi, çalışan performansının **0.364** oranında iyileşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla, bağımsız değişken yönetimin tutumu ve kararlılığının ($\beta=0.476$, $t=13.619$, $p=0.000$) çalışan performansına pozitif etkisi vardır ve bu etki **%99** olasılıkla, istatistik olarak anlamlı, doğru orantılı pozitif bir etkidir.

6.4. Hipotezlerin Testi Sonuçları:

Geçen bilgiler ışığında hipotezlerin durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5. Hipotezlerin Testi Sonuçları

	<u>HİPOTEZLER</u>	<u>SONUC</u>
ANA HİPOTEZ	Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansına istatistik olarak anlamlı bir etkisi bulunmaktadır.	KABUL
H1	Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından iş becerisini pozitif yönde etkilemektedir..	KABUL
H2	Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından çalışanın görevlerini yerine getirmeyi pozitif yönde etkilemektedir.	KABUL
H3	Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından çalışanın kendini geliştirmeyi pozitif yönde etkilemektedir.	KABUL
H4	Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından işbirliği pozitif yönde etkilemektedir.	KABUL
H5	Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından iletişimi pozitif yönde etkilemektedir.	KABUL
H6	Yönetimin tutumu ve kararlılığı, çalışan performansı boyutlarından kurallara uymayı pozitif yönde etkilemektedir.	KABUL

7. SONUÇ:

Günümüzde işletmelerin maruz kaldığı iç ve dış rekabet koşulları, söz konusu işletmeleri varlıklarını sürdürebilme ve faaliyetlerini sorunsuz bir şekilde yürütebilmeleri için farklı yöntemler bulma arayışlarına sürüklenmektedir. Böyle bir ortamda faaliyetlerini sürdüren işletmeler için elbette yaşanan bu sıkıntıların giderilmesi için çeşitli alternatifler söz konusu olabilir.

Türkiye'deki tekstil işletmeleri, hem ülke içi hem de uluslararası pazarlar ile bağlantılı olmalarının etkisiyle farklı ticari ve sanayi özelliklere sahip gruplara ürünler sunulmasını sağlamakta ve bu işlem neticesinde kendisine müşteri gönderen işletmelerle belli bir anlaşma çerçevesinde çalışmaktadır. Bu durum, tekstil işletmelerinin esnek bir yapıda olmasını aynı zamanda değişen çevre koşullarını ve tüketici taleplerinin gerektiği gibi karşılanmasını sağlayacak yönetim anlayışına sahip olmasını zorunlu kılmaktadır. Günümüzde, değişen çevresel koşullara uyum sağlamak ve tüketici taleplerini hızlı ve etkin bir biçimde karşılamak için işletmelerin, yönetimin tutumu ve kararlılığı araçlarına gerektiğinden fazla önem vermesi bir zorunluluk haline gelmiştir.

Bu açıdan değerlendirildiğinde yönetimin tutumu ve kararlılığının hem ulusal pazarlarda hem de uluslararası pazarlarda faaliyet alanı oldukça genişlemiş olan tekstil işletmelerini daha çok etki ettiği söylenebilir. Yönetimin tutumu ve kararlılığı, örgütün yaşamını devam ettirmesinde önemli bir rol oynamakta, fakat tek başına yeterli olmamaktadır.

İşletmelerin amaçlarına ulaşabilmesi için yararlandıkları kaynaklar aynı zamanda üretim

faktörleri olarak da adlandırılan maddi ve nakdi sermaye, çalışanlar (personel), hammadde ve malzemedir. Bu kaynaklar içerisinde en önemlisi çalışanlar yani insan kaynaklarıdır. Bundan dolayı ile insan kaynakları departmanının en önemli amaçlarından biri çalışanları çeşitli şekillerde motive ederek onların verimliliğini ve performansını arttırmak olmalıdır.

Araştırmada hem yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansına olan etkisi hem de yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansının alt boyutlarına olan etkisi incelenmiştir. Araştırmaya katılan fabrika yöneticilerinin ve çalışanlarının yönetimin tutumu ve kararlılığı anketinde yer alan ifadelere genel olarak olumlu cevap verdikleri görülmüştür. Bu durum ankete katılan yöneticilerin ve çalışanların yönetimin tutumu ve kararlılığı kavramına olumlu yaklaştığını ve işletmelerinde bu uygulamaları yapmaya yatkın olduğunu göstermektedir.

Araştırmada işletme çalışanlarının yönetimin tutumu ve kararlılığı çerçevesinde değerlendirilmiş olup bu boyutunun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.714 puandır. Bu sonuçlara göre yönetimin tutumu ve kararlılığı anketinin güvenilirlik düzeyinin iyi olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmada işletme çalışanlarının çalışan performansı 6 boyut çerçevesinde değerlendirilmiş olup bu boyutlardan iş becerisi boyutunun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.786, görevleri yerine getirme boyutunun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.818, kendini geliştirme boyutunun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) 0.753, işbirliği boyutunun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.709, iletişim boyutunun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.707, kurallara Uyma boyutunun güvenilirlik derecesi (Cronbach Alpha) ise 0.815 puan olarak ölçülmüştür. Bu sonuçlardan çalışan performansı ölçeğinin de güvenilirlik düzeyi bilimsel araştırma için uygun bulunmuştur.

Yönetimin tutumu ve kararlılığı boyutunun çalışanın performansının alt boyutları üzerine olan etkisinin olup olmadığını açıklayabilmek için yapılan regresyon analizi neticesinde, yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansının alt boyutlarından olan iş becerisi değişkenindeki değişimin %22.8'ini oluşturmada geri kalan % 77.2'lik kısmını ise diğer değişkenler tarafından belirlendiği, görevleri yerine getirme boyutundaki değişimin % 19.2'lik bir kısmını oluşturmada geri kalan %80,8'lik kısmını diğer değişkenler tarafından belirlendiği, kendini geliştirme değişkenindeki değişimin %17.1'ini oluşturmada geri kalan %82.9'luk kısmını diğer değişkenler tarafından belirlendiği, işbirliği değişkenindeki değişimin %12.1'ini oluşturmada olup geri kalan %87.9'luk kısmını ise diğer değişkenler tarafından belirlendiği, iletişim değişkenindeki değişimin

%11.7'sini oluşturmada olup %88.3'lük kısmını ise diğer değişkenler tarafından belirlendiği, kurallara uyma değişkenindeki değişimin %17.8'ini oluşturmada olup geri kalan %82.2'lik kısmın ise diğer değişkenler tarafından belirlendiği tespit edilmiştir. Bu analizlerden de anlaşılacağı gibi yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansı üzerine etkisi yadsınamaz. Bundan dolayı işletmelerin yönetimin tutumu ve kararlılığına önem vermesi gerekmektedir.

Araştırmada yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansına pozitif yönde bir etkisinin olduğunu ileri süren ana hipotezi kabul edilmiştir. Diğer taraftan yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışanın iş becerisine pozitif yönde bir etkisinin bulunduğunu iddia eden hipotez, yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışanın görevlerini yerine getirmesine pozitif yönde bir etkisi bulunduğunu iddia eden hipotez, yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışanın

kendini geliştirmesine pozitif yönde bir etkisinin bulunduğunu iddia eden hipotez, yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışanların işbirliğine pozitif yönde bir etkisinin bulunduğunu iddia eden hipotez, yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışanların iletişimine pozitif yönde bir etkisinin bulunduğunu iddia eden hipotez ile yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışanların kurallara uymasına pozitif yönde bir etkisinin olduğunu iddia eden hipotez kabul edilmiştir.

Görüldüğü gibi genel olarak bu çalışmada yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansına olan etkisi ölçülmüş ve böyle bir etkinin varlığı ortaya konulmuştur. Küreselleşme ve bu olgunun etkilerinin giderek yoğunlaşmaya başladığı günümüzde işletmelerin mutlaka yönetimin tutumu ve kararlılığına önem vermeleri zorunluluğu bu çalışma ile bir kez daha ortaya konulmuştur. Artan rekabet karşısında hayatta kalmak ve büyümek isteyen işletmelerin bu gerçeği sürekli olarak gündemlerinde tutmaları ve stratejilerini bu çerçeveye göre tespit etmeleri önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın tekstil işletmelerinde yönetimin tutumu ve kararlılığının çalışan performansına etkisi ile ilgili bir araştırmanın literatürde olmadığı için önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Çalışmada Gaziantep ve Kahramanmaraş bölgesindeki işletmelerin yönetimin tutumu ve kararlılığını kısmen bildiğini ve uyguladığını söyleyebiliriz. Ama gerek çalışanların performansını gerekse firmanın performansını arttırmak için yönetimin tutumu ve kararlılığı konusuna işletmelerin ve yöneticilerin daha fazla önem vermesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Ayrıca işletmelerin yönetici adaylarını seçerken ve bu adayların eğitim ve geliştirme aşamasında bu konu üzerinde özellikle durulmalı ve yönetimin tutumu ve kararlılığı konusuna yatkın adayların yönetici olarak seçilip yetiştirilmesi gerekmektedir. Araştırmanın Türkiye'deki diğer işletmeler için genelleştirilmesinin yapılabilmesi için diğer bölgelerde de bu çalışmanın benzerlerinin yapılması, ayrıca bu konunun değişik boyutlarının da incelenmesi gereklidir.

KAYNAKLAR:

- ARIKAN, A. (2018). *Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarının Çalışan Performansı Üzerine Etkisi: Arık Bey Tekstil Fabrikasında Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- AVCI, U. (2005). *İşletmelerde Örgütsel Öğrenme - Örgütsel Performans İlişkisi: Konaklama İşletmelerinde Örgütsel Öğrenme - Örgütsel Performans İlişkisine Yönelik İnceleme*, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- BAYRAM, L. (2006). *Geleneksel Performans Değerlendirme Yöntemlerine Yeni Bir Alternatif: 360 Derece Performans Değerlendirme*, Sayıştay Dergisi, Sayı: 62.
- DAĞ, Ş. (2017). *Gıda Sektöründe Dönüştürücü Liderin Çalışan Performansına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ERDEN, S. (2006). *Türk tekstil işletmelerinin küresel rekabetteki yeri ve Aydın ilindeki tekstil işletmelerinde bir uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- GÜMÜŞ, B. (2009). *Türkiye'deki İşletmeler Tarafından Yeniden Yerleştirme (Outplacement) Hizmetini Etkileyen Bireysel ve Örgütsel Etmenlerin Analiz Edilmesine İlişkin bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- GÜMÜŞTEKİN, E. G. ve Öztemiz, B. (2005). *Örgütlerde Stresin Verimlilik ve Performansla Etkileşimi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (1).
- GÜNSEL, M. (2017). *Toksik ve Yıkıcı Liderliğin Çalışan Performansı Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- HASSAN, M. (2011). *Örgütsel Güvenin, Örgütsel Bağlılık, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Çalışan Performansı Üzerindeki Etkisi: Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- KANAP GÜNGÖR, M. (2013). *Bilgi Çağında İnsan Kaynakları Yönetimine Bakış: İşletmelerde Yetenek, Yönetimi ve Çalışan Performansına Etkisi Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- HARAKOÇAN, E. (2018). *The Impact of Emotional Intelligence on Employee Performance*, Master Thesis, Bahçeşehir University, School of Social Sciences, İstanbul.
- KESEN, M. (2014). *İnsan Kaynakları Yönetimi Uygulamaları ve Örgüt Kültürünün Çalışan Performansı Üzerine Etkileri*, Doktora Tezi, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gebze.
- KIR, A. (2018). *Örgütsel Sessizlik, Tükenmişlik Sendromu ve Çalışan Performansı İlişkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- ONGERA, R. M. ve Juma, D. (2015). *Influence of Temporary Employment on Employee Performance: A Case Study of Safaricom Limited*, International Journal of Business and Commerce, 4 (4): 1-37.

ÖZDEMİR, B. (2006). *Örgütsel Öğrenme, Çevre ve Örgütsel Performans İlişkisi: Otel Yöneticilerinin Algulamaları Üzerine Bir Araştırma*, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

ÖZTEKİN, A. (2010). *Yönetim Bilimi*, 4. Baskı, Siyasal Yayınevi, Ankara.

TDK, (2015). *Perrformans*, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.565f4809b59105.30644333

TORTUMLU, M. (2016). *İş Stresi ve Örgüt İkliminin Çalışan Performansı Üzerindeki Etkisi: İstanbul Avrupa Yakası İlçe Belediyelerde Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

TUTAR, H. ve ALTINÖZ, M. (2008). *Örgütsel iklimi işgören performansı üzerine etkisi: Ostim İmlat İşletmeleri Çalışanları Üzerine Bir Araştırma*, Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, 65 (2): 195 – 218.

YILDIZ, O. vd. (2008). *İşgören Performansının Değerlendirilmesi İçin Bir Karar Destek Sistemi ve Uygulaması*, Gazi Üniv. Müh. Mim. Fak. Der. 23 (1): 239 - 248.

YOZGAT, E. (2018). *Güvenlik İkliminin Bireysel, Örgütsel ve Ortam Etmenlerinin Büyük Ölçekli Makine, Kimya ve Maden İşletmelerinde İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Konya.